

งานวิจัย

สำนักสันตือโศก

ความเป็นมาและบทบาททางศาสนาในสังคมไทย

ภัทรพร สิริกาญจน

บทนำ

ประวัติสมณะโพธิรักษ์และการก่อตั้งสันตือโศก

สมณะโพธิรักษ์หรืออดีตพระโพธิรักษ์เป็นผู้ก่อตั้งและผู้นำของสำนักสันตือโศกและชุมชนชาวโศก ซึ่งถือได้ว่าเป็นความเคลื่อนไหวแนวใหม่ทางพุทธศาสนา (new Buddhist movement) ในสมัยปัจจุบัน ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่เกิดขึ้นได้ในศาสนาต่างๆ ทั้งโลกที่ศาสนิกมีความเห็นและความเข้าใจแตกต่างกันในเรื่องหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติทางศาสนา เมื่อประนีประนอมกันไม่ได้หรือปฏิเสธอำนาจของผู้ปกครองศาสนจักร ก็อาจแยกตัวออกไปก่อตั้งกลุ่มเฉพาะของตนเพื่อดำเนิน

ชีวิตทางศาสนาตามแนวทางที่ตน และกลุ่มของตนประสงค์ เช่น ลัทธิคุณพ่อดีไวน์ (Father Divine) หรือขบวนการสร้างสันติ (the Peace Mission Movement) ที่แยกตัวออกจากคริสต์ศาสนา นิกายโปรเตสแตนต์ และนิกายนิชิเรน (Nichiren Buddhism) ซึ่งแยกตัวออกมาจากพุทธศาสนาเถรวาทและเน้นการรู้แจ้งด้วยตนเอง ขบวนการความเคลื่อนไหวเหล่านี้ เป็นความเคลื่อนไหวทางศาสนาออกแนวจารีต (unorthodox) เนื่องจากมีความขัดแย้งกับแนวทางศาสนาที่เป็นกระแสหลัก ทำให้เกิดการแบ่งแยก หรือแม้กระทั่งแตกแยกในหมู่ศาสนิกของศาสนานั้นๆ

สันตือโศกและชาวโศกโดยทั่วไปก็เช่นกันที่จัดได้ว่าเป็นความเคลื่อนไหวทางศาสนาออกแนวจารีตและมีความขัดแย้งค่อนข้างสูงกับพุทธศาสนากระแสหลัก หรือพุทธศาสนาแนวจารีตนิยม (normative Buddhism) จนถึงขั้นเป็นคดีความและเป็นชนวนให้เกิดความแตกแยกระหวางผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยอย่างกว้างขวาง บทบาทความเคลื่อนไหวและแนวคิดแนวปฏิบัติของสมณะโพธิรักษ์และชาวโศกจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ของพุทธศาสนาของไทยที่สมควรแก่การศึกษาวិเคราะห์วิจัย มิใช่เพื่อหาข้อสรุปเพียงการเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับแนวทางดังกล่าวเท่านั้น แต่เพื่อส่งเสริมความเข้าใจ

เกี่ยวกับพัฒนาการทางศาสนาและความสำคัญของการ
ประยุกต์หลักธรรมทางศาสนากับชีวิตประจำวันด้วย
เช่นกัน

ก. ชีวิตประวัติโดยสังเขป^๑

สมณะโพธิรักษ์ เดิมชื่อ มงคล รักพงษ์ ชื่อเล่นว่า
แป็ค เกิดที่จังหวัดศรีสะเกษ วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ.
๒๔๗๗ บิดา คือ นายทองสุข แซ่โจ้ว ถึงแก่กรรมเมื่อ
ค.ช.มงคล อายุยังไม่ถึงหนึ่งขวบ ส่วนมารดาชื่อนาง
บุญโฮม รักพงษ์ ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๔ (เมื่อ
นายมงคล อายุ ๒๑ ปี) และมีบิดาเลี้ยง คือ สิทธิ
บุญเฉย รักพงษ์ ซึ่งถึงแก่กรรม พ.ศ.๒๕๑๒ (เมื่อนาย
มงคล หรือนายรัก รักพงษ์ มีอายุ ๓๕ ปี) ค.ช.มงคล
เป็นลูกคนเดียวของนายทองสุข ส่วนมารดามีลูกกับบิดา-
เลี้ยง ๑๐ คน ลูกซึ่งเป็นนายแพทย์ประจำจังหวัดศรีสะเกษ
ชื่อ นายแพทย์สุรินทร์ พรหมพิทักษ์ ขอไปเลี้ยงตั้งแต่
ยังเล็ก และต้องย้ายที่อยู่ต่อมา ขณะที่เด็กชายมงคลเรียน
อยู่ชั้นประถมปีที่ ๒ ได้เกิดสงครามอินโดจีน ลูกจึงนำมา
ส่งคืนมารดาซึ่งทำงานอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี

ค.ช.มงคล มีความขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ
มาตั้งแต่ยังเด็ก เดิมฐานะทางบ้านดี เพราะมารดา
ค้าขายเก่ง แต่ต่อมามารดาถูกโกงและป่วยเป็นวัณโรค
ทำให้ประสบปัญหาทางการเงิน ค.ช.มงคลจึงช่วยมารดา
ค้าขายเพื่อหาเงินเลี้ยงครอบครัว นอกจากนั้น ยังชอบ
ขายของและหารายได้เอง โดยเอาของที่ดูไม่น่าสนใจมา
ปรุงแต่ง เช่น คั่วเม็ดมะขามขาย เข็นถ่านขาย จับจิ้ง
เป็นกุสึแบกของ และเมื่อเดินทางมาเรียนหนังสือในกรุง-
เทพฯ ก็ทำงานเป็นเด็กส่งหนังสือพิมพ์

เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ ๗ (มัธยมศึกษาปีที่ ๕
ในปัจจุบัน) จากโรงเรียนสิตบุตรบำรุง กรุงเทพฯ นาย
มงคลได้ไปสมัครเรียนที่วิทยาลัยเพาะช่างซึ่งรับนักเรียนที่
จบการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ ๖ เข้าเรียนแผนกที่ตั้งใหม่คือ
แผนกจิตรศิลป์ โดยไม่ต้องสอบเข้า ระหว่าง พ.ศ.๒๔๙๖-
๒๕๐๐ จนจบการศึกษาต่อมา และในขณะที่กำลังศึกษา
อยู่ที่โรงเรียนเพาะช่างปี ๕ ก็ได้เปลี่ยนชื่อเป็น รัก รักพงษ์

เมื่อมารดาถึงแก่กรรม นายรัก รักพงษ์ ได้รับการ
เลี้ยงดูและสงเคราะห์ทุกคนเรียนหนังสือ (ขณะนั้นมีน้อง
เหลืออยู่ ๖ คน เพราะถึงแก่กรรมตั้งแต่เด็ก ๓ คน) และ
เป็นช่วงเวลาที่นายรัก รักพงษ์ จบการศึกษาเพาะช่าง
แล้ว และได้เข้าทำงานที่บริษัทไทยโทรทัศน์ จำกัด

นายรัก รักพงษ์ เริ่มทำงานที่บริษัทไทยโทรทัศน์
จำกัด เมื่อ พ.ศ.๒๕๐๑ โดยเป็นนักจัดรายการ ซึ่งได้แก่
รายการเด็ก รายการการศึกษา และรายการทางวิชาการ
ต่างๆ นอกจากนี้ยังเป็นครูพิเศษสอนศิลปะตามโรงเรียน
ต่างๆ และมีงานประพันธ์ ทั้งสารคดี เรื่องสั้น บทกวี
และบทเพลง ใช้นามปากกาแตกต่างกัน เช่น มงคล
พงษ์มงคล, เกื้อ ปรีชา และโบราณ สนิมรัก งานประพันธ์
ที่ทำให้มีชื่อเสียงมากที่สุดคือ บทเพลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
เพลง "ผู้แพ้" ซึ่งประพันธ์ขึ้นสมัยที่เป็นนักเรียนอยู่ที่
โรงเรียนเพาะช่าง ระหว่าง พ.ศ.๒๔๙๗-๒๔๙๘ เป็น
ผู้ประพันธ์ทั้งคำร้องและทำนอง มีเนื้อหาสาระแฝงคติ
ธรรมในการต่อสู้ชีวิต และใช้นามผู้ประพันธ์ว่า รัก พงษ์-
มงคล

ในช่วงที่ทำงานดังกล่าวมีรายได้เดือนละประมาณ
๒๐,๐๐๐ บาท และเคยไฝ่ฝันที่จะประสบความสำเร็จทาง
โลกอย่างสุดยออด โดยเฉพาะในด้านศิลปะ และงาน
ประพันธ์ เคยคิดแต่งงาน และมีลูกเช่นผู้ครองเรือนทั่วไป
ถึงขนาดเตรียมตั้งชื่อทายาทไว้เรียบร้อยแล้ว คือ ๑. ค.ช.
ลิ้วฟ้า (โต้ง) ๒. ค.ช.ลิ้นฟ้า (ดั่ง) ๓. ค.ญ.ฟองฟ้า (เอี่ยม)
๔. ค.ญ.ฟ้างาม (อ่อง)

หลังจากนั้น รัก รักพงษ์ได้สนใจศึกษาเรื่องจิตทำให้
หมกมุ่นอยู่กับไสยศาสตร์ไประยะหนึ่งจนกระทั่งได้มีโอกาส
ศึกษาพุทธธรรมจนเกิดความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าของ
พุทธศาสนาต่อการดำรงชีวิตในโลกอันสับสนวุ่นวาย ความ
สนใจในทางศาสนา เป็นผลให้รัก รักพงษ์ มีผลงานเป็น
หนังสือธรรมะหลายเล่ม โดยใช้นามปากกาว่า โพธิรักษ์
เช่น *ชีวิตนี้มีปัญหา* เป็นงานเขียนที่รวบรวมจากบทความ
ต่างๆ ที่เขียนประจำในนิตยสาร "ดาราทอง" กลางทะเล
ชีวิต เป็นหนังสือรวมบทความจากที่เคยเขียนไว้ใน

นิตยสาร “สตรีสาร” และลัทธิชีวิตเป็นหนังสือรวมบทความจากที่เคยเขียนไว้ในนิตยสาร “ไทยโทรทัศน์”

ต่อมา รัก รักพงษ์ ได้อุปสมบท เป็นพระภิกษุ ฝ่ายธรรมยุตที่วัดอโศการาม จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๑๓ โดยมีอุปัชฌาย์ คือ พระราชวราคุณ และได้รับฉายาจากการอุปสมบทว่า “โพธิ-รกชิต” ซึ่งหมายถึง “ผู้รักษาความตรัสรู้” เป็นฉายาจากนามปากกาขณะที่เขียนหนังสือเกี่ยวกับธรรมะเมื่อยังเป็นฆราวาส และได้ขออุปัชฌาย์ใช้นามนี้เป็นฉายา หลังจากที่มีบุคคลเลื่อมใสศรัทธามาวงและปฏิบัติธรรมกันมากขึ้น ที่วัดอโศการามจนกลายเป็นกลุ่มชนใช้นามว่า “ชาวอโศก” พระโพธิรักษ์จึงขอสร้างสถานที่เฉพาะกลุ่มเพื่อปฏิบัติธรรมตามแนวคำสอนของตน แต่พระอุปัชฌาย์ไม่อนุญาตให้อยู่ปนกันทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุต เนื่องจากพระโพธิรักษ์เป็นพระฝ่ายธรรมยุต พระโพธิรักษ์จึงไปอุปสมบทใหม่ที่วัดหนองกระทุ่ม จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๖ เป็นพระภิกษุฝ่ายมหานิกาย มีอุปัชฌาย์ คือ พระครูสถิตวุฒิกุล ขณะนั้นมีใบสุทธิ ๒ ใบ และได้นำไปสุทธิของฝ่ายธรรมยุตมาคืนที่วัดอโศการาม เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๑๖

การทำงานเผยแผ่ธรรมของพระโพธิรักษ์มีอุปสรรคและมีปัญหาจากความขัดแย้งกับคณะสงฆ์และชาวพุทธฝ่ายจารีตนิยม พระโพธิรักษ์จึงประกาศตัวลาออกจากราชบัณฑิตยสถาน เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๑๘ และความขัดแย้งได้รุนแรงมากขึ้นจนนำไปสู่กรณีลั่นตืออโศก อันเป็นผลให้พระโพธิรักษ์ต้องลี้ภัยจากพระภิกษุและใช้นามว่าสมณะโพธิรักษ์ นุ่งห่มแตกต่างจากพระสงฆ์โดยทั่วไป ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๓๒ เป็นต้นมา

ข. คุณธรรมและความสามารถ

การที่สมณะโพธิรักษ์สามารถประคองชีวิตของตนตั้งแต่ยังเล็กจากชีวิตวัยเด็กที่ยากลำบากจนพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน และกลายเป็นผู้นำทางศาสนาที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศได้นั้น ก็เพราะมีคุณธรรมและความ

สามารถหลายประการที่ฉายแววออกมาตั้งแต่วัยเด็ก แม้ว่าแนวทางศาสนาของท่านจะขัดแย้งกับคณะสงฆ์และยังไม่เป็นที่เข้าใจของชาวพุทธส่วนใหญ่ก็ตาม

คุณธรรม

จากชีวประวัติ ผลงาน และข้อมูลต่างๆที่เกี่ยวข้อง อาจประมวลได้ว่า สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ที่มีคุณธรรมหลายประการอันส่งเสริมให้ท่านประสบความสำเร็จในทางโลกและก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำท่านหนึ่งในทางศาสนาได้คุณธรรมดังกล่าวสามารถหยิบยกมาพอเป็นตัวอย่างได้ ดังนี้

(ก) ความมานะอดทน

ความมานะอดทนของสมณะโพธิรักษ์เห็นได้ชัดเจนตั้งแต่วัยเด็ก ท่านเล่าให้ผู้ใกล้ชิดฟังว่า เมื่อเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๑ มารดาได้ส่งท่านให้ไปอยู่บ้านคนรู้จักกัน เพราะเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยต้องการฝึกท่านให้เป็นคนอดทนต่อผู้ชีวิต ในครั้งนั้น ท่านต้องทำงานรับใช้เจ้าของบ้านด้วยความอดทนต่อความยากลำบากอย่างยิ่ง กล่าวคือ

ทางนั้นก็ใช้ยิ่งกว่าคนใช้ แต่เราต้องให้ตั้งเขาด้วยนะ เดือนหนึ่งตั้ง ๒๐ บาท (ขณะ พ.ศ.๒๔๘๕) เราไปอยู่ให้เขาใช้แล้ว ยังต้องให้ลตางค์ค่าข้าวเขาอีก

ตื่นเช้า เราต้องตื่นหุงข้าว หุงข้าวเสร็จก็ต้องเอาของไปส่งตลาด เขาขายของตลาด เราก็ต้องหอบของไปส่งเขาขายแล้ว เราก็กลับมากินข้าว แล้วค่อยไปโรงเรียน กลับจากโรงเรียนเย็นก็ทำงาน กลางคืนก็ทำงาน ทำทุกอย่างเลย”

แม้หลังจากที่อุปสมบทแล้ว ท่านก็ยังคงดำรงคุณธรรมด้านความมานะอดทนอย่างไม่เสื่อมคลาย ด้วยความมุ่งมั่นที่จะทำตามคำสั่งสอนและแนวการปฏิบัติของพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด เช่น ในการพยายามนอนแบบสี่เหลี่ยมตามทีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกอย่างเคร่งครัดทุกคืน ดังที่ท่านได้กล่าวว่า

พระพุทธเจ้าท่านสอนให้เรานอน “สี่เหลี่ยม” คือ นอนตะแคงข้างขวา เท้าซ้อนเท้า เหลื่อมเท้า อย่าให้ขาตกลงไปข้าง ๆ พื้น อย่าให้ตาตุ่มชนกันจะเจ็บ ที่หัวเข่าก็มีกระดูก อย่าให้กระดูกชนกัน ให้เหลื่อมกันนิดหน่อย

เรียกว่าเท้าเหลี่ยมเท้า แล้วนอนเหยียดให้ตรง ขา และลำตัวเหยียดตรง มีอวัยวะไขว้ข้างๆ ตัว ถ้าหนูนหมอน ก็เอามือวางไว้ข้างหมอน..... อาตมาฝึกนอนจนสะโพกขานี้ด้านเลย”

อย่างไรก็ตาม ความมานะอดทนของคุณที่จะทำตามความเชื่อมั่นศรัทธาและแนวการปฏิบัติทางศาสนาของท่านอย่างเคร่งครัดนั้น บางครั้ง ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นการปฏิบัติที่สุดโต่งในทางบีบคั้นตนเอง และไม่ใช่วางสายกลาง

(ข) ความซื่อสัตย์สุจริต

ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นคุณธรรมเบื้องต้นที่สำคัญยิ่งต่อการตรวจสอบตนเอง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีสันติสุข ความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง ทำให้บุคคลสามารถมองเห็นทั้งส่วนดีและส่วนด้อยของตนเองได้ และมีโอกาสพัฒนาตนเองในระดับสูงขึ้น ส่วนความซื่อสัตย์สุจริตต่อบุคคลอื่นหรือต่อสังคมส่วนรวม ก็ทำให้บุคคลเป็นผู้นำไว้วางใจ เป็นที่ไว้วางใจ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติสุข ตั้งแต่วัยเด็ก สมณะโพธิรักษ์ได้สะท้อนให้เห็นคุณธรรมข้อนี้ ดังที่ท่านได้เล่าถึงตนเองไว้ตอนหนึ่งว่า

มีอยู่ครั้งหนึ่ง อาตมาไปเก็บปากกาเซฟเฟอร์ของครูโรงเรียนเซมะสิริอนุสรณ์บนรถเมสได้ เราก็มารับคืนเขาที่นี้ทางโรงเรียนก็จดหมายขอบคุณมาที่หอพัก”

นอกจากนั้น สมณะโพธิรักษ์ก็ยังวางรากฐานและสรวมสั่งสอนชาวอโศกให้เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ปฏิบัติตามเบญจศีล เบญจธรรม อย่างเคร่งครัด จากงานวิจัยเกี่ยวกับนักบวชชาวอโศก ปรากฏว่า นักบวชชาวอโศกเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ในศีล หมวดลัทธิมาฮาชีวะค่อนข้างสูง กล่าวคือไม่โกง ไม่หลอกลวง ไม่ตลบตะแลง ไม่ประจบสอพลอ ไม่ทำเลศนัยขอของผู้อื่น ไม่บังคับขู่เข็ญ ไม่ต่อลากับด้วยลาภ”

(ค) ความขยันหมั่นเพียร

สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรโดยสม่ำเสมอตลอดมาตั้งแต่ยังเล็กจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นผล

ให้ท่านสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ ของชีวิต และสร้าง-สรรค์ผลงานต่างๆ ให้แก่ชาวอโศก และบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องได้อย่างกว้างขวาง ความเป็นผู้หนักเอาเบาผู้ของท่านเห็นได้ตั้งแต่วัยเด็ก

กลับจากโรงเรียนมาที่บ้านแม่ก็จัดรองให้ จะทำอะไรไปขายก็เชิญ บางทีขายถ่าน เ็นรถถ่านตำเมี่ยมไปส่งเขา ส่วนกับเพื่อนบางคนก็เผลอเผลอกลับจากโรงเรียนยังไม่ถึงบ้าน ส่วนเรากลับมทำงานแล้ว เขาเห็นเราก็ไม่ทัก ก็ลูกลูดี ลูกเจ้านาย เขาก็ถือตัว แต่อตมาเองตอนนั้นมันรู้สึกภาคภูมิใจ ที่เราได้ทำงาน ไม่เคยนึกท้อถอยหรือถือว่าเป็นปมด้อยอะไร

อาตมาเป็นคนไม่เคยถือตัวมาแต่ไหนแต่ไร ขอให้อาชีพสุจริต อาตมาทำได้ทั้งนั้น แจวเรือก็เคยแจว เป็นกุ๊ตแบกของตามสถานีรถไฟก็ทำ ช่วงไม่ได้ต้องไปรับจ้างแบกตามสถานีรถไฟ เวลารถไฟเข้า หรือแบกของจากโรงแรมไปส่งสถานีรถไฟ นอกจากแบกของแล้ว ก็ยังพาแขกเข้าไปพักในโรงแรม เจ้าของโรงแรมเขาก็ให้เปอร์เซ็นต์ ๒๕ สตางค์”

ความขยันหมั่นเพียรดังกล่าวได้สืบทอดมาเป็นวัตรปฏิบัติของท่านหลังการอุปสมบท และเมื่อเป็นผู้นำของชาวอโศก ท่านก็มีกิจวัตรประจำวันดังนี้

- ๐๓.๓๐ น. ตื่นจากการจำวัด
- ๐๓.๔๕ - ๐๕.๓๐ น. บรรยายธรรมช่วงเช้า
- ๐๕.๓๐ - ๐๙.๐๐ น. เขียนหนังสือ หรือตรวจทานแก้ไขต้นฉบับหนังสือต่างๆ ที่ต้องพิมพ์ออกไป
- ๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. บรรยายธรรมก่อนฉัน และฉันอาหาร
- ๑๒.๐๐ - ๑๗.๐๐ น. อ่านข่าวหนังสือพิมพ์ ตรวจงานและทำงานต่างๆ ประชุมหรือพบแขกที่นัดไว้ หรือเขียนหนังสือต่อ
- ๑๗.๐๐ - ๑๘.๐๐ น. บริหารกายและสร่งน้ำ
- ๑๘.๐๐ - ๒๐.๓๐ น. ตรวจคัดเลือกวีดิทัศน์ (video) ชุดต่างๆ เพื่อใช้เป็นอุปกรณ์ในการศึกษาของชาวอโศก

จำวัดด้วยชาคริยานุโยคะ(คอย
ตีระฆังบอกเวลาทุกหนึ่งชั่วโมง
ตลอดคืนเพื่อเตือนชาวโลกที่ยัง
ตกอยู่ในความหลับใหลให้รู้ตัว
ขึ้นมา)^{๑๗}

ความขยันหมั่นเพียรอย่างจริงจังเช่นนี้ ในส่วนหนึ่ง
ก็ทำให้สุขภาพของท่านถดถอยเพราะการพักผ่อนไม่พอ
จนต้องอยู่ในความดูแลของแพทย์ชั่วระยะหนึ่ง

(๖) ความประหัตประหาร

สมณะโพธิรักษ์เน้นเรื่องคุณธรรมความประหัต
ประหารดีค่อนข้างมาก เนื่องจากท่านมีชีวิตที่ยากลำบาก
มาตั้งแต่เด็ก อุปนิสัยนี้ติดตัวไปจนเป็นผู้ใหญ่ เกิดเป็น
ความสำนึกถึงคุณค่าของการประหัตคอดอม ประกอบ
กับมองเห็นโลกและชีวิตในแง่มุมที่กว้างขวางขึ้น ภายหลัง
การอุปสมบท ก็ยังทำให้เห็นคุณค่าของธรรมชาติและความ
สัมพันธ์ของธรรมชาติกับสิ่งมีชีวิต ทำให้เห็นความสำคัญ
ของการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการใช้ทรัพยากร
ธรรมชาติอย่างประหัต

แม้ในขณะที่ท่านทำงานอยู่ที่สถานีไทยโทรทัศน์แล้ว
มีเงินเดือนมากมายก็จะเป็นคนประหัตระมัดระวังการ
ใช้จ่ายอย่างที่สุด และจัดบันทึกการใช้จ่ายตลอดเวลา
ท่านแล้วว่า

ส่วนรายรับรายจ่ายประจำวัน จดหมดเลย น้ำแข็งเปล่า
๗สิ่งหนึ่งก็จด จดแล้วก็มาลงสมุดบัญชีต่างหาก มันมี
ประโยชน์นะสมุดบัญชี พอมาเปิดดูบางทีรู้เลยว่า
อันนี้เหตุการณืตอนนี่ เราซื้อนี่ เราเสียนี่ เราจ่าย
นี่ เราไปเลยตรงนี่ เราไปติดตรงนี่ จะรู้เลยว่าเราจ่าย
เงินแล้ว^{๑๘}

เมื่อมาเป็นผู้นำของชาวอโศกแล้ว สมณะโพธิรักษ์
ก็ได้วางแนวคิดแนวปฏิบัติเรื่อง “ประโยชน์สูง ประโยชน์สุด”
ให้ชาวอโศกได้เจริญรอยตามอย่างเคร่งครัดท่านอธิบายว่า

ประหัตหมายความว่า อย่าสุ่ยสุ่ย อย่าฟุ่ม-
เฟือย อย่างที่ขี้ขาง ให้มันเกิน ถึงเรามีมากก็ตาม
เราก็ประหัตได้ มีน้อยก็ประหัตได้ ส่วนความตระหนี่

นั้น ถึงมีมากก็ไม่ให้ใคร... คำว่าประหัตนั้น ถ้าเป็น
การสมควร หรือถูกสาระแล้ว แม้จะมากก็ให้มากตาม
ส่วนได้ แม้แต่ที่สุด จะอสังการก็ยังได้ แต่ต้องถูก
สัดส่วนของมัน อย่าไปฟุ่มเฟือยสุ่ยสุ่ยในอันที่ไม่
จำเป็น^{๑๙}

การประหัตและพยายามใช้ประโยชน์จากสิ่งที่เรา
มีอยู่ให้ได้มากที่สุดนั้น เป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นยิ่งโดย-
เฉพาะในภาวะเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน เราได้ผ่าน
ช่วงเวลาของความฟุ้งเฟ้อทางวัตถุมาจนประสบปัญหา
วิกฤตทางเศรษฐกิจอยู่ทุกวันนี้ เป็นเพราะเราไม่ได้ดำเนิน
ชีวิตให้มี “ประโยชน์สูง ประหัตสุด” นั่นเอง

(๗) ความมีระเบียบวินัยและความเคร่งครัดในศีล

จากการศึกษาชีวประวัติของสมณะโพธิรักษ์ จะเห็น
ได้ว่า ท่านไม่ชอบเที่ยวเลยตั้งแต่ยังเป็นฆราวาส แต่เป็น
คนเอาการเอางาน และมีวินัย คุณธรรมข้อนี้เป็นฐานที่
ทำให้ท่านเคร่งครัดในศีลได้อย่างสม่ำเสมอหลังการอุป-
สมบท

อาตมาทำงานทั้งวัน แต่ก่อนเป็นฆราวาสก็กินมือเดียว
กินครั้งเดียวอยู่ได้สบาย แล้วทำงานทั้งวัน หาเงินได้
อย่างที่ว่านี้ ใครบอกว่ากินมือเดียว จะไม่มีชีวิตมีแรง
ทำงานไม่จริง..... แต่กิเลสก็ต้องลดได้จริงด้วยนะ ลด
กิเลสด้วย เพราะกิเลสมันกินอาหาร ถ้าลดกิเลสของ
เราลงแล้ว มันก็ไม่เปลือง กินวันละมือ อยู่ได้สบาย
จริง ๆ^{๒๐}

ความมีระเบียบวินัยและความเคร่งครัดในศีล ปรากฏ
ชัดเจนในศีลวัตรของสมณะโพธิรักษ์หลายเรื่อง เช่น การ
ฉันอาหารวันละ ๑ มือ และเป็นอาหารมังสวิวัตติ และการ
ไม่หยางฝ่าบาตรเพื่อรับอาหารจากการบิณฑบาต เพราะ
ไม่ต้องการโลกเกินความจำเป็นในการยังชีพ

นอกจากนั้น ท่านยังวางกฎระเบียบให้ชาวอโศก
ปฏิบัติเพื่อเอื้อต่อการลด ละ กิเลส เช่น

เนื่องจากชาวอโศก มีทั้งนักปฏิบัติ นักบวชชายและ
หญิง เพื่อประโยชน์เกื้อกูลกันและกันให้สู่ความเจริญ
ยิ่งๆ ประ-กรัภ-สิกขมาต จะต้องใช้ผ้ารัดอก หรือ
เสื้อใน ที่จะช่วยกลบเกลื่อนทรง ทำทรงให้เรียบ เป็น

ลักษณะเสื้อรัดให้เรียบ แม้จะยังเป็นเสื้อคอกระเช้า ก็ไม่เอา ยิ่งเป็นเสื้อ “ยกทรง” หรือเสื้อชูทรง ผ้าแต่งทรง ห้ามเด็ดขาด แม้แต่การ “ไม่ใช้เสื้อใน” อันยิ่งจะกลายเป็นคำลมมูติ หรือสภาพลึกลับที่ไม่เรียบอีก ก็ต้องแก้ไขให้ถูกต้องตามเป้าหมาย^{๕๑}

(๗) ความกล้าหาญ

คุณธรรมที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งที่ทำให้สมณะโพธิรักษ์มีบทบาทโดดเด่นอยู่ในวงการศาสนาของไทยทุกวันนี้ได้ ก็คือ ความกล้าหาญ ซึ่งรวมถึงความกล้าแสดงออกในความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ทั้งปวง จะเห็นได้จากชีวประวัติของท่านตั้งแต่วัยเด็กที่กล้าแสดงความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น กล้าไปร้องขายของที่ตลาดนัดวังสราญรมย์ กล้าไปรวมกลุ่มตั้งคณะนักร้องเพื่อให้ผลงานเพลงของตนเป็นที่รู้จักและกล้าทดลองสิ่งแปลกใหม่ต่าง ๆ เช่น ทดลองใช้อ่านาจารจิต ผักสะกดจิตของตนเองและของผู้อื่น

ในการก่อตั้งชุมชนชาวอโศกนั้น ก็ต้องถือว่าสมณะโพธิรักษ์มีความกล้าหาญอย่างยิ่ง เพราะต้องเปลี่ยนสังกัดจากนิกายธรรมยุตมาเป็นมหานิกาย ต้องตัดสินใจก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำกลุ่ม และหลังจากนั้น ก็ต้องอาศัยความกล้าหาญในการวางระเบียบกฎเกณฑ์ใหม่สำหรับชุมชนใหม่ กล้ายืนหยัดในแนวคิดแนวปฏิบัติของตนเอง และกล้าขัดแย้งกับบุคคลหลายฝ่าย รวมทั้งอำนาจการปกครองของคณะสงฆ์ไทย ความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวที่จะประกาศธรรมและทำงานตามแนวทางของท่านนั้น เห็นได้จากคำยืนยันของท่านว่า

อาตมาแน่ใจว่า “อาตมามีความจริงใจที่สุดที่จะทำงานนี้ เสียสละเลือดทุกหยด สมหายใจทุกกระแสดเนือกับกระดูกที่เหลือ ดิน น้ำ ไฟ ลม แห่งนี้ทั้งหมด มอบให้แก่ศาสนาทั้งหมด มอบให้แก่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดายกันอยู่ตรงนี้ ไม่มีอื่นอีก^{๕๒}

(๘) ความเมตตากรุณา

สมณะโพธิรักษ์มีความเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานมาตั้งแต่เด็ก ซึ่งทำให้ท่านเป็นคนไม่เห็นแก่ตัว และไม่เจ้าคิดเจ้าแค้นผูกใจเจ็บผู้ใด ท่านรับภาระเลี้ยงน้อง ๆ อย่างดีทุกคน และพยายามสร้างฐานะเพื่อให้ทุกคนอยู่สุขสบาย

สมัยที่ยังเป็นฆราวาส แม้เพื่อนฝูงหรือคนรู้จักที่ต้องการความช่วยเหลือ ท่านก็มีจิตเมตตากรุณาช่วยเหลือทุกราย ท่านเล่าถึงชีวิตช่วงหนึ่งสมัยที่ยังทำงานเจริญรุ่งเรืองอยู่ว่า

ใครมาขอเงิน ให้ทั้งนั้นแหละ พวกมาเรียนหนังสือหนึ่งหา พวกไม่มีเงินมีทองใครมาก็ให้อยู่เสมอ ไม่ได้เก็บ ไม่ได้ละสม เห็นชัดแล้วว่าอยู่ไปก็เป็นเศรษฐีแน่นอน

คิดดูสิ หาเงินได้ เดือนหนึ่งเป็นหมื่น ๆ ก็แจกนะ ใครมาขอไปใช้ ขอไปเรียนหนังสือก็ให้ไป พอเริ่มแจก เด็กไม่รู้ว่าจากไหน ไม่เคยรู้จัก ไม่เคยพบ ก็มาขอกัน บางคนก็ให้เป็นเดือน ๆ บางคนก็ให้เป็นเทอม แม้แต่เด็กอิสลาม ก็ยังมาขอเงินเรียนหนังสือเลย อาตมาก็ให้ ก็แจกไป^{๕๓}

ความเมตตากรุณาของสมณะโพธิรักษ์ปรากฏอยู่ชัดเจนในแนวคิด แนวคำสอน และแนวปฏิบัติของท่าน เช่นการริเริ่มก่อตั้งสหกรณ์บุญนิยมในหมู่ชาวอโศก มีจุดประสงค์เพื่อให้สมาชิกช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือสังคม ตลอดจนเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนผู้มาใช้บริการ โดยมีหลักการในการผลิต และจำหน่ายสินค้าคือ ขายต่ำกว่าราคาท้องตลาดขายเท่าทุน ขายขาดทุน และแจกฟรี

แนวคำสอนในเรื่องความไม่โกรธ การให้อภัยและการงดเว้นจากการบริโภคเนื้อสัตว์ เป็นต้น ก็เป็นตัวอย่างที่แสดงถึงคุณธรรมความเมตตากรุณาทั้งสิ้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงโดยละเอียดในบทต่อไป

ความสามารถ

จากกล่าวได้ว่า สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ที่มีความสามารถโดดเด่นในหลาย ๆ ด้าน อันเป็นผลให้เป็นฆราวาสที่ประสบความสำเร็จในอาชีพการงานอยู่ในชั้นแนวหน้าท่านหนึ่งของเมืองไทย และเป็นนักบวช / ผู้นำทางศาสนา ที่มีสาวก / ผู้สนับสนุน เป็นจำนวนมาก ความสามารถดังกล่าวอาจจำแนกได้พอสังเขปดังนี้

(ก) ความสามารถในการประพันธ์บทเพลง

ความสามารถในการประพันธ์บทเพลงของสมณะโพธิรักษ์เริ่มปรากฏให้เห็นตั้งแต่ท่านยังเป็นนักเขียนอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง เมื่อ พ.ศ.๒๕๑๗-๒๕๑๘ ในการแต่ง

เพลง “ผู้แพ้” ซึ่งท่านแต่งทั้งคำร้องและทำนอง โดยใช้ นามว่า รัก พงษ์มิ่งกุล เพลง “ผู้แพ้” ได้รับความนิยม อย่างสูงในขณะนั้น แต่ผู้แต่งเพลงกลับยังอยู่ในสภาพยากลำบากและแต่งเพลงออกมาด้วยความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจในชีวิตของตนเอง

ตอนที่เพลง “ผู้แพ้” ดังขึ้นมาเนี่ยะ คนแต่งเพลงฮิต ยิงนุ่งกางเกงขาลีน ใส่เสื้อยืดขาวๆ รองเท้าผ้าใบ ก็ขาด ดิบดีจักรยานส่งหนังสือพิมพ์อยู่ทุกวันเลย นึกๆ ก็แปลกดี

ทุกวัน พอเลิกเรียนออกจากโรงเรียน ก็เปลี่ยนชุดใหม่ เอาเสื้อผ้า กางเกง เสื้อฟอรั่ม ปีก ด.ช. พับใส่ กระเป๋า ห้อยที่คานรถจักรยาน แล้วก็นุ่งกางเกงขาลีน เสื้อยืด ไปแวะรับหนังสือพิมพ์ส่ง กว่าจะกลับก็ตั้ง ๒ ทุ่ม ๓ ทุ่ม ทำอย่างนั้นอยู่เรื่อยมา ในขณะที่เพลงมัน ดังนี้ ก็นึกถึงตัวเองว่า “ทำไมหนอ อากิพจึงเลย”^{๓๓}

ที่น่าสังเกตก็คือ เนื้อเพลง “ผู้แพ้” นั้น แต่งคติธรรม และจริยธรรมทางพุทธศาสนาไว้อย่างเด่นชัด แม้ผู้แต่งจะเป็นเพียงเด็กนักเรียนคนหนึ่งก็ตาม โดยเนื้อเพลงหรือ คำร้องมีดังนี้

ระดำดวงใจกระไรหนอบาป แสร้งสาปวงเวียนเวียนจน
ซ้ำปณทุกขร้ายในอกเรา
เบียนเบียดสุดทนบรรเทา ทุกสิ่งไร้อุชฌมา
กระเซ็นมลายพ่ายไป
ฉันทนทานใจกระไรเหตอ้อม ยิ่งครมระทมทวิ
ลี้หลบชะตาระฮาอกใจ
ชยู่ก็อยู่อย่างผู้ปราศัย ข้าสุดข้ำในทรงเง
ทรงกบหวงใจอยู่เอย
แพ้จนสูญสิ้นสลาย ทำลายเราป็น สุดทนเปรียบเปรย
แพ้ไปทุกสิ่งออกเอย ไม่เหลืออันใดเลย ชะตาเอ่ยช่างเลวทราม
แพ้เกมชีวิตสิ้นดีทุกอย่าง แต่ก็ภูมิใจไม่จาง
พิจิตของเรามีเรวพ่ายตาม
บ่งยั้งยังเป็นใจดวงงาม แพ้ก็แพ้จะดาทราม
ดวงใจทรงความมั่นคง

เพลง “ผู้แพ้” นี้ ขับร้องและอัดแผ่นเสียงด้วยเสียงของนักร้องชื่อดังของไทย คือ นริศ อารีย์ ก่อนหน้านั้น ท่านก็เคยแต่งเพลงอัดแผ่นเสียงมาแล้ว แต่ไม่โด่งดังเท่ากับ เพลง “ผู้แพ้” กล่าวคือ ขณะที่เรียนอยู่ที่โรงเรียนเพาะช่าง

ท่านเคยอาศัยอยู่กับลุง วันธรรม นักร้องและนักประพันธ์เพลงผู้มีชื่อเสียงของไทย ทำให้รู้จักบุคคลในวงการเพลงและดนตรีมากมาย จึงได้มีโอกาสได้แต่งเพลงอัดแผ่นเสียงเป็นครั้งแรก คือเพลง “ก่อนสิ้นแสงตะวัน” แต่งเสร็จเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๖ และได้อัดแผ่นเสียงเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม พ.ศ.๒๔๙๗ มีผู้ขับร้อง คือ สวลี ผกาพันธุ์ โดยแต่งคำร้องใช้นามแฝงว่า “อุบลรัตน์” และเพื่อนชื่อ สง่า ทองรัช เป็นผู้แต่งทำนอง มีคำร้องแฝงคติธรรมเช่นกัน กล่าวคือ

แดดเรืองแสงร้อนแรงคลุมหล้าบัวงาม
แผ่รังสีในยามตะวันมีจร
อย่าระเริงหลงว่าเวลาผันผ่นอน
จะพาร้อนใจ

แดดอ่อนแสงร้อนแรงพลันคลายมีคง
อย่าลืมหงเวลาล่วงเลยล้าไป
อย่ามัวเพลินหลงว่าเวลานั้นไม่
ควรสนใจคำนึง

จงคิดอย่าเมินมอง
แดดอ่อนรองเรืองรำไรนั้นไซ้ครคิดและพึง
สำนึกดูจนเห็นในใจจึง
ซึ่งในคุณ และค่าตะวัน

ก่อนสิ้นแสงตะวันจะจากลับไกล
โปรดจำไว้คือวิยส่งไปพร้อมกัน
จึงควรครองเสียก่อนอย่าอนหลงมัน
วิยและวันจะผ่าน

นอกจากนั้น ท่านยังเป็นผู้ประพันธ์เพลงส่วนใหญ่ ประกอบภาพยนตร์เรื่อง “โทน” ซึ่งเป็นภาพยนตร์เพลงที่ทำรายได้หลายล้าน เมื่อช่วง พ.ศ.๒๕๑๒-๒๕๑๓ และ วงดนตรี The Impossible ซึ่งมีเศรษฐา ศิระฉายา เป็นนักร้องนำในขณะนั้น ได้นำเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่อง “โทน” ๒ เพลงที่ท่านแต่งไว้ คือ เพลง “สิ้นรัก” และ “เริงรดไฟ” ไปเรียบเรียงเสียงประสานในการประกวดดนตรี สตรีงคอมโบ จนได้รับรางวัลชนะเลิศ

(๒) ความสามารถในการแต่งบทกวี

บทกวีของสมณะโพธิรักษ์ที่ปรากฏอยู่ในงานเขียนต่าง ๆ นั้นมีทั้งบทกวีที่มีสัมผัสนอกสัมผัสในตัวที่ปรากฏ

ในคำร้องขอบทเพลงที่ท่านประพันธ์ไว้ตั้งแต่ยังเรียนหนังสืออยู่ ดังตัวอย่างในหัวข้อที่แล้ว และมีทั้งบทกวีที่อยู่ในลักษณะร่วมสมัยไม่เน้นสัมผัสนอกสัมผัสใน แต่เน้นเนื้อหาสาระและแง่คิดคติธรรมเพื่อสะท้อนปัญหาของสังคมปัจจุบัน ตลอดจนกระตุ้นเตือนให้เกิดการปรับปรุงแก้ไข บทกวีในลักษณะหลังนี้ สมณะโพธิรักษ์เรียกว่า “เพลง” โดยให้เหตุผลว่าเป็นถ้อยความที่เจตนาแต่งและประดิษฐ์ให้ไพเราะ กระชับรัด สละสลวยและสื่อความจริงที่ท่านรู้สึกและรับรู้ ท่านถือว่า “เพลง” ของท่านเป็นร้อยกรอง แต่ไม่กล้าเรียกว่า “บทกวี” เพราะไม่แน่ใจว่าจะถึงขั้นที่เรียกเช่นนั้นได้หรือไม่ “เพลง” ต่างๆ ที่ท่านประพันธ์ขึ้นมานี้มีจุดประสงค์แรกเริ่มเพื่อเป็นข้อเขียนประกอบการวารสารที่ท่านจัดทำขึ้นร่วมกับชาวอโศก เช่นวารสาร “แสงสูญ” และอื่นๆ^{๕๕}

“เพลง” ของสมณะโพธิรักษ์แยกออกเป็น ๓ ประเภทตามการจัดหมวดหมู่ของท่านคือ ๑. เพลงชีวิต ๒. เพลงอริยะ และ ๓. เพลงจอมใจบัณฑิต มีเนื้อหาสาระตามภาพที่บทเพลงสะท้อนและเสนอแนะ กล่าวคือ “เพลงชีวิต” สะท้อนภาพของชีวิตในแง่โลกียะ และผลจากชีวิตดังกล่าวที่มนุษย์กำลังเผชิญอยู่ดังส่วนหนึ่งของ “เพลงชีวิต” บทหนึ่งที่ว่า

เงินหนึ่งบาทของขอทาน
มีราคาเดียวกับ หนึ่งในหมื่นของมหาเศรษฐี
แต่ “ค่า” ของมัน ไม่เท่ากันเลยใน “จิต” ของคนทั้งสอง
(๒ เมษายน ๑๕๓๕)^{๕๖}

ส่วน “เพลงอริยะ” เป็นการเสนอภาพความจริงของชีวิตและความหลุดพ้นจากความทุกข์ของชีวิต ดังตัวอย่างตอนหนึ่งคือ

ข้าพเจ้าได้ดิบได้ดีวิเศษยิ่งๆ ขึ้น
หรือเป็นคนที่น่านับถือเคารพได้นั้น
ไม่ใช่เพราะการเป็นผู้ซื่อสัตย์ “ความถูกต้อง”
ให้ใครๆ รู้ได้หลากหลายแล้วๆ เล่าๆ นั้นดอก
แต่เพราะข้าพเจ้าน้อมรับ “ความผิดพลาด”
และมีการแก้ไขในแต่ละครั้ง แต่ละคราวของข้าพเจ้า
จากทั้งผู้หวังดี

และทั้งศัตรูผู้หวังร้ายแท้ ๆ นั้นต่างหาก
(๑๗ พฤษภาคม ๒๕๒๖)^{๕๗}

และ “เพลงจอมใจบัณฑิต” เป็น “บทกวี” หรือ “เพลง” ที่วิพากษ์ผู้ที่ถือตนว่ารู้ “ธรรม” แต่ (ท่านคิดว่า) ผู้นั้นมีได้รู้ “ธรรมะ” และท่านไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมของบุคคลเหล่านั้นหรือบุคคลเหล่านั้นมีความเป็นปฏิปักษ์ต่อท่าน “เพลงจอมใจบัณฑิต” นี้สะท้อนความรู้สึกนึกคิดของสมณะโพธิรักษ์ในช่วงที่ขัดแย้งกับชาวพุทธแบบจารีตนิยม หรือกระแสหลัก และไม่เห็นด้วยกับพฤติกรรมของชาวพุทธโดยทั่วไปในขณะนั้น บทกวีบางบทในชุดนี้มีลักษณะเป็นกลอนแปด มีสัมผัสนอกสัมผัสในสละสลวย เช่น

ธรรมดา	คนเขาอยาก	ให้เราดี
แต่เราเด่น	ขึ้นทุกที	เขาหมั่นให้
ไม่ใช่ “ดี”	ขึ้นเด่น	นั่นเป็นภัย
แต่ถ้า “ดี”	เด่นได้	เด่นเกิดดี
ทำดีมาก	จนเด่น	เป็นความเก่ง
แต่นักเลง	เบ่งเด่น	นั่นเป็นผี
ยิ่งอยากดัง	เด่นเปล่า	เขลาอับริย
ดีเกิดดี	เด่นเกิดเด่น	ตามเป็นจริง
ขยันทำ	ดีให้มาก	อย่าอยากเด่น
หรือคิดเช่น	ข่มเด่นใคร	ใจบาปสิง
ปัญญาใหญ่	อ่อนใจนะ	จะเตือนดึง
ให้รู้สิ่ง	นึ่งทำการ	ได้ฐานใจ
พอเห็นเขา	เด่นเขียดดู	“ตัวกู” เกิด
ดังระเบิด	แขวนระบาย	ชายอนุสัย
จอมบัณฑิต	ชนิด “จอม”	ย่อมเป็นไป
ตามครรไล	แห่งครรลอง	ของสังขาร

(๑ มิถุนายน ๒๕๒๔)^{๕๘}

แนวคิดจาก “เพลงจอมใจบัณฑิต” ทั้งชุด ต้องการวิพากษ์ความประพฤติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของพระภิกษุสงฆ์บางรูปบางกลุ่มที่ประพฤติตนอภิวินัยอภยจากคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เช่น หย่อนยานในศีล แต่รู้ทฤษฎีคำสั่งสอนทางปริยัติดี หรือแม้แต่ฆราวาส ที่ถือตนว่ามีศีล รอบรู้หลักคำสอน แต่โดยพฤติกรรมกลับเต็มไปด้วยโลภ โกรธ หลง ซึ่งสมณะโพธิรักษ์เรียกรวมกันว่า “จอมใจบัณฑิต” กล่าวคือ เป็นบัณฑิตที่รอบรู้ทาง ทฤษฎี

แต่ปลี่ยนทำลายพระศาสนาด้วยพฤติกรรมของตน คำว่า "จอมโจรบัณฑิต" นี้ สมณะโพธิรักษ์อาจนำแนวคิดมาจากพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง *เทศนาเสือป่า* และ องค์การฟื้นฟูพุทธศาสนาฯ ได้นำมาพิมพ์เฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับพระภิกษุ ในชื่อหนังสือ *ตำราดูพระภิกษุ คำพยากรณ์ของพระพุทธรเจ้า* ในหนังสือเล่มนี้ มีอยู่ตอนหนึ่งที่จัดประเภทของพระภิกษุไว้ประเภทหนึ่งว่าเป็น "ภิกษุมหาโจร" มีลักษณะคือ

ก. พยายามหาทางให้ตนเองเป็นที่เคารพนับถือทั่วไปเพื่อหวังสวาทสักการะ

ข. ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพื่อเอาไปกล่าวอ้างจ่ารอบรู้ และรู้เอง โดยหวังการสักการะ

ค. ตามก้าจัด ทำลายผู้ประพฤติพรมจรรัย ผู้บริสุทธิ์อื่น ๆ เพื่อให้พ้นทางของตน

ง. ยกยอปอปั้นเอาใจ ประจบประแจงขราวดลด้วยสิ่งของต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของตน

จ. กล่าวอวดอ้างอุตริมนุสสรรมอันตนไม่มีจริง เพื่อหลอกลวงชาวบ้านให้มาเคารพนับถือและให้ประโยชน์^{๕๕}

นอกจากนั้น สมณะโพธิรักษ์ยังนำแนวคิดเรื่อง "ตัวกู ของกู" ของท่านพุทธทาสภิกขุ หรือพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ) ที่ให้ทุกคนเลิกยึดมั่นถือมั่นในตนเอง หรือเห็นแก่ตัวจนเป็นเหตุให้ทั้งตนเองและผู้อื่นจมอยู่ในความทุกข์ โดยท่านพุทธทาสสอนว่า

ถ้าไม่มีการเกิดทางจิตทางวิญญาณในจิตใจ ว่าตัวกู ของกู แล้วการเกิดทางกายที่เกิดครั้งเดียว ตายครั้งเดียว ก็หาอาจทำให้เกิดทุกข์ได้ๆ ไม่ได้ แม้ความแก่-เจ็บ-ตาย ก็หาทำให้เกิดทุกข์ได้ไม่ เพราะไม่มีการรับเอามาเป็นของกู^{๕๖}

ดูเหมือนพุทธทาสภิกขุจะเป็นพระภิกษุรูปเดียวที่สมณะโพธิรักษ์ให้ความเคารพนับถือเป็นพิเศษ ในขณะที่ภิกษุรูปอื่น ๆ ส่วนมากจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ค่อนข้างรุนแรง

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านความเป็นวัตถุนิยม ย่อหย่อนในศีล และหมกมุ่นในไสยศาสตร์และอิทธิปาฏิหาริย์ที่เป็นเช่นนี้ เพราะท่านพุทธทาสก็เป็นผู้หนึ่งที่เห็นข้อบกพร่องดังกล่าวในวงการพุทธศาสนาของไทยและพยายามเรียกร้องให้ชาวพุทธฟื้นฟูจิตใจแนวคิดและแนวปฏิบัติของตนตามคำสั่งสอนของพระพุทธรเจ้า เมื่อท่านพุทธทาสมรณภาพ วารสาร "สารอโคก" ที่ดูแลโดยสมณะโพธิรักษ์ก็มีฉบับไว้อาลัย และสดุดีเกียรติคุณของท่าน โดยมีภาพประกอบและข้อความนำว่า "คารวะอริยะชอกราบคารวะอย่างสุดซึ่งในพระคุณที่หลวงปู่ได้กระทำ สิ่งที่เป็นคุณค่าอันสูงยิ่งแก่พระศาสนา"^{๕๗}

(ค) ความสามารถในการแสดงธรรม

จากการที่สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออก และเคยมีบทบาทต่อสาธารณชนมาก่อน ทั้งในด้านการแต่งเพลง ร้องเพลง เป็นโฆษก รายการโทรทัศน์ และศิลปินนักแสดงอย่างเชี่ยวชาญนั้น ทำให้ศักยภาพในการแสดงธรรมและเข้าถึงฝูงชนมีอยู่ค่อนข้างสูงและปรากฏออกมาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมณะโพธิรักษ์จะให้ภาษาง่ายต่อความเข้าใจของคนทั่วไป โดยเฉพาะวิธีการกระตุ้นความสนใจจากชาวบ้าน ท่านจะใช้ศัพท์ที่มีความหมายพิเศษที่กำหนดขึ้นมาเพื่อให้สะดุดความสนใจของผู้ฟังธรรมหรือผู้อ่านงานเขียนทางธรรมของท่านบางกรณี ศัพท์ที่ท่านมุ่งหวังจะให้เพียงเครื่องกระตุ้นความสนใจ หรือความคิดของผู้รับ ก็กลายมาเป็นปัญหาและความยุ่งยากต่อตัวของท่านและชาวอโคกเอง ยกตัวอย่างเช่นที่ท่านกล่าวถึงที่มาของคำภาณิกาย "เซน" ว่า

.....ลัทธิ trance จึงเห็นดีเห็นชอบที่จะเป็น sense ยิ่งกว่าจะได้ชื่อว่า trance อยู่เท่านั้น ดังนั้น แม้จะสะกดจิต หลับตาทำมาอย่างไร ถ้าไม่มีมีจิตปฏิริหลงติดกับจิตเสีย ก็จะมามุ่งสู่ความเป็น sense กันทั้งสิ้นหมด นักเข้าก็เลยเอาแต่ความฉลาด เอาแต่ "ความรู้สึกนึกคิดจิต" ลัทธินี้จึงจะมาจบอยู่ที่ sense แล้วก็เพี้ยนกันเป็น Zen ในทุกวันนี้^{๕๘}

อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติของสมณะโพธิรักษ์แสดงต่อสาวกและสาธารณชนนั้นก็มิมีลักษณะเข้าใจได้ง่าย กระตุนจิตสำนึกในทางจริยธรรม และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมปัจจุบัน เช่น

ที่จริง คนไม่มีเงิน หรือคนกล้านี่เก่งกว่าคนที่ล้ารวม คนที่มีชีวิตอยู่ได้โดยไม่มีเงินและมีวิธีการใช้ชีวิตที่จะเป็นคนที่ไม่โลกโมโหสิ้น แม้ไม่ต้องมีรายได้ลำบากชีวิตก็อยู่ได้นี่เป็นคนที่น่าภาคภูมิใจ ซึ่งชาวโลกจะสร้างระบบสร้างสังคมของเราอย่างนี้ขึ้นมา เราจะเรียนรู้ชีวิตที่ดีที่ไม่ผลาญพร้า ไม่บริโภคอะไรฟุ่มเฟือยเกิน^{๒๖}

จากกล่าวได้ว่า ความสามารถในการแสดงธรรมของสมณะโพธิรักษ์อยู่ที่วิธีการในการสื่อสารกับผู้รับ และเนื้อหาสาระที่มีลักษณะประยุกต์เข้ากับยุคสมัยเป็นประโยชน์ต่อชีวิตปัจจุบันมากกว่าการเล่าเรื่องเก่าในคัมภีร์ และการใช้ศัพท์เฉพาะภาษาบาลีซึ่งยากที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้ เช่น หลักคำสอนเกี่ยวกับเศรษฐกิจ การเมือง และการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังที่จะกล่าวถึงโดยละเอียดในบทที่ ๓ ต่อไป

(ง) ความสามารถในการเป็นผู้นำ

สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำเพียงผู้เดียวของชาวโลก ตั้งแต่ยุคการก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน ทำให้น่าเชื่อว่าหากปราศจากท่านเสียแล้ว ลัทธิโคกและชุมชนชาวโลกจะอยู่กันได้อย่างไร จะเข้มแข็งเหมือนเดิมหรือไม่ หรือจะมีสภาพเช่นเดียวกับสวนโมกขพลารามเมื่อยามขาดท่านพุทธทาสซึ่งไม่คิดคัมภีร์ชีวิตชีวา บรรดาศิษย์เอกพากันออกจากสวนโมกข์ไปเผยแพร่ธรรมตามที่ต่าง ๆ ผู้คนแวะเวียนไปน้อยลง และกิจกรรมซบเซาห่างหาย

บทบาทและฐานะของสมณะโพธิรักษ์อาจเทียบได้กับศาสดาของลัทธิใหม่ที่มีอยู่ทั่วโลกในยุคปัจจุบัน เช่น คุณพ่อตีไวน์ (Father Divine) ผู้ก่อตั้งขบวนการสร้างสันติ (the Peace Mission Movement) และบุคคลอื่น ๆ ซึ่งมีบุคลิกภาพและความสามารถในการนำฝูงชนทำให้ผู้อื่นเกิดความคิดเห็นคล้ายตาม เลื่อมใสศรัทธา และอาจถึงขั้นสละบ้านช่องครอบครัวเพื่อออกมาติดตามเป็นสาวก

ในกรณีของคุณพ่อตีไวน์ซึ่งเป็นชายอเมริกันผิวดำไม่ปรากฏวันเกิดวันตายที่แน่ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งวันเกิดและบิตามารดา เพราะถือว่า เป็นอวตารของพระเจ้าในศาสนาคริสต์ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ เป็น “การกลับมาของมนุษย์โลกครั้งที่ ๒ ของพระเยซู” (the second coming of Christ) ส่วนวันตายนั้นถือว่เป็นการตายทางร่างกายเท่านั้นมิใช่เป็นการตายอย่างแท้จริง เพราะคุณพ่อตีไวน์เป็นพระเจ้า และเนื่องจากเป็นการตายในโรงพยาบาล จึงมีบันทึกว่าเกิดขึ้นในวันที่ ๑๐ กันยายน ค.ศ. ๑๙๖๕^{๒๗} การมีชีวิตประวัติด่วนตัวที่ไม่ชัดเจนและเวียนลับ และก้าวเข้าสู่สาธารณชนในฐานะของมหาเศรษฐีผู้ใจบุญ รับผิดชอบต่อผู้ยากไร้ ได้ตัวอาชญากรและโสเภณีนำไปเป็นสาวกให้เป็นผู้มีศีลธรรมและกลับตัวเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้นั้น ถือเป็นความสำเร็จและความสามารถพิเศษของคุณพ่อตีไวน์ บุคคลที่จะทำเช่นนี้ได้ต้องเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปว่ามี “บุญญาบารมี”

ในทัศนะของมักซ์ เวเบอร์ (Max Weber, ๑๘๖๔-๑๙๒๐) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมันผู้มีชื่อเสียง บุญญา บารมี (charisma) คือ

คุณลักษณะบางประการของบุคคลที่ทำให้เขาแตกต่างจากคนธรรมดาอื่น ๆ และได้รับการปฏิบัติจากผู้อื่นราวกับว่าเขามีคุณสมบัติเหนือธรรมชาติ เหมือนมนุษย์หรืออย่างน้อยที่สุดก็มีคุณสมบัติพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่ง คุณลักษณะเหล่านี้เป็นสิ่งที่คนธรรมดาไม่มี แต่มีต้นกำเนิดมาจากพระเจ้าหรือเป็นแบบอย่างให้คนอื่น ๆ และจากพื้นฐานดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ผู้นั้นได้รับการปฏิบัติเช่นผู้นำ^{๒๘}

บุญญาบารมีอาจจำแนกออกได้เป็นหลายประเภท มีบทบาทและการปรากฏต่อกลุ่มสังคมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแตกต่างกันออกไปเช่น บุญญาบารมีเนื่องจากตำแหน่งหน้าที่ (เช่นเพราะเป็นกษัตริย์จึงเป็นที่เคารพยกย่องให้เป็นผู้นำ) และบุญญาบารมีเพราะความรู้แจ้งหรือได้รับอำนาจจากสิ่งสูงสุด หรือพระเจ้า เช่น ผู้นำทางศาสนาที่รู้แจ้งในธรรมวิเศษ หรือได้รับมอบหมายบัญชาจากสวรรค์ และบุญญาบารมีเนื่องจากการสืบทอดอำนาจ เช่น ได้รับการ

ยอมว่าเป็นผู้นำเพราะบิดา หรือมารดา เป็นผู้นำทางศาสนาเท่านั้น อาจเป็นนักปฏิรูป ผู้นำทางการเมือง วีรบุรุษทางการทหาร และนักปราชญ์ผู้ที่ “มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างและมีคำสั่งเป็นแนวทางชีวิตให้สานุศิษย์ของตนได้”^{๒๖}

บุญญาบารมีไม่ได้เป็นสิ่งที่มีความอำนาจในตัวเอง^{๒๗} แต่ขึ้นอยู่กับผู้สนับสนุนและสาวก อำนาจของผู้นาจจึงไม่มั่นคง ผู้ที่มีบุญญาบารมีจำเป็นต้องพิสูจน์ตนเองตลอดเวลาจากภาระกระทำของตน เช่น ถ้าต้องการจะเป็นผู้ประกาศสังฆธรรมทางศาสนาก็ต้องแสดงอกนิหาร ถ้าต้องการจะเป็นเจ้าพุทธจักรก็ต้องแสดงบพิริบุรุษ

ผู้ที่มีบุญญาบารมีจึงมักประกาศตนหรือแสดงตนว่ามีความพิเศษเหนือมนุษย์ธรรมดาอื่นๆ เช่น เป็นอวตารของพระเจ้า มีกำเนิดที่ลึกลับ มีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ และมีจริยธรรมอันสูงส่งเป็นแบบอย่างสำหรับสาวก ดังในกรณีของคุณพ่อติโวน์ ในกรณีของสมเด็จพระสังฆราชก็เช่นกัน หากกล่าวได้ว่าท่านมีบุญญาบารมีในฐานะผู้นำทางศาสนาคนหนึ่งกล่าวคือท่านได้ประกาศตนว่า ท่านได้บรรลุความเป็นอริยบุคคลขั้นโสดาบัน และสกิทาคามี แล้ว^{๒๘} ท่านประพฤติตนเป็นแบบอย่างให้สาวก และวางรากฐานแนวคิดและแนวปฏิบัติในทางพุทธศาสนาแบบใหม่ที่แตกต่างไปจากแนวจารีตนิยม เป็นต้น บทบาทและการแสดงออกดังกล่าวของท่าน ทำให้สาวกเกิดความเลื่อมใสศรัทธา มองเห็นท่านเป็นบุคคลพิเศษ กระทำสิ่งที่บุคคลธรรมดาทำได้ยาก และมีความเป็นผู้นำทางศาสนาได้

อย่างไรก็ตาม การประกาศตนว่าเป็นบุคคลพิเศษหรือมีบทบาทเป็นผู้นำผู้มี “บุญญาบารมี” นั้น ก็อาจก่อให้เกิดผลด้านลบได้ ถ้าผู้รับข่าวสารหรือผู้พบเห็นไม่คล้อยตาม เกิดความคิดต่อต้านหรือเข้าใจผิด เช่นในกรณีที่สมเด็จพระสังฆราชกล่าวว่า ภารกิจของท่านได้รับมอบหมายมาจากเจกเขียนฮ่องเต้ ก็ทำให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านจากผู้ที่ไม่ใช่ชาวอโศกกล่าวหาว่าสมเด็จพระสังฆราชเป็นผีบุญเพราะอ้างว่าเป็นทูตจากสวรรค์ โดย นายสอาด

จันทร์ดี ได้เขียนในคอลัมน์ “ประชาธิปไตยปา” ในหนังสือพิมพ์ “เดลิเมล์” วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๗ ว่า

กรณีของนายรัก รักพงษ์ หรือโพธิรักษ์ เจ้าสำนักตันตอโศกเป็นผีบุญ เป็นคนเดินดินธรรมดา เหมือนคุณ เหมือนผม และเหมือนสัตว์โลกทั้งหลาย แล้วเอาอะไรมายืนยันว่าตนเองเป็นทูตสวรรค์ ที่เจกเขียนฮ่องเต้ส่งมาแก่ทุกา้เข็ญ แค่นี้ก็เป็นผีบุญแล้วครับ^{๒๙}

สมณะโพธิรักษ์จึงต้องออกมาชี้แจงว่า เป็นเรื่องเข้าใจผิดกล่าวคือ

เรื่องที่อยู่กันว่า อาตมาเป็นทูตสวรรค์ เจกเขียนฮ่องเต้ส่งมา หรือที่อาตมาเคยเทศน์ว่า “เจกเขียนฮ่องเต้ส่งมา ข้าพเจ้าขอรับบัญชา ทำตามสั่งพระยะตะ” ในตอนที่อาตมาเทศน์เพื่อปลุกเร้าชาวอโศกให้ไปช่วยงานการเมืองช่วงแรกที่คุณจำลองเริ่มตั้งพรรคพลังธรรมใหม่นั้น นั้น... อาตมาพูดด้วยสำนวนเช่นนั้นจริง แต่ชาวอโศกเรามีความเข้าใจเพียงพอว่า อาตมาหมายถึงอะไร เพราะอาตมาสอนให้พวกเราเข้าใจ “เทวนิยม” และ “กรรมนิยมหรือพุทธนิยม” มาเพียงพอแล้ว ทุกคนรู้สำนวนสำเนียงที่อาตมาใช้สื่อกันดีแล้ว รู้ว่าอะไรเป็นภาษาคน อะไรเป็นภาษาธรรม เขาไม่ได้พาชื่อตรงตามภาษาที่พูดนั้นดอก และที่อาตมาใช้สำนวนนี้ (เจกเขียนฮ่องเต้) ก็เพราะในตอนนั้นญาติโยมเขาดูหนังสือเรื่อง “ปิโยเขียน” กัน ซึ่งมีตัวละครที่เป็นเจกเขียนฮ่องเต้อยู่พอดี อาตมาก็เลยหยิบเอาปัจจุบันธรรมนั้นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบศิลป์ (composition) สื่อศิลปะในการพูด เพื่อให้เกิดผลประโยชน์ก่อสารสังจะตามที่หมายให้ได้มากที่สุด^{๓๐}

คำอธิบายของสมณะโพธิรักษ์ที่ว่า “เจกเขียนฮ่องเต้” เป็นภาษาธรรม (ตามความหมายที่ท่านพุทธทาสภิกขุริเริ่มใช้) ซึ่งหมายถึง ภาษาที่แฝงความหมายทางนามธรรม ไม่ตรงตามตัวอักษร จึงทำให้สมณะโพธิรักษ์พ้นจากความเป็นผีบุญผู้มีอำนาจพิเศษและความมุ่งหมายในเชิงเป็นกบฏต่ออำนาจรัฐและศาสนจักร แต่ก็ไม่ได้ทำให้สมณะโพธิรักษ์หมดจากความเป็นผู้นาจที่มี “บุญญาบารมี” (charismatic leader) ในสายตาของสานุศิษย์แต่อย่างใด

ค. โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ก่อนและหลังการบวช

ธรรมะของพระพุทธองค์มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพัฒนาวิถีชีวิตของสมณะโพธิ์-รัทษี จากประวัติชีวิตของท่านจะเห็นได้ว่า สมณะโพธิ์รัทษี มีความขยันหมั่นเพียรและความอดทนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่ออยู่ในวัยทำงานจึงมีโอกาสสร้างฐานะและหาเงินได้มากจนทำให้หลงกับความลระดวกสบายฟุ้งเฟ้อเช่นชาวโลกทั่วไป แต่ต่อมาเมื่อมีโอกาสได้สัมผัสกับพุทธธรรมจนเกิดความเข้าใจและมองเห็นคุณค่าของชีวิตในระดับที่สูงขึ้น แนวคิดและแนวปฏิบัติของสมณะโพธิ์รัทษีก็เปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นผู้เคร่งครัดในการปฏิบัติธรรม ลด ละ เลิก ในสิ่งที่เคยประพฤติปฏิบัติเมื่อครั้งยังเป็นฆราวาสหลายข้อหลายประการ และมีนิพพานเป็นเป้าหมายอย่างจริงจัง ความเข้าใจโลกและชีวิตก่อนและหลังการบวชของสมณะโพธิ์รัทษี จึงเป็นเรื่องที่น่าศึกษาและพิจารณาเพื่อนำไปสู่ข้อเท็จจริงและกิจกรรมของสมณะโพธิ์รัทษีในฐานะที่เป็นผู้นำสูงสุดของชาวอโศกต่อไป

(๑) โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ก่อนการบวช

ความที่สมณะโพธิ์รัทษี หรือรัก รักพงษ์ ในสมัยที่ยังเป็นฆราวาสเป็นผู้ที่ขยันขันแข็งในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ได้เข้ามาทำงานในบริษัทไทยโทรทัศน์จำกัดนั้น รัก รักพงษ์ จึงหาเงินได้ง่ายและทำเงินได้มาก ทำอะไรก็มีรายได้ไปเสียทุกอย่าง นอกจากทำงานประจำคือจัดรายการโทรทัศน์แล้ว ก็รับงานแต่งเพลง และร้องเพลงโฆษณาด้วย เช่น เพลงโฆษณากะดิกน้ำตรานกอินทรี ซึ่งคิดค่าจ้างแพงมากในขณะนั้นคือ ๕,๐๐๐ บาท ได้เงินแล้ว แต่งานไม่ออกเพราะบริษัทผู้จ้างยังไม่ชอบใจ และจ้างผู้อื่นทำใหม่^{๓๓}

แม้จะทำงานทั้งงานประจำและงานพิเศษแล้ว แต่รัก รักพงษ์ ก็ยังพยายามทำงานหาเงินสะสมให้เต็มที่สุดความสามารถ ทั้งเล่นหุ้น ลงทุน และอื่น ๆ

ตอนนั้นขอให้มีทางหาเงินได้เป็นเอาทั้งนั้น วันหนึ่ง ๆ ทั้งงานทีวี งานวิทยุ งานเขียนหนังสือ งานลอนหม้างสีหน้าจ๋า มือเกร็ง รถราก็ยังไม่มี ต้องซื้อมอเตอร์ไซด์ขี่วิ่งทำงาน...

ชีวิตมีแต่เห็น ว่า ต้องทำงานหาเงิน แต่ก็ไม่มีเงินเท่าไรนะ ใจดี จ่ายเก่ง ไม่มีราย ไม่มีเก็บ หาเงินเก่งหาเงินได้ทุกสายทุกทางจนรายได้ของอาตมาเป็นหมื่น ๆ (เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ กว่า ๆ ยังไม่ขึ้น ๑ ขึ้น ๒ อะไร)^{๓๔}

ในช่วงดังกล่าว รัก รักพงษ์ ก็เหมือนปลูชนทั่วไปที่มีความไม่ฝัน ทะเยอทะยาน ต้องการลาภ ยศ สุข สรรเสริญ ต้องการเทียมหน้าเทียมตาผู้อื่น เป็นที่ยกย่องนับถือ ซึ่งค่านิยมของคนทั่วไปที่ยังวนเวียนอยู่ในกิเลสตัณหา มักให้คุณค่าและการยกย่องผู้ที่มีเงินทองร่ำรวย มีฐานะไ้หม่มากกว่าจะมองซึ่งถึงคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคล สมณะโพธิ์รัทษีได้เส้าถึงความฟุ้งเฟ้อและความหลงผิดของท่านในช่วงเวลาก่อนพบสังฆธรรมของพระพุทธเจ้าว่า

แต่ก่อนนี้ ก็ต้องการสร้างหลัก สร้างฐาน สร้างบ้านอะไรต่ออะไร หาเงินเก่ง ถึงพอมีสร้างบ้านสร้างเรือนได้ อยากมีบ้านใหญ่ ๆ

เปลี่ยนจากรถมอเตอร์ไซด์ มาซื้อรถยนต์ จนกระทั่งบางที ชื่อมันทีละ ๒ คัน หาเงินได้เก่ง ก็ใช้สร้างฐานะเหมือนกัน ชื่อบ้าน ชื่อที่ดิน แม้แต่ชื่อเงินสะสมต่าง-ประเทศก็ซื้อ เป็นทุน เป็นรอน ต่าง ๆ นานา ถ้าเป็นหนี้ใครแล้วต้องพยายามหมุนเงิน ไม่ให้เสียเครดิต^{๓๕}

สมัยเป็นฆราวาสก็ต้องการโลกียสุข อะไรเป็นโลกียสุขอย่างนี้เขาว่าสุข อย่างนั้นเขาว่าสุข อย่างนี้เขามี นำได้ นำเป็น อย่างนี้สนุกสนาน อย่างนั้นซึ่ง ก็เป็นไปกับเขา ไม่ว่าจะบิงโก บิลเลียด เล่นไพ่ รักใคร่อะไร ก็ไปแสวงหา ต้องการสิ่งทีโลกเขามี คือ ลาภ ยศ สรรเสริญ โลกียสุข อย่างโลก ๆ สร้างหลัก สร้างฐาน ต้องใหญ่ ต้องเบ่ง ชีวิตก็เป็นอย่างนี้ หาเงิน หาทอง หาข้าวหาของ หาหลักฐาน อะไร ๆ กินอยู่ไป ตามเรื่องตามราว ชีวิตโลก ๆ ก็เท่านั้นเอง^{๓๖}

ต่อมาได้เกิดความสนใจเรื่องจิตและไปฟังการบรรยายการสาธิตเรื่อง “การสะกดจิตจนระลึกชาติได้” ที่สมาคมค้นคว้าทางจิตจัดขึ้นที่วัดมกุฏกษัตริยาราม ทำให้นึกสนุกอยากลองสะกดจิตเอง จึงลองศึกษาเรื่องจิต ทั้งสะกดจิตตนเองและผู้อื่น จากการสะกดจิตแบบวิทยาศาสตร์ ก็หันไปศึกษาเรื่องของจิตทางไสยศาสตร์ ในที่สุดก็สามารถเข้า

ทรงเป็นร่างทรงของเทพต่างๆ ได้ เช่น เนิ้งเจีย เจ้าพ่อ
กวนอู ในการเล่นกับจิตเชิงไสยศาสตร์จำแนกได้เป็น
ประเภทต่าง ๆ คือ (ก) การเข้าทรง (ข) อำนาจคงกระพัน
(ค) รักษาโรคหาย (ง) ทำน้ำมนต์ (จ) ตั้งศาล

ในการเล่นกับไสยศาสตร์ดังกล่าว รัก รักพงษ์ ไม่
เคยรับค่าจ้าง เพียงแต่ให้เลี้ยงอาหารเท่านั้น จึงไม่ล้า
ตัวก็ลงไปกับความโลภในทรัพย์สินจนถอนตัวไม่ขึ้น และ
โดยที่ไสยศาสตร์ที่เล่นอยู่นี้แฝงตัวอยู่กับความเชื่อทาง
พุทธศาสนา และอ้างว่าเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา
เมื่อได้ศึกษาพุทธศาสนามากขึ้น ความสนใจทางไสย-
ศาสตร์ก็ลดลง

ไสยศาสตร์ที่อาตมาไปคลุกคลีร่วมเล่นด้วยนั้นก็เช่นกัน
เขาก็ไม่นำเอาคำว่า "พุทธ" เข้ามาดิษฐ์มปนๆ เป่า
ไปกับไสยศาสตร์เสียจนทำให้คนหลงผิดกันใหญ่ มัน
ก็โศกสึของอาตมาจริง ๆ ที่อาตมาไม่หลงผิดว่า ไสย-
ศาสตร์คือ "พุทธศาสตร์" จิตตอนนั้นมันคิดว่าพุทธ
แท้ๆ นี่ น่าจะทำให้เราเข้าใจความลึกซึ้งของ "จิต"
หรือความเป็นไปของ "จิตวิญญาณ" ได้ เลยหันมา
ศึกษาพุทธศาสตร์อย่างจริงจัง วางมือจากไสยศาสตร์
อย่างเด็ดขาดเลยตอนนั้น^๕

จากนั้น รัก รักพงษ์ ก็เสาะหาสถานที่ในการปฏิบัติ
ธรรมทางพุทธศาสนาอย่างจริงจัง สำนักวิปัสสนาที่ได้ไป
ฝึกปฏิบัติธรรมเป็นครั้งแรก คือ สำนักของอาจารย์เป็น
วัดอัมพวัน สุพรรณบุรี แต่ก็เป็นไปเพื่อให้ระลึกชาติได้
ต่อมาเห็นพฤติกรรมของอาจารย์ไม่น่าเชื่อมนัสครุทธา
ไม่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย จึงเลิกไป

เมื่อไม่ไปสำนักปฏิบัติธรรมแล้ว ก็หันมาอ่านหนังสือ
ธรรมต่าง ๆ เท่าที่หาได้ จึงเกิดความรู้ว่า พุทธศาสนา
สอนคนให้ทำจิตของตนให้สะอาดจากการเปโระเปื้อน
เพราะกิเลส ให้จิตลดความวุ่นวาย และเลิกคิดชั่วทำชั่ว
รัก รักพงษ์ จึงเลิกทันที สิ่งที่คิดว่าเป็นกิเลสที่เลิกก็มี

(ก) เลิกเล่นไพ่เคยเล่นกับเพื่อน ๆ ก็ไปบอกเพื่อน
ว่า เล่นครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายแล้ว เล่นเสียไป ๖,๐๐๐
บาท ก็ไม่คิดแก้ตัวอีก

(ข) เลิกดื่มเหล้า และเลิกสูบบุหรี่

(ค) เลิกเที่ยว เลิกสนุกสนาน ทำแต่งงานและช่วย-
เหลือผู้อื่น

(ง) เลิกกับคนรัก เพราะไม่เห็นประโยชน์ของชีวิต
คู่

เมื่อเลิกสิ่งที่คิดว่าเป็นกิเลสตัดหน้าแล้ว ก็เริ่ม
ปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง ลดความอยากในสิ่งต่าง ๆ และ
ถือศีลมากขึ้น เริ่มกินแบบผสมโดยเอาอาหารคาวหวาน
ทุกอย่างที่มีผู้นำมาให้มากองรวมกันในจานเดียว เช่น
เทอวัลตินลงไป ผสมกับขนม น้ำพริก น้ำแกง แล้วกิน
ด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อลดละความเอร็ดอร่อยอันเกิดจาก รูป
รส กลิ่น เสียง และสัมผัส การกินแบบผสม ทำให้ผู้ที่
รับประทานร่วมได้เกิดความไม่อร่อยในการบริโภค เพราะ
สภาพที่เทรวมกันทำให้ไม่น่าดู จึงไม่มีใครอยากกินอาหาร
ร่วมโต๊ะด้วยและพากันยกจานหนีไปกินที่อื่นหมด

ขั้นต่อมาก็เลิกกินเนื้อสัตว์ กินแต่ผัก ๒ มือ
เข้ากับเย็นและในที่สุดก็ลดลงเหลือกินเพียงมือซ้ายมือเดียว
มือข้างตักกิน ผักที่กินก็ทำอย่างเดียว คือ ต้ม หรือ แกง
หรือ ผัด ไม่ต้องแบ่งปรุงเพราะถึงเวลากินก็นำมาเทรวม
กันอยู่แล้ว

อาหารประจำวันที่รับประทานในช่วงเวลานี้ คือ
ข้าว ผักสดล้างสะอาด ถั่วงอกแตก งาคั่ว น้ำตาล
และเกลือที่ใส่กระปุกไว้บนโต๊ะอาหาร

ขณะนั้น ยังทำงานอยู่ที่บริษัทไทยโทรทัศน์จำกัด
มีรายได้เดือนละ ๒๐,๐๐๐ บาท แต่ใช้เงินวันละไม่ถึง
๓ บาท เป็นค่าอาหาร ๑ มือในตอนเช้ามือเดียว ไม่ดื่ม
น้ำหวาน ไม่กินของขบเคี้ยวใดใด เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย
ที่หรูหราคาวาง ก็บริจาคให้คนอื่นหมด เหลือเพียง
เสื้อเชิร์ตสีขาว ๕ ตัว กางเกง ๕ ตัว และรองเท้า ๒
คู่ สำหรับใช้ประจำวัน ทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดที่มีอยู่ และ
เกินความจำเป็นได้เอามาบริจาคหมด มีคนมาขอเงินไป
เรียนหนังสือหลายคน ก็แจกเงินไป และพระเครื่อง
พระพุทธรูปจำนวนมากที่สะสมไว้ขณะที่เล่นไสยศาสตร์
ก็นำมาแจกหมด เพราะเกิดความรู้ภายหลังการปฏิบัติธรรม

ว่า พระพุทธเจ้าไม่ใช่รูปปั้นที่ควรยึดถือ และพระเครื่องก็ทำขึ้นมาจากเครื่องงานวิชา ไม่ใช่ที่พึ่งตามพุทธโอวาท

เวลานอนกินนอนในห้องพระ นอนบนพื้นกระดาน ไม่หนุนหมอน และนอนแบบสี่เหลี่ยม นอกจากนั้นก็ฝึกชกมวยโยคะ คือ ฝึกการหลับสลับการตื่น ไม่ให้หลับไหล ให้มีสติรู้สึกตัวอยู่เสมอ

เมื่อปฏิบัติธรรมไปได้ระยะหนึ่งก็คิดออกบวช จึงแบ่งทรัพย์สมบัติให้น้อง ๆ คนที่ต้องรับผิดชอบมาก ก็ให้มาก เหลือเงินไว้ ๓๐,๐๐ บาท สำหรับฝากธนาคาร ไว้ใช้ดอกเบีย จากนั้น ได้ยื่นใบลาออกจากงานเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

ก่อนบวชได้ไปอาศัยปฏิบัติธรรมอยู่ที่วัดอโศการาม ซึ่งมีป่าเลน เป็นที่ร่มรื่น และได้ขออนุญาตเจ้าอาวาส เพื่อปลุกกุฏิปฏิบัติธรรมภายในวัด โดยเมื่อสิ้นชีวิตแล้วก็จะยกกุฏิให้วัด ระหว่างปฏิบัติธรรมมีผู้มาเชิญไปอภิปรายเผยแพร่ธรรมะหลายแห่ง จึงได้ตัดสินใจบวชเพื่อจะได้เผยแพร่ธรรมะได้มากขึ้น เพราะคนทั่วไปฟังพระและเชื่อพระมาก กัษราวาส จึงบวชเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยเจ้าอาวาสวัดอโศการาม พระราชวรคุณ เป็นผู้บวชให้

(๒) โลกทัศน์และชีวิตทัศน์หลังการบวช

เมื่อบวชแล้วก็มุ่งมั่นทำงานเพื่อพระศาสนา และได้รับอนุญาตให้ขึ้นธรรมาสัน เเทศน์ได้ ซึ่งโดยปกติ เจ้าอาวาสจะอนุญาตให้พระเถระที่บวช ๑๐ พรรษาขึ้นไปเท่านั้นเทศน์บนศาลาได้

พระโพธิรักษ์ไม่ให้ความสำคัญกับพิธีกรรมทางศาสนามากนัก แต่ถือว่า การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย การเคร่งครัดในศีล มีความสำคัญมากกว่า จึงไม่สนใจการสวดมนต์และไม่เคยสวดจนเจ้าอาวาสต้องเตือนอยู่บ้าง และถ้าบวชสวดมนต์ได้มีทั้งทำนองเหมือนร้องเพลง ท่านก็ไม่สวด

โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ของพระโพธิรักษ์หลังการบวชนี้ไม่ได้แตกต่างไปจากช่วงที่ท่านปฏิบัติธรรมก่อนการบวช

มากนัก แต่เป็นการพัฒนาความเคร่งครัดจริงจังขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง ด้วยเหตุผลที่ท่านเกิดความตระหนักว่า ท่านได้บรรลุธรรมแล้ว ท่านจึงต้องบวช ดังที่ท่านยืนยันว่า

เมื่อมีคนถามว่า ทำไมท่านถึงออกบวช มีเหตุอะไร รุ่งใจส่วนหนึ่งที่อาตมาตอบเขาเหมือนกันว่า อาตมา ออกมาบวช เพราะอาตมาบรรลุธรรมแล้ว อาตมาก็ชอบ อย่างนี้มาตลอดเวลา^{๖๖}

จากการที่พระโพธิรักษ์เคร่งครัดในศีลอย่างมาก และออกบวชเพราะพิจารณาว่าตนเองบรรลุธรรมแล้ว อาจเข้าใจได้ว่า ท่านถือว่าท่านมีวัตรปฏิบัติถึงขั้นที่เป็นพระอริยบุคคลแล้ว เพราะการบรรลุธรรมหมายถึงการบรรลุความเป็นอริยบุคคลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป และท่านเองก็ได้ประกาศยืนยันว่า

อาตมาพูดอย่างไร อาตมายังจำส่วนนั้นได้เลย อาตมายังมีสติ รู้ตัวตลอดเวลา วันนั้นอาตมาพูดเรียบ-ร้อย ไม่ได้พูดหนัก พูดแรง พูดเน้น พูดดังอะไร พูดเบา พูดเรื่อย ๆ พูดด้วยสติสัมปชัญญะ ปัญญาของอาตมา

อาตมาก็บอกว่า “สำหรับท่านก็หอบอกได้ว่า ถ้าโสดาฯ หรือสกิทาคามี ละก้อ ผมก็ผ่านแล้ว”^{๖๗}

ทั้งนี้ เพราะพระอริยบุคคลจำเป็นต้องทำงานให้เป็นแบบอย่างของชุมชนและเพื่อพิสูจน์ตนเองว่าได้กำจัดกิเลส ได้มากน้อยเพียงใด

อีกประการหนึ่ง การที่ท่านต้องบวชเพราะได้บรรลุธรรมหรือเป็นพระอริยบุคคลนั้น อาจมีเหตุผลเนื่องมาจากความเชื่อที่สืบทอดมาจากคัมภีร์*มิลินทปัญหา* ซึ่งกล่าวว่า ศฤกษิตผู้เป็นอรหันต์ จะอยู่ในเพศศฤกษิตเพียงภายในวันนั้น^{๖๘} จึงไม่แน่ชัดว่า ท่านพิจารณาตนเองว่าผ่านความเป็นพระอริยบุคคลมาจนถึงขั้นอรหันต์หรือไม่

ง. การก่อตั้งสันติอโศกและบทบาทผู้นำของชาวอโศก

(๑) การก่อตั้งสันติอโศก

หลังจากที่พระโพธิรักษ์บรรยายธรรมที่วัดอโศการามแล้ว ได้มีคนทีเลื่อมใสศรัทธาขอมาร่วมปฏิบัติธรรมด้วย คนแรกเป็นผู้หญิงชื่อ นัยนา มาปลุกกุฏิอยู่ที่วัดอโศการาม

ต่อมามีคนสนใจมากขึ้นเรื่อย ๆ และได้เข้ามาปฏิบัติธรรม หรือมาบวชจนรวมตัวกันเป็นกลุ่มใหญ่ เรียกว่า “ชาวอโศก” ชื่อ “ชาวอโศก” มีที่มาจาก (ก) วัดอโศการาม (ข) สถานที่บรรยายธรรม ของพระโพธิรักษ์ในยุคแรก ๆ คือได้ต้นอโศก ณ ลานอโศก ของวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ทำพระจันทร์ กรุงเทพฯ

นอกจากนี้ คำว่า “อโศก” อาจมาจากความประทับใจในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวบทที่ว่า

อ่ำดู	อโศกนี้
ศรีไสว	วิไลตา
อยู่หว่าง	กลางพนา
เป็นสง่า	แห่งแนวไพร
ชุ่มชื้น	รื่นอารมณ์
ลมแพยพัด	ระบัดใบ
อุสุข	ลนุกใจ
เหมือนแสด	จอมภูผา
อโศก	ดูแทนสุข
ช่วยดับทุกข์	ด้วยลักขรา
โคกเคี้ยว	เนาอุรา
อ้ออโศก	ไรศำร่าย ^{๑๔}

เพื่อให้การปฏิบัติธรรมของกลุ่มเป็นไปอย่างมีระบบระเบียบ พระโพธิรักษ์จึงสร้างสถานที่เฉพาะขึ้นสำหรับกลุ่มชาวอโศกที่แดนอโศก อ.กำแพงแสน นครปฐม เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๖ โดยสร้างกุฏิขึ้นมา ๗ หลัง มีขนาดตามที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำไว้ คือ ๗ x ๑๒ คืบพระสุคต ซึ่งเท่ากับประมาณ ๑.๕ เมตร x ๒.๕ เมตร แยกกุฏิชายหญิงจากกัน

จากนั้น พระโพธิรักษ์ได้กราบลาพระอุปัชฌาย์ที่วัดอโศการาม พากลุ่มชาวอโศกไปปฏิบัติธรรมที่แดนอโศก พระอุปัชฌาย์ได้ตั้งว่า พระที่แดนอโศกจะต้องเป็นธรรมยุต จะอยู่ปนกันทั้งฝ่ายธรรมยุตและฝ่ายมหานิกายไม่ได้ และขอให้พระโพธิรักษ์คืนใบสุทธิ ซึ่งพระโพธิรักษ์ก็ขอเอาใบสุทธิมาคืนภายหลัง เมื่อท่านไปอุปสมบทที่วัดหนองกระทุ่มซึ่งเป็นวัดฝ่ายมหานิกายแล้ว ท่านก็ได้นำใบสุทธิ

มาคืนที่วัดอโศการาม เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๖

ต่อมา พระโพธิรักษ์ประสงค์จะบวชพระชาวอโศก ที่วัดหนองกระทุ่ม แต่ “พระผู้ใหญ่” ได้ห้ามพระอุปัชฌาย์ที่วัดหนองกระทุ่มบวชให้ชาวอโศก พระโพธิรักษ์จึงลาออกจากมหาเถรสมาคม เพราะไม่ต้องการขึ้นอยู่กับข้อบังคับของคณะสงฆ์ และก่อตั้งพุทธสถานสันติอโศกขึ้นที่บางกะปิ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยนางสันติยา วีระพันธุ์ เป็นผู้บริจาคทั้งที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พระภิกษุรูปแรกที่พระโพธิรักษ์เป็นผู้ทำการบวชให้คือพระชาตวโร

อย่างไรก็ตาม พระโพธิรักษ์ถือว่า ขณะที่ทำการอุปสมบทให้ผู้อื่นเป็นภิกษุ นั้น ท่านยังเป็นพระภิกษุในมหานิกายอยู่เพราะคืนใบสุทธิแต่เพียงของธรรมยุตเท่านั้น และการลาออกจากมหาเถรสมาคมก็ไม่ได้ทำให้ท่านขาดจากความเป็นพระภิกษุ เพราะยังอยู่ในธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ดังที่ท่านให้เหตุผลว่า

ตั้งแต่บวชเป็น “องค์พระ” มา อาตมามีได้ผิดอะไร ทั้งฝ่ายธรรมยุต และมหานิกาย ไม่เคยสึก ปากไม่เคยกล่าวสึก ไม่เคยบอกสึก ไม่เคยไปทำพิธีสึก ใจไม่เคยสึก....

ถ้าแม้การคืนใบสุทธิตามกฎหมายของมหาเถรสมาคมจะถือเอาว่าเป็นการสึก อย่างนั้นก็สึกแต่เพียงธรรมยุต และเป็นการสึกเพราะ ถือเอาจากการคืนใบสุทธิตามกฎหมาย มหาเถรสมาคมด้วยนะ ไม่ใช่ตามธรรมวินัย ถ้าตามธรรมวินัย อาตมาก็ยังคงเป็นพระธรรมยุตอยู่นั่นเอง ส่วนมหานิกายไม่เคยสึกเลย เพราะอาตมาคืนใบสุทธิในมหานิกาย เมื่อลาออกจากเถรสมาคมแล้ว ก็หมดสภาพของกฎที่เถรสมาคมควบคุมกันแล้วนี้ อาตมาลาออกจากเถรสมาคมมาก่อน แล้วค่อยคืนใบสุทธิทีหลัง เมื่ออาตมาลาออกจากเถรสมาคม มาอยู่ในธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าไม่เกี่ยวกับใบสุทธิ เพราะฉะนั้น การคืนใบสุทธิตอนนั้นจึงมิได้ผิดอะไร ไม่มีผลอะไร อาตมาไม่ได้หมดความเป็นพระตรงไหนเลย^{๑๕}

ประเด็นที่ว่าพระโพธิรักษ์หรือสมณะโพธิรักษ์มีสิทธิออกจากการควบคุมของมหาเถรสมาคมหรือไม่ และมีสิทธิตั้งตนเป็นพระอุปัชฌาย์หรือไม่ เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณา

กันในรายละเอียดต่อไปในบทที่ ๒

(๒) บทบาทผู้นำของชาวอโศก

ในการเป็นผู้นำของชาวอโศกนั้น สมณะโพธิรักษ์ ดำเนินบทบาททั้งการทำตนให้เป็นแบบอย่างของกลุ่มและเป็นผู้ลั่นผู้วางแนวการประพฤติปฏิบัติทางจริยธรรม ตลอดจนกำหนดระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ของชาวอโศก

การปฏิบัติตนเพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่ชาวอโศกเป็นการปฏิบัติโดยถือตามแนวอภินิหารปัจเจกเวช ๑๐ เป็นกาตเตือนตนเองให้ระลึกว่าบรรพชิตและฆราวาสมีความแตกต่างกัน และควรจะประพฤติตนอย่างไรเพื่อให้เหมาะสมกับฐานะของตนโดยอาศัยหลักดังกล่าว สมณะโพธิรักษ์ ได้มีแนวคิด และแนวปฏิบัติคือ

(ก) ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของฆราวาสและต้องสละสิทธิ์ให้มากที่สุด (“บัดนี้เราเป็นผู้มีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้ว”)

(ข) ต้องกินง่าย อยู่ง่าย มีอะไรในบาตรก็กินได้ ไม่เลือกกิน แต่กินเลือก คือกินด้วยปัญญา (“การเลี้ยงชีพของเราเนื่องด้วยผู้อื่น”)

(ค) ต้องสักรวมกาย วาจา พัฒนาศีลให้มากขึ้น ฟุ้งขึ้น (“อาการกาย วาจา อย่างอื่น ที่เราจะต้องทำให้ดีขึ้นไปกว่านี้ ยังมีอยู่อีก”)

(ง) ต้องพัฒนาศีลให้บริสุทธิ์ เป็นอวิยกัมมศีล ปาวีสุทธิศีล และอเลขศีล (“ตัวของเราดีเตียนตัวเราเอง ด้วยตั้งใจหรือไม่”)

(จ) ต้องพยายามทำตนไม่ให้เขามาติเตียนด้วยศีลได้ และเราเองก็ติเตียนเขาด้วยศีลได้ เมื่อไตร่ตรองแล้วกระทำตามควร (“ท่านผู้รู้ใคร่ควรอยู่แล้ว ติเตียนเราด้วยศีลได้หรือไม่”)

(ฉ) ต้องไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดเป็นของตน และเข้าใจในความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง (“เราจะต้องพลัดพรากจากของรัก ของชอบใจทั้งสิ้น”)

(ช) ต้องเชื่อในกฎแห่งกรรม (“เรามีการกระทำ เป็นของตัว และต้องรับผลของการกระทำนั้น”)

(ซ) ต้องพิจารณาการกระทำของตนเองอยู่เสมอ มีสัมมวชิชา เพื่อปรับปรุงตนเอง (“วันคืนล่วงไป บัดนี้เราทำอะไรอยู่”)

(ณ) ต้องยินดีในเรือนว่าง (สุญญาคาร อภิริตสุญญาคาร) สมณะโพธิรักษ์อธิบายว่า “เรือนว่าง” ในที่นี้คือ เรือนใจ หมายถึงใจที่ว่างจากกิเลสตัณหา อุปาทาน อยู่ปากก็ได้ อยู่บ้านก็ได้ แต่ให้ใจสงบ ไม่วุ่นวาย (“เรายินดีในความสงบหรือไม่”)

(ญ) อภินิหารปัจเจกเวช ข้อนี้มีว่า “อุตฺตริมนุสฺสรธมมอันเราได้บรรลุแล้ว มีอยู่หรือไม่ ที่จะให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขินเมื่อเพื่อนมักปฏิบัติธรรมตามในกาลภายหลัง” สมณโพธิรักษ์ได้อธิบายและตีความในทัศนะของท่านเองว่า นักบวชหรือบรรพชิตต้องปฏิบัติให้บรรลุมรรคผล เมื่อบรรลุแล้วก็บอกกันได้ ไม่ต้องเก็บเป็นความลับ แต่ถ้าไม่บรรลุแล้วขอตัวว่าบรรลุก็เป็นปาราชิก สมณะโพธิรักษ์ดีว่า การรอดหรือบอกฆราวาสว่าตนบรรลุมรรคผลแล้วนั้น สามารถทำได้โดยไม่ผิดพระวินัย ถ้าฆราวาสนั้นบรรลุภูมิธรรมชั้นสูง สามารถรู้และเข้าใจได้ โดยตีความว่า คำว่า “อุปสัมบัน” ไม่ได้แปลว่า ผู้บวชหรืออุปสมบทแล้ว แต่หมายรวมถึงบุคคลใดก็ตามที่มีภูมิธรรมชั้นสูงจะบวชหรือไม่บวชก็ได้ ฉะนั้นการบอกว่าตนเองบรรลุมรรคผลแก่อุปสัมบันได้ตามพระวินัยจึงกินความรวมถึงการบอกแก่ฆราวาสผู้บรรลุภูมิธรรมแล้วด้วย^{๕๖} ซึ่งความเข้าใจนี้แตกต่างจากแนวคิดของคณะสงฆ์และพระสงฆ์ทั่วไป ที่ถือว่า “อุปสัมบัน” หมายถึงผู้ที่อุปสมบทแล้ว หรือเป็นบรรพชิตเท่านั้น

สมณะโพธิรักษ์พยายามประพฤติตนตามหลักอภินิหารปัจเจกเวช ๑๐ อย่างเคร่งครัด และได้สั่งสอนชาวอโศกให้ดำเนินรอยตาม โดยอาศัยแนวการตีความและความเข้าใจของท่านประกอบในการปฏิบัติ

แม้แต่ในการนอนแบบชานาคริยานุโยค สมณะโพธิรักษ์ก็เป็นแบบอย่างให้ชาวอโศก เพื่อไม่ให้เห็นแก่นอน โดยบังคับร่างกายให้ “ตื่น” อยู่เสมอ กล่าวคือ ทุก ๆ

ชั่วโมง สมณะโพธิรักษ์จะตื่นเพื่อเคาะระฆังบอกเวลา เช่น ๓ ทุ่มก็ตีระฆังบอกเวลา พยายามตีทุกชั่วโมงตลอด กลางคืน แต่บางครั้งก็ตื่นเลยชั่วโมง (อาจเป็นเพราะ ร่างกายอ่อนเพลีย ต้องการพักผ่อนนานกว่านั้น) ถ้า ตื่นนอนก่อนหรือหลังชั่วโมงที่ต้องตีระฆัง เช่น เขียงคืน แต่ตื่นก่อนไม่เกิน ๑๐ นาที หรือตื่นหลังไม่เกิน ๑๐ นาที ก็นอนรอนจนก่อนถึงชั่วโมงเป้าหมายไม่เกิน ๑๐ นาที เพื่อ ตีระฆัง สมณะโพธิรักษ์เชื่อว่าวิธีดังกล่าว จะทำให้ไม่ติด ในการนอน ทำให้หลับและตื่นอย่างมีสติ อันเป็นการฝึก ให้หลับง่ายและตื่นเร็ว^{๕๒}

อย่างไรก็ตาม การตีความ “ชาคริยานุโยคะ” ซึ่งมีความหมายตามพระไตรปิฎกเพียงการไม่เห็นแก่่นอน คือ ขยันหมั่นเพียร และตื่นตัวอยู่เป็นนิตย์^{๕๓} ไปในทางเข้มงวด เคร่งครัดดังกล่าว ได้กลายเป็นผลเสียต่อสุขภาพ ของท่านเอง ทำให้ท่านเป็นหวัดและภูมิแพ้ได้ง่าย และ แพทย์แพทย์พจน์ บุญศรี ผู้ดูแลสุขภาพของท่าน ได้ พยายามต่อรองกับท่านเรื่องการตื่นมาตีระฆังบอกเวลา ในตอนกลางคืน เพราะอยากให้ท่านหลับสนิท ให้ร่างกาย ได้มีเวลาสร้างภูมิคุ้มกันที่แข็งแรงขึ้นมา^{๕๔} สมณะโพธิ-รักษ์ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์โดยลดความเคร่ง ครัดในการตีความชาคริยานุโยคะในเชิงดังกล่าว ดังที่ท่าน ได้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมว่า

ตกลงอาตมาต้องนอน ๒ ทุ่ม ตื่น ๖ โมงเช้า งดตี ระฆัง งดอะไรหมด นอนดับเครื่องเลย อาตมาก็ยอม เคยต้องเปลี่ยนโปรแกรมใหม่ เพราะแต่เดิม โปรแกรม อาตมา ชั่วโมงหนึ่งต้องตื่นเพื่อตีระฆัง ซึ่งมันก็ยังไม่ ค่อยตรง บางทีก็ตื่นเหน็ดเหนื่อยไม่ได้ตี นี่ก็ต้องมาเปลี่ยน โปรแกรมใหม่ ลบโปรแกรมเก่า นอนรวดเดียว ๖ โมง ตื่น เขาก็ไม่ว่า เพราะเคยหาทางให้อาตมานอนกลาง- ใจมานานแล้วไม่สำเร็จสักที เพราะอาตมา ถ้ามันไม่ เมื่อย ไม่เพลียจริงๆ ก็ไม่นอนนะ มันไม่น่าจะนอน มันทำงานอยู่ได้ ก็ทำไป^{๕๕}

นับว่าสมณะโพธิรักษ์ยังเป็นผู้ที่ยอมรับทั้งเหตุผล และพร้อมที่จะปรับตัวเองได้บ้าง มิใช่ยึดมั่นในทัศนคติของ ตนเองแต่ด้วยตัวเอง จึงเป็นผลดีต่อตัวของท่านเอง ทำให้

สุขภาพดีขึ้น ตั้งแต่วันที่ ๖ กันยายน ๒๕๓๙ ท่านเริ่ม นอนวันละ ๑๐ ชั่วโมง จากสองทุ่มตื่นหกโมง เพื่อให้ ร่างกายได้พักอย่างเต็มที่ งดตีระฆังบอกโมงยามในช่วง เวลานั้น ซึ่งท่านทำเป็นปกติมานาน เมื่อเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมแล้ว อาการไอและภูมิแพ้ของท่านก็ลดลงอย่าง เห็นได้ชัด

แต่เดิมนั้น กิจวัตรของสมณะโพธิรักษ์ ในฐานะ ผู้นำของชาวอโศก มีดังนี้

๐๓.๓๐ น.	ตื่นจากจำวัด
๐๓.๔๕ - ๐๕.๓๐ น.	บรรยายธรรมช่วงเช้า
๐๕.๓๐ - ๐๙.๐๐ น.	เขียนหนังสือหรือตรวจทาน แก๊ซต้นฉบับหนังสือต่าง ๆ ที่ ต้องพิมพ์ออกไป
๐๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น.	บรรยายธรรมก่อนฉันและฉัน อาหาร
๑๒.๐๐ - ๑๗.๐๐ น.	อ่านข่าวหนังสือพิมพ์ ตรวจงาน และทำงานต่าง ๆ ประชุมหรือ พบแขกที่นัดไว้ หรือเขียนหนังสือ ต่อ
๑๗.๐๐ - ๑๘.๐๐ น.	บริหารกายและสรงน้ำ
๑๘.๐๐ - ๒๐.๓๐ น.	ตรวจคัดเลือกวิดีโอชุดต่าง ๆ เพื่อให้เป็นอุปกรณ์ในการศึกษา ของชาวอโศก
๒๑.๐๐ - ๐๓.๓๐ น.	จำวัดด้วยชาคริยานุโยคะ (คอย ตีระฆังบอกเวลา เพื่อเตือน สัตว์โลกที่ยังตกอยู่ในความ หลับไหลได้รู้สึกตัวขึ้นมา) ^{๕๖}

นอกจากการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างดังกล่าวแล้ว สมณะโพธิรักษ์ก็ได้ถ่ายทอดแนวทางนี้ไปสู่ชาวอโศก ในการประชุมตกลงระเบียบการปฏิบัติของกลุ่ม โดยในการ ปกครอง นักบวชชาวอโศก สมณะโพธิรักษ์ได้ใช้แบบ ลังฆสภาเอาหมู่สงฆ์เป็นใหญ่ ไม่เผด็จการ มีการร่วม ประชุม ร่วมกันตัดสินใจ ถือนิติสงฆ์เป็นใหญ่ เช่น ตกลง กันว่า จะไม่นอนกลางวัน และอบรมตนให้นอนแบบ

ชาคริยานุโยคะ^{๕๓}

การไม่เห็นแก่ตนเองที่สมณะโพธิรักษ์สร้างแบบอย่าง และสั่งสอนชาวอโศกนั้น ในบางกรณีก็เป็นผลเสีย เมื่อ สานุศิษย์นำไปถือปฏิบัติอย่างจริงจัง และบีบบังตนเอง เช่นในกรณีของนายพรพิชัย เจียมกัลชาญ ชาวอโศก ผู้เสียชีวิตเมื่ออายุเพียง ๒๕ ปี จากอุบัติเหตุรถของกอง-ทัพนครนิธิพลิกคว่ำที่บางเขนเมื่อกันยายน ๒๕๓๔ โดยนายพรพิชัยเป็นคนขับรถ โดยในวันนั้น พรพิชัยมี หน้าที่ไปซื้อผักที่ตลาดสี่มุมเมือง รังสิต โดยปกติทุกวัน พรพิชัยรับประทานข้าวตีสามากกว่า รับประทานพลาง บัน จักรยานไปพลาง ทำหน้าที่จ่ายตลาดที่ตลาดบางกะปิ และตักรอรถของชมรมมิ่งสวัสดิที่หน้าตลาด เวลาที่เหลือ จากนั้นก็ทำงาน เข้านอนเวลา ๒๐.๐๐ น. และตื่นเวลา ๒๔.๐๐ น. ทำงานตลอดทั้งวัน ด้วยความศรัทธาและ มุ่งมั่นว่าเป็นการปฏิบัติธรรมตามคำสอนของสมณะโพธิ-รักษ์ พรพิชัยถือคติการกินอยู่ง่าย ๆ รับประทานอาหาร วันละเพียงมื้อเดียว นอนเพียงวันละ ๔-๕ ชั่วโมง พยา-ยามทำงานด้วยใจเร้าแรงและมีความสุข

ในวันที่เกิดเหตุ พรพิชัยขับรถชนผักมาตามถนน วิภาวดีรังสิต รถเสียหลักพลิกคว่ำทับเสียชีวิต โดยที่ พรพิชัยฝึกหัดขับรถได้เพียง ๒ เดือน และรับอาสาเป็น คนขับรถเพราะชอบบริการกลุ่มชาวอโศกอยู่แล้ว การ ตายของพรพิชัยไม่ได้ทำให้ชาวอโศกเห็นว่าเกิดจากการ ปฏิบัติตนที่สุจริตตั้งเกินไป คือ นอนน้อยเกินไป และ ทำงานมากเกินไปจนร่างกายอ่อนแอเสียขาดประสิทธิภาพ เป็นเหตุให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย แต่ชาวอโศกกลับชื่นชม และสวดศพพรพิชัยราวกับเป็นวีรบุรุษ หรือนักบุญว่า การ ตายของเขาช่วยปลุกจิตสำนึกให้หลายคนตื่นจากความ หลับไหลและเร่งความเพียรเพิ่มขึ้น แม้แต่สมณะโพธิ-รักษ์เองก็กล่าวสวดศพ พรพิชัยว่า เป็นผู้ปฏิบัติตนตามหลัก มรรคมงคล ๘ ได้อย่างดีคนหนึ่ง โดยถือศีลเคร่ง ขยัน ทำงาน เบิกบานแจ่มใสและไม่เครียด^{๕๔}

บทบาทความเป็นผู้นำของสมณะโพธิรักษ์เห็นได้ จากภาวะที่เริ่มออกกฎระเบียบเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติของชาว

อโศกหลายประการ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการหล่อหลอม พฤติกรรมของชาวอโศกให้เป็นไปตามแนวคิด แนว คำสอนและเป้าหมายในการปฏิบัติธรรมของท่านทั้งสิ้น ยกตัวอย่างเช่น แนวคิดเรื่องการตีระฆังสัญญาณและ การทำสมาธิ

ในยามคำคืนสมณะโพธิรักษ์จะตื่นขึ้นตีระฆัง สัญญาณเพื่อเตือนให้ชาวอโศกปฏิบัติชาคริยานุโยคะดังที่ กล่าวมาแล้ว ส่วนในยามกลางวัน พุทธสถานทุกแห่งและ สถานที่หลายแห่งของชาวอโศกจะมีระฆังสัญญาณหรือ สัญญาณอื่น ๆ บอกเวลาเที่ยงวันทุกวัน เมื่อได้ยินสัญญาณ ทุกคนจะหยุดนิ่งเหมือนทำสมาธิ ๑ นาที ไม่ว่าจะ ทำอะไรหรืออยู่ที่ไหนก็จะหยุดแม้แต่เครื่องยนตบางอย่าง เดินเครื่องอยู่ หากเครื่องยนต์นั้นหยุดได้โดยไม่เสียหาย ก็ให้หยุดด้วย สมณะโพธิรักษ์กล่าวถึงประโยชน์ของการ หยุด ๑ นาที นี้ว่า

(ก) เป็นสัญญาณบอกให้รู้ว่า ขณะนี้เวลาเที่ยงวัน

(ข) เกิดความสงบสงัด ทำให้จิตของผู้ปฏิบัติและ ผู้ที่มาสัมผัส มีความปลอดโปร่ง คิดแก้ปัญหาหรือหา คำตอบในเรื่องต่าง ๆ ได้

(ค) ได้มีโอกาสพักจากการงานชั่วขณะ เป็นผลดี ต่อสุขภาพ

(ง) ทำให้ผู้บอกสัญญาณมีสติ ตระหนักถึงเวลา ในการให้สัญญาณ

(จ) เป็นการฝึกเจตสมณะ ทำให้จิตมีพลัง

(ฉ) ฝึกเตือนตนเองให้ตระหนักว่า จะอยู่เพื่อสร้าง สันติภาพให้เกิดขึ้นทั่วโลก และแผ่เมตตา แผ่สันติสุขให้ กระจายไปทั่วโลก^{๕๕}

จากเหตุผลในการหยุดนี้ ชาวอโศกจึงเรียกว่า “หยุด เพื่อสันติภาพ” นอกจากนี้ การทำสมาธิตามคำสอนของ สมณะโพธิรักษ์ก็ไม่ใช่ว่าหลับตาสำรวมจิตโดยไม่ยุ่งเกี่ยว กับผู้ใด สมณะโพธิรักษ์อธิบายว่า

สมาธิของพระพุทธเจ้าเป็นสมาธิพิเศษ เป็นสมาธิ ของพระอริยะ ท่านเรียกว่า “สัมมาสมาธิ” หรือเรียก ว่า “อริโย สัมมาสมาธิ” คือ สัมมาสมาธิของพระอริยะ

ซึ่งไม่ใช่สมาธิเคลื่อนกลาง สมาธิตื่นตะลึงทั่วไป ทีใครๆ ก็เรียนและก็เรียนอย่างนั้นมานานเยอะเยอะ สมาธิ สาธารณะแบบนั้นก็มีมาก่อนพระพุทธเจ้าเกิด

ส่วนสมาธิของพระพุทธเจ้ามัน ต้องใช้ปัญญาและปฏิบัติตนจนมีสัมมาในมรรค องค์ประกอบในการปฏิบัติสมาธินั้น คือ องค์ทั้ง ๗ ของสัมมามรรค (เป็นองค์ประกอบเรียกว่า บริหาร) ต้องปฏิบัติสัมมาทิวัจจนถึงสัมมาสติ แล้วจะสร้าง “อริยมรรค” ที่เป็นสัมมา^{๓๑}

โดยเหตุที่ “สมาธิ” ของสมณะโพธิรักษ์มีความหมายพิเศษ สมณะโพธิรักษ์และชาวอโศกจึงปฏิบัติสมาธิโดยการพิจารณาความจริงจากสาระของการทำงานในชีวิตประจำวัน แทนที่จะปลีกตัวไปบำเพ็ญเพียรทางจิตในทิวเขาคตามลำพัง

บุคลิกภาพและบทบาทความเป็นผู้นำของสมณะโพธิรักษ์อาจกล่าวตามทฤษฎีเรื่องผู้นำผู้มีบุญญาบารมี charismatic leader) ของมักซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ว่า สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำประเภทประกาศก ผู้สอนจริยธรรม (ethical prophet) และประกาศกผู้เป็นแบบอย่าง (exemplary prophet) ประกาศกผู้สอนจริยธรรม มีหน้าที่สอนสาวกให้ประพฤติดีประพฤติชอบและต้องการความเคารพเชื่อฟัง ภารกิจของประกาศกประเภทนี้ คือ การทำตนให้เป็นเครื่องมือของสวรรค์หรือได้รับการบันดาลใจจากพระเจ้าให้มาทำหน้าที่ในโลกมนุษย์ ส่วนประกาศกผู้เป็นแบบอย่างคือประกาศกผู้ประพฤติตนเป็นแบบอย่างแก่สาวกผู้ต้องการบรรลุความรอดหรือความพ้นทุกข์ทางศาสนา โดยไม่จำเป็นต้องสอนเรื่องบัญญัติของพระเจ้าหรือต้องการความเคารพเชื่อฟังจากสาวก ประกาศกหรือผู้ประกาศธรรมทั้ง ๒ ประเภทนี้มีพฤติกรรมต่อต้านการแสดงอิทธิปาฏิหาริย์และเป็นอิสระจากจารีตประเพณี และตำแหน่งฐานะซึ่งสมณะโพธิรักษ์ก็ได้มีจริยวัตรทั้ง ๒ แนวดังกล่าวนี้

นอกจากเป็นผู้นำทางความคิดทางศาสนาแล้ว สมณะโพธิรักษ์ยังวางตัวเป็นผู้นำของครอบครัวชาวอโศก โดยบรรดาสาวกให้ความเคารพนับถือเหมือนเป็น “พ่อ” และเรียกสมณะโพธิรักษ์ว่า “พ่อท่าน” ซึ่งสมณะโพธิรักษ์

ก็ยอมรับว่าตนเองทำหน้าที่เป็น “พ่อ” ทางจิตวิญญาณของชาวอโศก

คนเรียกอาตมาว่า “พ่อ” อาตมาเป็นพ่อจริงๆ นะ มิไม่ใช่ตุ่เอาเองนะ อย่าเพิ่งหลงมาเป็นลูกอาตมาง่าย ๆ ละ

อาตมาทำหน้าที่พ่อ หน้าที่แม่ อย่างธรรม อย่างมีกรรมวิธี ทำให้เกิดกรรมโยนิ โอปปาติกะ คุณเกิดบุตรเกิดอยู่ ให้เกิดทางจิตวิญญาณ^{๓๒}

จากความสามารถในการเป็นผู้นำอย่างโดดเด่นของสมณะโพธิรักษ์ ทำให้ชุมชนชาวอโศกมีการจัดตั้งอย่างเป็นระบบและมีกิจกรรมหลายอย่างที่เอื้อประโยชน์ต่อสังคมไทย แม้แนวคิดและแนวปฏิบัติทางพุทธศาสนาจะขัดแย้งกับคณະลัทธิและแนวจารีตนิยมของสังคมก็ตาม

อนึ่ง จากแบบสอบถาม สมณะโพธิรักษ์ได้กรุณาตอบเพื่อความกระจ่างเกี่ยวกับตัวของท่านเองดังนี้

๑. ฐานะทางนักบวชของท่าน คือ สมณะ
๒. ชื่อทางนักบวชของท่าน คือ โพธิรักษ์ชิต (โพธิรักษ์)

ผู้ที่ตั้งชื่อดังกล่าวให้ท่าน คือ พระราชวรคุณ (ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ ขณะบวช พ.ศ. ๒๕๑๓) ที่วัดอโศก-ราม) และชื่อนี้เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพและอุปนิสัยใจคอของท่าน และสื่อความหมายทางธรรมสำหรับท่าน เพราะข้าพเจ้าและพระอุปัชฌาย์เองว่า ข้าพเจ้าเคยใช้นามปากกาในการเขียนหนังสือเกี่ยวกับศาสนา เกี่ยวกับธรรมะมาแล้ว จนเป็นที่รู้จักกันพอสมควรแล้ว ถ้าจะได้ฉายาเดิมว่า “โพธิรักษ์” ซึ่งในภาษาบาลีก็จะเป็น “โพธิรักษ์ชิต” ท่านก็ไม่ขัดข้อง ข้าพเจ้าตั้งนามนี้ โดยชาวอโศกซึ่งในคำว่า “โพธิ” ด้วยตนเอง ลึก ๆ ในใจ คำว่า “โพธิ” หมายถึง “การตรัสรู้” ซึ่งเป็นความรู้ของสัมมาสัมโพธิญาณในศาสนาพุทธทั้งหมด ข้าพเจ้าเองชื่อ “รัก” จึงเอามามสมกับคำว่า “โพธิ” เป็น “โพธิรัก” แต่รู้สึกคำว่า “รัก” จะยาก หากสื่อในทางธรรม จึงใช้คำว่า “รักษ์” แทน ซึ่งก็เหมาะสมกับความรู้สึกลึก ๆ ของตนด้วย เพราะได้ความหมายดีมาก... “รักษากการตรัสรู้”

๓. ท่านบวชมา ๒๖ ปี ๒ เดือน ๑๕ วัน (นับถึงวันที่ตอบแบบสอบถาม พ.ศ. ๒๕๕๐)

๔. เหตุจูงใจที่ทำให้ท่านเลือกเป็นนักบวชชาวอโศก คือ ข้าพเจ้าเองเป็นตัวตั้งตัวตีของการมีนักบวชชาวอโศก เพราะข้าพเจ้าเป็นนักบวชที่วัดอโศกอาราม มาบรรยายธรรมะที่ลานอโศก วัดมหาธาตุฯ จนเกิดกลุ่มก่อตั้งกันขึ้น และเมื่อร่วมกันทำนิตยสาร ก็ตั้งชื่อนิตยสารนั้นว่า “อโศก” แยกแยะธรรมะในแนวทางตามหมู่กลุ่มเราเชื่อว่าเป็น “สัมมาทิฏฐิ” คำว่า “อโศก” จึงวิวัฒนาการมาเป็นชื่อกลุ่มในวงการธรรมะ

๕. ก่อนหน้าที่จะบวชเป็นนักบวชชาวอโศก ท่านเคยบวชที่ใดมาก่อนหรือไม่ เคย ที่วัดอโศกอาราม เพราะบวชแล้วแรก ๆ ก็เป็นเพียงนักบวชในเถรสมาคมปกติ แต่แล้วก็มากลายเป็นตัวตั้งตัวตีของการมีนักบวชชาวอโศก ไม่เคย เพราะไม่ได้สนใจในเรื่องของศาสนามาก่อนเลย ตราบจนมาปฏิบัติธรรมด้วยการศึกษาเอง ปฏิบัติเอง ได้รับผลของธรรมเองจนปล่อยวางงานทางโลกออกเป็น “อนาคาริกะ” อยู่ระยะหนึ่ง สุดท้ายเห็นว่า หากบวชเป็นนักบวชเสียเลยจะทำงานด้านศาสนาได้ดีกว่า สมบูรณ์กว่า จึงตัดสินใจเข้าสู่การเป็นนักบวชคันธะชาวอโศก

๖. การบวชเป็นนักบวชชาวอโศกทำให้ชีวิตของท่านเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ มีชีวิตที่เห็นแจ้งเห็นจริงในสังขารมยิ่งขึ้น และมีมั่นใจในสังขารมชัดเจนแจ่มแจ้งในการมีคุณค่าประโยชน์ของความเป็น “ชีวิต” ได้ทำคุณค่าประโยชน์ให้กับ “ชีวิต” ทั้งตนเองและผู้อื่น จริงขึ้น ยิ่งขึ้น แต่กลับเป็นว่า ได้รับความนิยมชมชอบจากประชาชนต่างกัน ชีวิตเมื่อครั้งเป็นฆราวาส ข้าพเจ้าได้รับความนิยมชมชอบจากประชาชนแต่ด้วยเป็นส่วนมาก เพราะงานที่ทำคือ Show business ทั้งทางโทรทัศน์และวิทยุ แม้แต่เป็นนักเขียน นักแต่งเพลง เป็นครูผู้ใจดีที่มี goodwill พ่วงติดไปด้วย

แต่ครั้งมาเป็นนักบวชชาวอโศก กลับเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากเพราะไปขัดเกลากิเลสตน จึงมีผู้นิยมชมชอบเพียงผู้เข้าใจได้ส่วนน้อย ส่วนผู้เข้าใจไม่ได้มีส่วน

มาก และไม่เพียง “ไม่นิยมชมชอบ” ถึงกับเห็นเป็นผู้จะทำลายศาสนา

๗. ท่านพอใจในชีวิตนักบวชชาวอโศกของท่านหรือไม่ พอใจเพราะดีที่สุดในความเป็นคน

๘. ธรรมะข้อใดที่ท่านเห็นว่าสำคัญที่สุดสำหรับชีวิตนักบวชชาวอโศก

(๑) คือต้องเคร่งครัด วินัยต้องขัดเกลาดนจนถึง “จิต” มิใช่แค่กาย-วาจา เท่านั้น

(๒) สมภาณี ต้องเกิดจากการปฏิบัติด้วย “มรรคทั้ง ๘ องค์” แล้วก่อให้เกิดเป็น “สัมมาสมภาณี” ซึ่งเป็นองค์ที่ ๘ ของ “มรรคอันมี ๘ องค์” จึงจะนับเป็น “สมภาณี” ที่ชื่อว่า “สัมมาสมภาณี” ของพระพุทธเจ้าในศาสนาพุทธสายตรง

(๓) ปัญญา ต้องเป็น “โลกุตตรปัญญา” หรือมีปัญญาชั้นความรู้แจ้ง จริงเพราะบรรลุโลกุตตรภูมิ แล้วเห็นแจ้งความจริงที่เป็น “โลกุตตรธรรม” ในตน

๙. กิจกรรมประจำวันของท่านตั้งแต่ตื่นนอนจนถึงเข้านอน คือ

- เมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว
- ๐๓.๓๐ น. ตื่นมาทำวัตรเช้า สวดมนต์ แล้วก็บรรยายธรรมหรือเทศนาธรรม
 - ๐๙.๐๐ น. ขึ้นศาลาบรรยายธรรมก่อนฉันอาหารอีกรอบ
 - ๑๐.๓๐ น. ฉันอาหาร
 - ๑๓.๐๐ น. ทำงานต่อไปตลอด กระทั่ง ๒๑.๐๐ น. นอน

- เมื่อ ๕-๖ ปีที่ผ่านมา
- ๐๓.๓๐ น. ตื่นมาเขียนหนังสือหรือทำงานด้านบริหารมากขึ้น ลงร่วมทำวัตร บรรยายน้อยลง ไม่ได้บิณฑบาตเพราะปัญหาทางคดีที่ถูกฟ้องศาล แต่ร่วมลงศาลาฉันและบรรยายธรรมก่อนฉัน ต้องทำงานด้านบริหารและเขียนหนังสือมากขึ้น แม้แต่เวลานอน ก็ต้องนอนให้มากขึ้นตามหมอลั่ง

๑๐. ท่านต้องผ่านขั้นตอนและพิธีการบวชอย่างไร
จนมีฐานะในปัจจุบัน

ขั้นตอนที่บวชของข้าพเจ้าไม่เหมือนนักบวชชาว
อโศก เพราะข้าพเจ้าบวชกับฝ่ายเถรวาทมาคม เมื่อจะบวช
ก็ไปแจ้งแก่เจ้าอาวาสวัดอโศกการามว่าข้าพเจ้าประสงค์
จะบวช แล้วท่านก็นัดวันที่สมควรให้ ก็เข้าพิธีบวชเลย
ซึ่งเตรียมตัวเพียงท่องคำขอบวชที่เรียกกันว่า “คำขาน
นาค” ที่มีเป็น Form ตามตัวอยู่แล้ว ไม่มีพิเศษอะไร
ไม่ต้องผ่านขั้นตอนอะไร พิธีบวชก็ตามแบบพิธีทั่วไป
สามัญของฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ไม่มีพิธีกล่อมนาค ทำ
ขวัญนาค ไม่มีมนตร์หรือแม่แตงงานเลื่องโต ๆ เพียง
เข้าโบสถ์ทำพิธีเสร็จ ก็เสร็จเรียบร้อย

๑๑. จัดรปฏิบัติที่ท่านเห็นว่าสำคัญที่สุดในชีวิต
นักบวชของท่านคือ

ปฏิบัติไตรสิกขาให้เจริญยิ่ง ๆ ตลอดไป เพราะ
เป็นกิจแห่งชีวิตนักบวชโดยตรง

๑๒. ท่านคิดว่ากิจกรรมต่อไปนี้มีมีความสำคัญต่อชาว
อโศกอย่างไร

- งานปีใหม่ของชาวอโศก เป็นงานที่ที่สุจน์ผล
แห่งศรัทธาเจริญในธรรมของชาวอโศก ทั้งทางด้านความ
ศรัทธา สัมพันธสามัคคี ทั้งสารณียธรรม ๖ (๑. เมตตา
กายกรรม ๒. เมตตาวจีกรรม ๓. เมตตา मनอกรรม
๔. สาธารณโภคี ๕. ศีลสามัญญา ๖. ทิฏฐิสามัญญา-
ตว) ต่อสาธารณชนตามความเป็นได้จริง ยืนยันความ
จริงของแต่ละปี

- งานปลูกเสนา เป็นงานเข้าค่ายอบรมฝึกฝน
ศึกษาระดับเข้มข้น หรือเรียกอีกภาษาหนึ่งว่า การ
ลัทธิสมาธิเข้มข้น ของนักปฏิบัติธรรมชาวอโศกประจำปี
ที่สำคัญยิ่งทีเดียว

- งานพุทธาภิเษก เป็นงานเข้าค่ายอบรมฝึกฝน
ศึกษาระดับเข้มข้น หรือลัทธิสมาธิเข้มข้นของนักปฏิบัติ
ธรรมชาวอโศกประจำปีอีกกิจกรรมหนึ่ง คล้ายงานปลูก

เสก

- งานอโศกรำลึก เป็นงานบำเพ็ญส่วนตนใน
แนวลึก ชั้นรำลึกขั้นสำนึก ของแต่ละคน เป็นการทบท-
ทวนส่วนตนหรือตรวจสอบตนเองของแต่ละปีอย่างสำคัญ
เฉพาะบุคคล

- งานเข้าพรรษา ย่อมสำคัญแน่ เพราะเป็น
หลักปฏิบัติที่มีผลสูงมากสำหรับนักบวช ตามบัญญัติที่
พระพุทธเจ้าได้ทรงตราไว้ให้

- งานมหาเวรณา สำคัญมาก นัยเดียวกับ
“เข้าพรรษา” ข้อสำคัญต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง และให้มีผล
เกิดผลตามเป้าประสงค์ให้ได้

๑๓. ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชาวอโศกในที่
ต่อไปนี้หรือไม่ อย่างไร

- โรงเจ (ร้านมังคลารัตน์) มีส่วนร่วมทำหน้าที่
ช่วยแนะนำ ส่งเสริม ให้แก่เกิด ให้แพร่หลาย ให้เป็น
แหล่งอาหารที่เป็นบุญนิยม

- ศาลาสุขภาพ มีส่วนร่วมทำหน้าที่ ไปโปรด
ให้กำลังใจผู้ป่วย

- บริษัทพลังบุญจำกัด มีส่วนร่วมทำหน้าที่
อบรม วางนโยบาย “บุญนิยม” ให้ และสั่งสอนระบบ
“บุญนิยม” ให้

- ธรรมทัศน์สมาคม มีส่วนร่วมทำหน้าที่ เช่น
เดียวกับบริษัทพลังบุญจำกัด

- ลหกรณ์บุญนิยม มีส่วนร่วมทำหน้าที่ เช่น
เดียวกัน

อื่น ๆ คือ กิจกรรมหรือ กิจกรรมต่าง ๆ ของชาว
อโศก ทำหน้าที่ แนะนำ ส่งเสริม ให้นโยบาย เป็น
ที่ปรึกษาอยู่ทั้งนั้น

๑๔. เป้าหมายในชีวิตของท่านคือ พุทธภูมิ หรือ
เป็นคนรู้จักความเป็นคนให้สมบูรณ์ที่สุด และเดินทาง
ไปสู่จุดสูงสุดของความเป็นคนให้ได้ตามทางของพุทธ-
ศาสนา

เชิงอรอด

- ๑ กอบชัย เวชพานิช และคณะ สัจจะแห่งชีวิตของพระโพธิ์ธิ์รภัษ กรุงเทพฯ มูลนิธิธรรมสันติ (๒๕๓๒), หน้า ๓๗-๔๘.
- ๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๐.
- ๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๖.
- ๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑.
- ๕ ตะวัน เกียรติบุญญาฤทธิ, พระชาวอโศกกับพุทธบัญญัติในพระไตรปิฎก (กรุงเทพฯ บริษัทฟ้าอภัย จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๑๗๕-๑๗๖.
- ๖ กอบชัย เวชพานิช และคณะ สัจจะแห่งชีวิตของพระโพธิ์ธิ์รภัษ, หน้า ๗๓.
- ๗ สารอโศก ปีที่ ๑๓ (๑๖) ฉบับที่ ๑-๒ (สิงหาคม-กันยายน, ๒๕๓๕) : ๘๖-๘๗.
- ๘ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, สัจจะแห่งชีวิตของพระโพธิ์ธิ์รภัษ, หน้า ๑๒๗.
- ๙ สารอโศก ปีที่ ๑๔ (๒๑) ฉบับที่ ๑-๒ (สิงหาคม-กันยายน ๒๕๔๐) : ๑๗.
- ๑๐ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, สัจจะแห่งชีวิตของพระโพธิ์ธิ์รภัษ, หน้า ๑๗๓.
- ๑๑ กฎ-ระเบียบของชาวอโศก (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ, ๒๕๒๙), หน้า ๖๕.
- ๑๒ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, สัจจะแห่งชีวิตของพระโพธิ์ธิ์รภัษ, หน้า ๒๙๓.
- ๑๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๔.
- ๑๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๔.
- ๑๕ สมณะโพธิ์ธิ์รภัษ, สุนทราพิลาสิก (กรุงเทพฯ : บริษัทฟ้าอภัย จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า คำนำ
- ๑๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.
- ๑๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.
- ๑๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.
- ๑๙ ตำราศุพระภิกษุ คำพยากรณ์ของพระพุทธเจ้า (กรุงเทพฯ : องค์การฟื้นฟูพระพุทธศาสนา, ๒๕๐๒), หน้า ๘๙-๙๑.
- ๒๐ อสิตสังวัจจรายุคมานุสรณ์จากพุทธทาสภิกษุ (กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร, ๒๕๓๑), หน้า ๑๒๘.
- ๒๑ สารอโศก ปีที่ ๑๓ (๑๖) ฉบับที่ ๑๒ (กรกฎาคม ๒๕๓๖) : ๕๗.
- ๒๒ พระโพธิ์ธิ์รภัษ, ทางเอก ภาค ๓ หน้า ๖๘ อ้างใน พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), เพื่อความเข้าใจปัญหาโพธิ์ธิ์รภัษ (กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๓), หน้า ๑๘-๑๙.
- ๒๓ สารอโศก ปีที่ ๑๔ (๑๗) ฉบับที่ ๗-๘ (กุมภาพันธ์-มีนาคม ๒๕๓๗) ๓๒-๓๓.
- ๒๔ Mother Divine, *The Peace Mission Movement* (Philadelphia : Impenal Press, Inc, ๑๙๖๒), p.๙๙.
- ๒๕ Max Weber, *On Charisma and Institution Building*, ed. SN Eisenstadt (Chicago ; The University of Chicago Press, ๑๙๖๘), p.๔๘.
- ๒๖ Edward Shils, "Charisma," in David L.Sills, ed., *International Encyclopedia of the Social Sciences*, Vol.๒, p.๓๘๗.
- ๒๗ Charles F. Keyes, "Charisma : From Social Life to Sacred Biography," In Michael A. Williams, ed., *Charisma an Sacred Biography* (Americian Academy of Religion, ๑๙๘๒) p.๘.
- ๒๘ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, สัจจะแห่งชีวิตของพระโพธิ์ธิ์รภัษ, หน้า ๒๓๕.
- ๒๙ สอาด จันทร์ดี, "ประชาธิปไตยปา" เดลิมีเรอ์ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๗ อ้างใน สมณะโพธิ์ธิ์รภัษ โพธิ์ธิ์รภัษกับศาสนาปัญญาผู้มีบุญ (กรุงเทพฯ : บริษัทฟ้าอภัย จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๓๖.
- ๓๐ สมณะโพธิ์ธิ์รภัษ, โพธิ์ธิ์รภัษกับศาสนาปัญญาผู้มีบุญ, หน้า ๒๒-๒๓.

- ๓๑ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, *สังขะแห่งชีวิตของพระโพธิ์ริกซ์*, หน้า ๑๒๖.
- ๓๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๐.
- ๓๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๓.
- ๓๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓.
- ๓๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๗.
- ๓๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๖.
- ๓๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๕.
- ๓๘ มิตินท. ๓๐๐, อ้างใน พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), *พุทธธรรม* (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๓๗.
- ๓๙ กอบชัย เวชพานิช และคณะ *สังขะแห่งชีวิตของพระโพธิ์ริกซ์*, หน้า ๒๔๐.
- ๔๐ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๒.
- ๔๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๕-๒๒๙.
- ๔๒ *เราคิดอะไร ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓๓* (กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙) : ๓๓.
- ๔๓ *อังกุตตรนิกาย, ตักนิบาต ๒๐/๔๕๕/๑๔๒*, อ้างใน พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม* (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๒๙-๑๓๐.
- ๔๔ *สารอโศก ปีที่ ๑๒* (๑๕) ฉบับที่ ๑-๓ (สิงหาคม-กันยายน ๒๕๓๕) : ๘๔-๘๗.
- ๔๕ *สารอโศก ปีที่ ๑๗* (๒๐) ฉบับที่ ๖ (มกราคม ๒๕๔๐) : ๔๑.
- ๔๖ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, *สังขะแห่งชีวิตของพระโพธิ์ริกซ์*, หน้า ๒๒๓.
- ๔๗ *สารอโศก ปีที่ ๑๒* (๑๕) ฉบับที่ ๑-๓ (สิงหาคม-ตุลาคม ๒๕๓๕) : ๖๖-๗๗.
- ๔๘ *เราคิดอะไร ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓๓* (กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙) : ๓๐.
- ๔๙ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, *สังขะแห่งชีวิตของพระโพธิ์ริกซ์*, หน้า ๒๘๓-๒๘๔.
- ๕๐ Max Weber, *The Sociology of Religion*, trans. Ephraim Fischoff (Boston Beacon Press, ๑๙๖๓), pp. ๔๖-๕๖ quoted in Pataraporn Sinkanchana, "The Concept of Dhamma in Thai Buddhism : A Study in the Thought of Vajiranana and Buddhadasa" (Ph.D dissertation, University of Pennsylvania, ๑๙๘๕), pp.๓๑๖-๓๑๗.
- ๕๑ กอบชัย เวชพานิช และคณะ, *สังขะแห่งชีวิตของสมเด็จพระโพธิ์ริกซ์*, หน้า ๒๕๔.

บทที่ ๑ วิถีชีวิตของชุมชนชาวอโศก

ชุมชนชาวอโศกเป็นชุมชนที่ดีถือว่าเป็นชุมชนในอุดมคติรูปแบบหนึ่ง หรืออย่างน้อยที่สุด ก็เป็นชุมชนที่สมาชิกพยายามเข้าถึงอุดมคติดังกล่าว ดังนั้น ชาวอโศกจึงมีวิถีชีวิต ความเชื่อ และแนวปฏิบัติแตกต่างจากบุคคลทั่วไปในสังคมไทยซึ่งมีชีวิตอยู่อย่างสบาย ๆ ไม่จำกัดและไม่เข้มงวดกับตนเอง วิถีชีวิตของชุมชนชาวอโศกมีหลักปฏิบัติกว้าง ๆ อยู่ ๒ ประการ คือ

ก. การเคร่งครัดในระเบียบวินัยส่วนบุคคล ซึ่งหมายถึง การดำเนินชีวิตในกรอบของศีลและธรรมวินัยทางพุทธศาสนาอย่างจริงจังเพื่อฝึกฝนตนเองให้เอาชนะกิเลสตัณหา ความอยากสุขสบายทางวัตถุ ความเห็นแก่ตัว และความฟุ้งซ่านของอารมณ์ ตลอดจนให้มีพัฒนาการทางจิตวิญญาณไปจนถึงระดับอริยบุคคล

ข. การส่งเสริมให้อยู่รวมเป็นหมู่เป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดการเกื้อกูล ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการน้อมนำกันให้ปฏิบัติตามอุดมคติของหมู่กลุ่ม

หลักปฏิบัติดังกล่าวนี้ ปรากฏอย่างชัดเจนในวัตรปฏิบัติของนักบวช และการปฏิบัติธรรมของชาวอโศก ดังจะแสดงเป็นลำดับต่อไปนี้

ก. ขั้นตอนของการบวชและวัตรปฏิบัติของนักบวช

การบวชหรือการเข้าสู่สถานะนักบวชอโศกนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย มีขั้นตอนและระยะเวลาทดสอบความพร้อมมากกว่าการอุปสมบทเป็นพระภิกษุทั่วไปในสังคมไทย เพราะต้องมีการถ่วงถ่วงว่าผู้บวชมีความตั้งใจจริง มีศักยภาพของความเป็นผู้ละบ้านเรือนเข้าสู่ชีวิตนักบวชได้ มีความพร้อมทางร่างกายและจิตใจ และมีได้อาศัยความเป็นนักบวชเพื่อหลบหนีปัญหาส่วนตัวบางประการ ผู้บวชจึงต้องเป็นผู้ที่ตั้งใจจริงที่จะใช้ชีวิตนักบวชตามพระธรรมวินัยและปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับฐานะพุทธทายาทและพุทธสาวก

ผู้ที่จะบวชเป็นนักบวชชาวอโศกได้ ต้องเป็นชาวอโศกเรียนรู้ชีวิตในชุมชนชาวอโศกมาแล้ว มิใช่คนทั่วไปที่นึกจะบวชก็เข้าไปขอสมัครบวช

ปัจจุบัน ชาวอโศกมีสถานที่ปฏิบัติธรรมหรือพุทธสถาน ๕ แห่ง และสังฆสถาน ๑ แห่ง สังฆสถานคือเขตปฏิบัติธรรมของนักบวชใหม่ชาวอโศก (สมณะ นวกะอโศก) ยังไม่มีฆราวาส แต่เดิมก่อนที่จะเกิดกรณีสันติอโศก พ.ศ. ๒๕๓๒ นั้น นักบวชชาวอโศกถือว่าเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา แต่หลังจากเกิดกรณีสันติอโศก มหาเถรสมาคมมีคำสั่งให้สึกพระโพธิรักษ์ และถือว่าผู้ที่พระโพธิรักษ์บวชให้ไม่มีคุณสมบัติเป็นพระภิกษุและการบวชเป็นโมฆะ เพราะพระโพธิรักษ์ไม่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะสงฆ์ให้เป็นพระอุปัชฌาย์ จึงไม่มีสิทธิ์บวชให้ผู้ใด พระภิกษุชาวอโศกจึงต้องเป็นเพียงนักบวชชาวอโศก และไม่มีสิทธิ์เรียกตนเองว่าพระหรือภิกษุในพุทธศาสนา นักบวชชาวอโศกจึงต้องเรียกตนเองว่า “สมณะ” หรือ “สมณุตเทส (เนร)” หรือ “สิกขมาตุ (นักบวชสตรี)”

พุทธสภาและสังฆสถานของชาวอโศกมีดังนี้

(๑) พุทธสถานศรีษะอโศก อยู่ที่ตำบลกระแซงใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๙

(๒) พุทธสถานศาลืออโศก ที่ตำบลโลกเดื่อ อำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน

พ.ศ. ๒๕๑๙

(๓) พุทธสถานสันตติโคก ที่ตำบลคลองกุ่ม อำเภอ บึงกุ่ม กรุงเทพฯ ก่อตั้งเมื่อ ๗ สิงหาคม ๒๕๑๙

(๔) พุทธสถานปฐมอโคก ที่ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๓

(๕) พุทธสถานสิมาอโคก ที่ตำบลหนองบัวศาลา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓

(๖) สังฆสถานภูผาฟ้าน้ำ ที่ตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔^๖

การก่อตั้งสันตติโคกนั้น ได้รับการสนับสนุนโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากนางสันติยา วีระพันธุ์ ประธานมูลนิธิธรรมสันติ ซึ่งปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว นางสันติยา วีระพันธุ์ ได้บริจาคที่ดินประมาณ ๗ ไร่ เพื่อสร้างพุทธสถานสันตติโคก เนื่องจากมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระโพธิ์รักษ์เมื่ออุปสมบทในยุคแรก ๆ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ แต่ครั้งนั้นพระโพธิ์รักษ์ยังไม่ได้รับบริจาค จนกระทั่งชาวอโคกได้ประกาศแยกตัวออกจากการปกครองของมหาเถรสมาคม พระโพธิ์รักษ์จึงรับบริจาคเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ เพื่อให้สำนักบวชชาวอโคกได้มีแหล่งพำนักเป็นอาราม^๗

นักบวชชาวอโคกทุกท่านมีที่พำนักอยู่ในพุทธสถานหรือสังฆสถานเหล่านี้ โดยพยายามรักษาภาพและข้อกำหนดต่างๆ ให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ เช่น ลักษณะของกุฏิแต่ละหลัง ก็สร้างอย่างเรียบง่าย มีหลังคามุงจากขนาด ๗ x ๑๒ คืบพระสูตร (ประมาณ ๑.๕ x ๒.๕ เมตร) ภายในพุทธสถานหรือสังฆสถาน ได้รับการดูแลให้สะอาดสงบ และร่มเย็น เหมาะเป็นที่ปฏิบัติธรรม^๘

ผู้ที่จะสมัครเข้าเป็นนักบวชชาวอโคกต้องปฏิบัติดังนี้

(๑) สมทานรักษาศีล ๘ อยู่ร่วมกับชาวอโคก เป็นอารามิก (ชาย) หรืออารามิกา (หญิง) ๑ ปีก่อน

(๒) เมื่อครบกำหนดเป็นอารามิกหรืออารามิกา ก็สมัครเป็น “ปะ” (ย่อมาจาก “ปฏิบัติ”) คือผู้ปฏิบัติธรรม โดยมีสมณะ ๕ ท่านเซ็นรับรอง และคอยรับ-

ผิดชอบดูแล และผู้เป็น “ปะ” ต้องอยู่ปฏิบัติธรรมอย่างน้อย ๔ เดือนสำหรับชาย และ ๖ เดือนสำหรับหญิง ไม่ต้องโกนศีรษะ แต่นั่งห่มด้วยกางเกงหรือผ้าถุงสีน้ำตาล และสวมเสื้อสีขาวแบบสุภาพตามที่มีอยู่แล้ว

(๓) เมื่อครบกำหนดเป็น “ปะ” แล้ว ก็มีสิทธิ์เตรียมตัวบวช โดยแจ้งความจำนงต่ออุปัชฌาย์ เพื่อให้อุปัชฌาย์นำเรื่องเข้าพิจารณาในหมู่สมณะ เมื่อที่ประชุมมีมติเห็นชอบเป็นเอกฉันท์แล้ว จึงเลื่อนฐานะเป็น “นาค” (สำหรับชาย) และเป็น “กรั๊ก” สำหรับหญิง หากพิจารณาแล้ว ยังไม่เห็นชอบ “ปะ” ก็ต้องอยู่ในฐานะเดิมต่อไปตามระยะเวลาที่ที่ประชุมเห็นสมควร

เมื่อเลื่อนฐานะเป็น “นาค” หรือ “กรั๊ก” ได้แล้ว ก็ให้โกนศีรษะและสวมเสื้อสีขาวขลิบสีน้ำตาลที่คอ (สำหรับชาย) ส่วนผู้หญิงมีสไบสีกรั๊ก และถือศีลของชาวอโคกให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น

(๔) เมื่อฝ่ายชายอยู่ในฐานะ “นาค” มาได้น้อยน้อย ๔ เดือน ก็จะมีสิทธิ์ขอเลื่อนฐานะเป็นสามเณร (ปัจจุบัน เมื่อมีกรณีสันตติโคกแล้ว และมหาเถรสมาคมมีมติให้เลิกพระโพธิ์รักษ์ คำว่า “สามเณร” ในที่นี้ จึงเปลี่ยนเป็น “สมณุตเทส”) และต้องอยู่ในฐานะสามเณรหรือสมณุตเทสอย่างน้อยอีก ๔ เดือน จึงมีสิทธิ์ขอบวชเลื่อนฐานะเป็นพระภิกษุที่สมบูรณ์ได้ (ปัจจุบันเรียกว่า “สมณะ” อันเนื่องมาจากกรณีสันตติโคก ซึ่งมหาเถรสมาคมและกฎหมายบ้านเมืองไม่ยอมให้ผู้ที่ไม่ได้เป็นพระสงฆ์ตามกฎหมายใช้ศัพท์ เครื่องนุ่งห่ม และการบิณฑบาตแบบพระสงฆ์) ส่วนฝ่ายหญิง ต้องอยู่ในฐานะ “กรั๊ก” เป็นเวลาอย่างน้อย ๑ ปี ๖ เดือน จึงมีสิทธิ์ขอบวชเลื่อนฐานะเป็น “สิกขมาตุ” ได้ (ปัจจุบันใช้คำว่า “สิกขมาตุ”)^๙

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน การเลื่อนฐานะตั้งแต่ “ปะ” เป็นต้นไปทั้งชายหญิง ต้องอยู่ในฐานะเดิมของตนไม่ต่ำกว่า ๔ เดือน แต่การลงมติเลื่อนฐานะยังเหมือนเดิม คือต้องอาศัยคะแนนเสียงเป็นเอกฉันท์ของที่ประชุม นอกจากนี้ ยังมีระเบียบผู้บวชใหม่คือสมณะที่บวชใหม่

จะต้องศึกษาพระวินัยจากพระไตรปิฎก โดยจะต้องอ่านพระไตรปิฎก ให้จบเล่ม ๑ และเล่ม ๒ เป็นอย่างน้อยภายใน ๕ ปี ส่วนสมณทูตที่บวชใหม่ จะต้องอ่านหนังสือศาสตร์และศิลป์ของการบิณฑบาต ให้จบเล่มเพื่อศึกษาเป้าหมายของการบิณฑบาตให้ชัดเจนก่อน มิฉะนั้นจะไม่มีสิทธิ์ออกบิณฑบาต^๕

สังเกตได้ว่า ในระยะหลัง สมณะโพธิรักษ์พยายามปรับปรุงแก้ไขข้อด้อยที่เป็นเหตุให้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าขาดความรู้ทางปริยัติจึงนำไปสู่การปฏิบัติและความเข้าใจพระธรรมวินัยอย่างคลาดเคลื่อน โดยพัฒนาการส่งเสริมให้นักบวชใหม่ชาวอโศกได้อ่านพระไตรปิฎก และคู่มือเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติต่างๆ ของบรรพชิต นอกจากนี้ การก่อตั้งสังฆสถานแห่งใหม่คือ สังฆสถานภูผาฟ้าที่จังหวัดเชียงใหม่ ก็มีเป้าหมายเพื่อเป็นสถานที่ให้สมณะที่เป็นนวกะ (บวชยังไม่ครบ ๕ พรรษา) ได้ฝึกฝนตนเองทั้งทางด้านปริยัติและปฏิบัติจนเกิดความเชี่ยวชาญในพระธรรมวินัยและเข้าถึงปฏิเวธธรรม สมควรแก่การเคารพกราบไหว้ของคนทั่วไป โดยมีนโยบายเบื้องต้น คือ

- (๑) ไม่รับกิจนิมนต์ ยกเว้นกิจนิมนต์ของส่วนกลาง (ของชาวอโศก)
- (๒) ทำวัตรทุกวัน
- (๓) ฟืนฟู่วันพุธให้เป็นวันพุทธรุ่งเช่นเดียวกับครั้งที่อยู่แดนอโศก
- (๔) ไม่มีวัดโฮ วิทยุ ไฟฟ้า และหนังสือพิมพ์
- (๕) ไม่ใช่ไฟฟ้า ยกเว้นพลังงานแสงอาทิตย์
- (๖) ไม่นั่นการก่อสร้าง ยกเว้นที่จำเป็น เช่น พระวิหาร^๖

นักบวชชาวอโศกถือว่าศีลคือฐานเบื้องต้นที่จำเป็นต้องมีก่อน ทำได้ก่อน และสมบูรณ์ก่อน เพราะศีลเป็นหลักเบื้องต้นของไตรสิกขา และในทัศนะของนักบวชชาวอโศก ศีลมิได้มีความหมายเพียงแต่เป็นภาคควบคุมกายกรรมและวจีกรรมเท่านั้น แต่ต้องขัดเกลาเข้าไปถึงจิตซึ่งเป็นมโนกรรมด้วย ศีลจึงสมบูรณ์เป็นปกติได้ ดังนั้น ศีลจึงไม่แยกเป็นอิสระจากสมาธิและปัญญา^๗ นอกจากศีล

แล้ว การบวชคือการละชีวิตทางโลกความผูกพันและหนี้สินต่างๆ เพื่อมาใช้ชีวิตนักบวชอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้ก่อนการบวช แม้ในระดับตามเนร ชาวอโศกต้องโอนทรัพย์สินสมบัติที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนให้ผู้อื่นหมด ทั้งทางพฤตินัยและนิตินัย จัดการให้หมดหนี้สิน ผู้ที่แต่งงานแล้ว ก็ต้องทำการหย่าขาด ให้หมดพันธะด้านกฎหมาย จึงมีสิทธิ์บวชเป็นนักบวชชาวอโศกได้อย่างสมบูรณ์^๘

จากกล่าวได้ว่า นักบวชชาวอโศกมีลักษณะเป็นทั้งผู้ปฏิบัติธรรมที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย และนักพัฒนาสังคม นักบวชชาวอโศกไม่ปลีกตัวสู่ความวิเวก แต่มีกิจกรรมอยู่ในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ โดยทำงานประสานกับมูลนิธิของชาวอโศก ๒ แห่ง คือ มูลนิธิธรรมสันติ และกองทัพธรรมมูลนิธิ ในการแก้ปัญหาต่างๆ ของสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนในที่ต่างๆ ได้รับประโยชน์อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว และเนื่องจากชาวอโศกทั้งนักบวชและฆราวาสทำงานทางศาสนาอย่างเสียสละจริงจัง บทบาทและผลงานของนักบวชชาวอโศกจึงเจริญก้าวหน้าและขยายตัวอย่างรวดเร็วจนถึงปัจจุบัน^๙

กิจวัตรประจำวันของนักบวชชาวอโศก มีดังนี้

๐๓.๓๐ น.	ติระฆังสัญญาณทำวัตรเช้า
๐๓.๔๕ - ๐๕.๔๕ น.	สวดมนต์ประธานาคาถา อบรมปริยัติ ทั้งบรรยายสดโดยนักบวชผู้เป็นกันเฒ (มีอายุพรรษาสูง) หรือฟังจากเทปของสมณะโพธิรักษ์
๐๖.๐๐ - ๐๘.๐๐ น.	ออกบิณฑบาต
๐๘.๓๐ - ๑๐.๓๐ น.	ลงศาลาทำภตตกิจ
๑๑.๐๐ - ๑๗.๔๕ น.	ทำงาน (สัมมากัมมันตะ)
๑๗.๔๕ น.	ติระฆังสัญญาณ ทำวัตรเย็น
๑๘.๐๐ - ๒๐.๐๐ น.	ฝึกอบรมเจโตสมถะ ช่วงแรกเป็นการบรรยายช่วงหลังเป็นการฝึกนั่งให้จิตสงบระงับจากนิวรณ์ทั้งหลาย ^{๑๐}

จากแบบสอบถามนักบวชชาวอโศกทั้งหมดเท่าที่
ตอบแบบสอบถามจากพุทธสถาน ๕ แห่ง และสังฆสถาน
๑ แห่ง ปรากฏข้อมูลที่น่าสนใจดังนี้

(๑) พุทธสถานสันติอโศก

มีนักบวชตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น ๒๒ ชุด เป็น
สมณะ ๑๔ ท่าน และสิกขมาตุ ๘ ท่าน เมื่อบวชแล้ว
สมณะโพธิรักษ์ ซึ่งเป็นอุปัชฌาย์เป็นผู้ตั้งชื่อนักบวชให้
ใหม่ทุกท่าน ชื่อเหล่านี้มักมีความหมายเป็นกรรมฐาน
เตือนสติให้เจ้าของชื่อได้ปรับปรุงแก้ไขบุคลิกภาพหรือ
อุปนิสัยใจคอที่มีข้อบกพร่องของตนให้ดีขึ้นและพัฒนา
ตนเองให้เหมาะสมกับเป้าหมายของนักบวชชาวอโศก
ความหมายของชื่อเป็นความหมายทางธรรม อาจเป็น
ภาษาบาลีแบบฉายาพระภิกษุหรือเป็นภาษาไทยก็ได้
ในบางกรณีอาจดัดแปลงมาจากชื่อเดิมก่อนบวช เช่น
สมณะพิสุทธิโส แปลงมาจากชื่อเดิมก่อนบวชคือ พิสุทธิ
สมณะบุญจริง วิจักขโณ เป็นผู้ “เห็นแจ้งทางธรรม”
สิกขมาตุฉนวนิม เป็นผู้มีบุคลิกกระโดดกระเดก จึงมี
ชื่อตั้งกล่าวเพื่อเป็นกรรมฐานเตือนตนให้เป็นผู้มีมโน
ในการกระทำ และสิกขมาตุฝนเย็น เดิมเป็นคนใจร้อน
เจ้าโทสะ จึงได้นำใหม่ให้เป็นเครื่องเตือนสติให้ใจเย็น
เหมือนน้ำฝน

นักบวชที่ตอบแบบสอบถามมีระยะเวลาการบวช
หรือพรรษาแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ที่บวชนานเกิน ๑๐
ปีขึ้นไปมี ๑๑ ท่าน บวชนาน ๕-๑๐ ปีมี ๔ ท่าน และ
บวชไม่ถึง ๕ ปีมี ๔ ท่าน ไม่ระบุ ๓ ท่าน มีเหตุจูงใจให้
บวชเป็นนักบวชชาวอโศกโดยประมวลได้ดังนี้

(ก) หลักธรรมของชาวอโศกมีความชัดเจน

(ข) หลักคำสอนทางศาสนาของชาวอโศกพิสูจน์ผล
ได้จากการปฏิบัติ

(ค) แนวคำสอนและแนวปฏิบัติของชาวอโศกเอื้อ
ประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติและสังคมทั่วไป

(ง) ผู้ตอบแบบสอบถามกำลังแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต

(จ) มีความศรัทธาในสมณะโพธิรักษ์ว่ามีความรู้
และการปฏิบัติทางธรรมอย่างดีเยี่ยม

(ฉ) มีความศรัทธาในวัตรปฏิบัติของชาวอโศก

(ช) ชาวอโศกมีการจัดระบบกิจกรรมต่างๆ อย่าง
เป็นระเบียบ

ผู้ตอบแบบสอบถามเคยบวชที่อื่นมาแล้ว ๘ ท่าน
และไม่เคยบวชมาก่อนเลย ๑๓ ท่าน

ผู้ที่เคยบวชที่อื่นมาแล้ว ก่อนมาบวชอยู่กับชาว
อโศกมีเหตุผลเนื่องจาก

(ก) บิดาหรือมารดาให้บวช

(ข) ไม่เชื่อว่าบวชแล้วจะพึ่งตนเองได้ จนกระทั่ง
พบชาวอโศก

(ค) ไม่เห็นประโยชน์ของศาสนามาก่อน

(ง) ไม่พบหมู่สงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เช่น นัก
บวชชาวอโศก

(จ) ไม่ศรัทธาพระภิกษุสงฆ์ทั่วไป

(ฉ) เป็นผู้หญิงที่อยากบวชในสถานะนักบวช (เช่น
สิกขมาตุ) ไม่อยากบวชชี

นักบวชชาวอโศกมีความเห็นว่า การบวชทำให้ชีวิต
เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ

(ก) เลิกอบายมุขได้

(ข) มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดมากขึ้น

(ค) ให้ปฏิบัติตรงตามแนวพุทธศาสนา

(ง) ได้เป็นนักมั่งสรวิตี

(จ) สามารถละทิ้งพฤติกรรมแบบฆราวาสได้

(ฉ) ลดละกิเลสได้

(ช) มีความทุกข์น้อยลง

(ช) ได้ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

(ณ) สุขภาพกายใจดีขึ้น

(ญ) เห็นแก่ตัวน้อยลงและเสียสละได้มากขึ้น

นักบวชชาวอโศกทุกท่านพอใจกับชีวิตนักบวช
เพราะ

(ก) มีความทุกข์น้อยลงตามลำดับ

(ข) การบวชเป็นทางพ้นทุกข์

- (ค) มีชีวิตเรียบง่ายดี
- (ง) ทำให้ชีวิตของตนเองและผู้อื่นได้รับประโยชน์
- (จ) ได้มีโอกาสปฏิบัติตรงตามคำสอนของพระพุทธเจ้า

- (ฉ) ไม่มีภาระจากการดำเนินชีวิต
- (ช) มีหมู่กลุ่มที่ดี
- (ช) สามารถพัฒนาตนเองได้

ธรรมะที่นักบวชชาวอโศกเห็นว่าสำคัญต่อชีวิตนักบวชของตนมากที่สุดคือ

- (ก) โอวาทปาฏิโมกข์ (ไม่ทำความชั่วทั้งปวง ทำแต่ความดี และทำจิตใจให้ผ่องใส)
- (ข) โพธิปักขิยธรรม ๓๗ (ธรรมที่เกื้อหนุนอริยมรรค)^{๑๑}

- (ค) มรรคมงคล ๘
- (ง) ขันติ

(จ) การกระทำที่ให้ประโยชน์สูง แต่ประหยัดสุด และเอื้อต่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน

(ฉ) อปัณณกปฏิบัติ (ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิดพลาด ประกอบด้วยอินทริยสังวร โภชนมัตตัญญูตา และชาคริยานุโยค)^{๑๒}

- (ช) ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)
- (ช) การพึ่งตนเอง
- (ณ) สติปัฏฐาน ๔

จิตรปฏิบัติที่นักบวชชาวอโศกเห็นว่าสำคัญที่สุดในชีวิตนักบวช คือ

- (ก) การเสริมสร้างสัมมาทิฐิ
- (ข) การทำตามพระธรรมวินัย
- (ค) การทำวัตรเช้า
- (ง) การบิณฑบาต
- (จ) การฉันอาหารมังสวิรัตตลอดชีวิต
- (ฉ) การถือพระรัตนตรัยเป็นสรณะ
- (ช) การทำตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด
- (ช) การได้ฝึกฝนตนเองและเอื้อประโยชน์ต่อผู้อื่น

โดยการทำกิจกรรมร่วมกับหมู่กลุ่ม

(ณ) การศึกษาพระธรรมให้แจ่มแจ้งเพื่อเป็นแนวปฏิบัติให้ถูกต้อง

- (ญ) การฟังธรรม
 - (ฎ) การชำระจิตใจให้บริสุทธิ์
 - (ฐ) การสวดปาติโมกข์ทุกวันพระ ๑๕ คำ
- นักบวชชาวอโศกมีเป้าหมายในชีวิตคือ
- (ก) ความสิ้นกิเลส

- (ข) ความพ้นทุกข์และสอนผู้อื่นให้พ้นทุกข์ตาม
- (ค) นิพพาน
- (ง) เดินตามรอยพระพุทธเจ้าให้ได้มากที่สุด
- (จ) การบวชตลอดชีวิต
- (ฉ) การได้ช่วยงานพระศาสนาและทำประโยชน์ให้ผู้อื่นให้ได้มากที่สุด

(๒) พุทธสถานปฐมอโศก

มีนักบวชตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น ๑๘ ชุด เป็นสมณะ ๑๒ ท่าน เป็นสิกขมาตุ ๖ ท่าน เมื่อบวชแล้วสมณะโพธิรักษ์ซึ่งเป็นอุปัชฌาย์เป็นผู้ตั้งชื่อนักบวชให้ใหม่ทุกท่าน ชื่อเหล่านี้มีความหมายเตือนสติให้เจ้าของชื่อได้ปรับปรุงแก้ไขบุคคลิกภาพหรืออุปนิสัยใจคอที่มีข้อบกพร่องของตนให้ดีขึ้นและพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับเป้าหมายของนักบวชชาวอโศก ความหมายของชื่อเป็นความหมายทางธรรม อาจเป็นภาษาบาลีแบบฉายาพระภิกษุหรือเป็นภาษาไทยก็ได้ นักบวชชาวอโศกทุกท่านที่บวชจากที่อื่นภายนอกมาก่อนตามปกติและเข้ามาอยู่เป็นชาวอโศก ภายหลังเมื่อต้องคดีในกรณีสันติอโศก ถูกยึดใบสุทธิและให้ทำบัตรประชาชนแบบฆราวาส ก็มีชื่อในบัตรประชาชนเป็นฆราวาส (นักบวชชาวอโศกทุกท่านมีบัตรประชาชนในชื่อฆราวาสทั้งสิ้น เพราะรัฐถือว่าไม่ใช่พระภิกษุสงฆ์) เช่น สมณะสมาธิโต มีชื่อในบัตรประชาชนว่า พอแล้ว ชาวหินฟ้า แม้ในหมู่ชาวอโศกจะเรียกท่านว่า สมณะ สมาธิโต (ผู้ทำประโยชน์ได้อยู่เสมอ) ก็ตาม นอกจากนี้ ก็มีท่านอื่นๆ เช่น สมณะ นานบุญ ปุญญ์กเขตโต เป็นตัวอย่างในการทำความดีของผู้อื่น สมณะ เสียงดีล ชาตวโร (“ชาตวโร” แปลว่า “เกิดดี” คือ

เกิดเป็นชาวอโศก และ “เสียงศีล” แปลว่า “เป็นเสียง
เผยแผ่ศีล” หมายถึง ทำงานเผยแผ่ธรรมด้วยสื่อคือเสียง
ผู้เป็นนักบวชรูปแรกที่สมเด็จพระโพธิธิราชบวชให้ส่วนสิกขมาตุ
เช่น สิกขมาตุ ต้นข้าว อโศกตระกูล ซึ่งชื่อมีความหมาย
ว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด และอ่อนนุ่มเหมือนต้นข้าว เพื่อเตือน
สติให้ลดทิฏฐิมานะและความกระด้างในใจ และสิกขมาตุ
รับฟ้า นาวาบุญนิยม ก็มีชื่อเพื่อเป็นกรรมฐานเตือน
ตนเองให้วินธรรมะเข้าสู่ตนและผู้อื่น

นักบวชที่ตอบแบบสอบถามมีระยะเวลาการบวช
แตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ที่บวชนานเกิน ๑๐ ปีขึ้นไปมี
๘ ท่าน บวชนาน ๕-๑๐ ปีมี ๕ ท่าน และบวชไม่ถึง
๕ ปีมี ๕ ท่าน มีเหตุจูงใจให้บวชเป็นนักบวชชาวอโศก
โดยประมวลได้ดังนี้

(ก) ครุฑธำในวัตรปฏิบัติของชาวอโศก

(ข) ได้ฟังธรรมจากนักบวชชาวอโศกและเกิดความ
เลื่อมใส

(ค) ต้องการเจริญในธรรมให้มากขึ้น

(ง) ประทับใจในคำสอนและวัตรปฏิบัติของ
สมเด็จพระโพธิธิราช

(จ) เชื่อว่าวัตรปฏิบัติของชาวอโศกตรงตามพระ
วินัยจริง

(ฉ) ได้อ่านหนังสือและสื่อต่างๆ ของชาวอโศกแล้ว
ประทับใจ

ผู้ตอบแบบสอบถามเคยบวชที่อื่นมาแล้ว ๙ ท่าน
และไม่เคยบวชมาก่อนเลย ๙ ท่าน

ผู้เคยบวชที่อื่นมาแล้ว ก่อนมาบวชอยู่กับชาวอโศก
มีเหตุผลเนื่องจาก

(ก) อยากพ้นทุกข์

(ข) บวชตามประเพณี

(ค) หาที่พึ่งทางใจ

ส่วนผู้ที่ยังไม่เคยบวชมาก่อน และมาตัดสินใจบวช
อยู่กับชาวอโศกนั้น มีเหตุผลคือ

(ก) ไม่ศรัทธาวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ทั่วไป

(ข) เวียนหนังสือมาตลอด จึงไม่มีเวลาบวช

(ค) ไม่สนใจ

(ง) ไม่มั่นใจว่าวัดเป็นสถานที่ที่ปลอดภัย

นักบวชชาวอโศกมีความเห็นว่า การบวชทำให้ชีวิต

เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ

(ก) ทำให้กาย วาจา ใจ สะอาดขึ้น

(ข) ได้อยู่กับหมู่กลุ่มและสิ่งแวดล้อมที่ดี

(ค) ก็เลยเบาบางลง

(ง) ลดเลิกอบายมุขได้

(จ) ทำงานเสียสละเพื่อผู้อื่นได้

(ฉ) มีความสงบสุขมากขึ้น

(ช) มีชีวิตที่เรียบง่ายมากขึ้น

(ช) มีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจน

(ฅ) เกิดปัญญารู้เท่าทันกิเลส

(ญ) สุขภาพกายใจดีขึ้น

นักบวชชาวอโศกทุกท่านพอใจกับชีวิตนักบวช

เพราะ

(ก) ทำให้ชีวิตมีคุณค่าสมบูรณ์

(ข) เป็นชีวิตที่หันทุกข์ได้จริง

(ค) มีวินัยและจิตใจพัฒนา

(ง) อยู่กับหมู่กลุ่มที่ดี

(จ) มีความสงบสุข

(ฉ) รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าต่อผู้อื่น

(ช) มีอิสรภาพ

(ช) ไม่เหงาหรือรู้สึกโดดเดี่ยว

(ฅ) ได้ใช้ชีวิตอย่างคุ้มค่า

ธรรมะที่นักบวชชาวอโศกเห็นว่าสำคัญต่อชีวิต

นักบวชของตนมากที่สุดคือ

(ก) โอวาทปาฏิโมกข์

(ข) อปัณณกปฏิบัติ

(ค) โพธิปักขยธรรม ๓๗

(ง) สัมมาทิฏฐิ

(จ) ฉันทอาหารมังสวิริติ

(ฉ) ไตรสิกขา

(ช) ขยันและเสียสละ

(ช) สถิติปฏิฐาน ๔

(ณ) อิทธิบาท ๔

(ญ) การอ่อนน้อมต่อมตน

วัตรปฏิบัติที่ชาวอโศกเห็นว่าสำคัญที่สุดในชีวิต
นักบวชคือ

(ก) พยายามลดละกิเลส

(ข) แก้ไขปรับปรุงกายกรรม วาจากรรม มโนกรรม

(ค) การบิณฑบาต

(ง) การทำวัตรเช้า

(จ) การเจริญอธิศีล อธิจิต อธิปัญญา

(ฉ) ความมุ่งมั่นที่จะบวชตลอดชีวิต

(ช) การปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

(ซ) การหมั่นประชุมร่วมกัน

(ณ) การปฏิบัติศีลอย่างมีสติ

(ญ) การทำกิจวัตรของหมู่กลุ่มให้ครบถ้วน

(ฎ) การทำกิจทางศาสนาร่วมกัน

นักบวชชาวอโศกมีเป้าหมายในชีวิตคือ

(ก) เป็นพระอรหันต์

(ข) เป็นพระอริยบุคคลและทำงานรับใช้ผู้อื่น

(ค) บวชตลอดชีวิตเพื่อความพ้นทุกข์

(ง) ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

(จ) นิพพาน

(ฉ) พึ่งตนเองได้ และเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้

(ช) ร่วมสร้างสรรหมู่กลุ่มชาวอโศกให้เจริญในธรรม
พร้อมกัน

(๓) พุทธสถานสีมาอโศก

มีนักบวชตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น ๑๓ ชุด โดย
ล้วนเป็นสมณะ เมื่อบวชแล้วสมณะโพธิรักษ์ซึ่งเป็น
อุปัชฌาย์ เป็นผู้ตั้งชื่อนักบวชให้ใหม่ทุกท่าน ชื่อเหล่านี้
มีความหมายเตือนสติให้เจ้าของชื่อได้ปรับปรุงแก้ไข
บุคลิกภาพหรืออุปนิสัยใจคอที่มีข้อบกพร่องของตนให้
ดีขึ้น ความหมายของชื่อเป็นความหมายทางธรรม มีทั้ง
ฉายาภาษาบาลี และชื่อภาษาไทย เช่น สมณะกล้าดี
เดชพหูโร (กล้าทำความดี และทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์

ต่อปวงชน) และสมณะกัลลโก (ผู้ทำนา) ผู้มีอาชีพเดิม
เป็นชาวนา

นักบวชที่ตอบแบบสอบถามมีระยะเวลาการบวช
แตกต่างกันกล่าวคือ ผู้ที่บวชนานเกิน ๑๐ ปีขึ้นไปมี ๖
ท่าน นอกนั้นอีก ๗ ท่าน บวชยังไม่ถึง ๕ ปี มีเหตุจริง
ให้บวชเป็นชาวอโศกโดยประมวลได้ดังนี้ คือ

(ก) ครุทธาวัตรปฏิบัติของนักบวชชาวอโศก

(ข) ต้องการพ้นทุกข์

(ค) เชื่อว่านักบวชชาวอโศกมีวัตรปฏิบัติตรงตาม
พุทธบัญญัติ

(ง) มีผู้แนะนำให้รู้จักชาวอโศก

(จ) อยากรับบวช

ผู้ตอบแบบสอบถามเคยบวชที่อื่นมาแล้ว ๘ ท่าน
และไม่เคยบวชมาก่อนเลย ๔ ท่าน

ผู้ที่เคยบวชที่อื่นมาแล้วก่อนมาบวชอยู่กับชาวอโศก
มีเหตุผลเนื่องจาก

(ก) บวชตามประเพณี

(ข) ต้องการมีชีวิตแบบนักบวช

ส่วนผู้ที่ยังไม่เคยบวชมาก่อน และมาตัดสินใจบวช
อยู่กับชาวอโศก มีเหตุผลคือ

(ก) ไม่ครุทธาวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ทั่วไป

(ข) ไม่เห็นประโยชน์ของการบวช

นักบวชชาวอโศกมีความเห็นว่า การบวชทำให้ชีวิต
เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ

(ก) กิเลสลดลง

(ข) สุขภาพกายใจดีขึ้น

(ค) ได้ปฏิบัติตามศีลอย่างจริงจัง

(ง) มีปัญหาน้อยลงมาก

(จ) ต้องอยู่อย่างนักบวช

(ฉ) จินอาหารมังสวิวัตินั้น

(ช) มีชีวิตเรียบง่าย มีกนน้อย และสันโดษ

(ซ) มีความทุกข์น้อยลง

(ณ) เข้าใจพุทธศาสนามากขึ้น

(ง) มีเมตตามากขึ้น

(จ) เลิกอบายมุขได้

นักบวชชาวอโศกทุกท่านพอใจกับชีวิตนักบวช

เพราะ

(ก) ได้มีโอกาสอุทิศชีวิตเพื่อพุทธศาสนา

(ข) มีความสุขกายสุขใจมากกว่าเดิม

(ค) ชีวิตมีอิสระ

(ง) กิเลสลดลง

(จ) ชีวิตมีสาระ

(ฉ) ได้เป็นแบบอย่างที่ดี

(ช) ได้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

(ซ) ไม่มีทุกข์ ไม่มีห่วงกังวล

ธรรมะที่นักบวชชาวอโศกเห็นว่าสำคัญต่อชีวิต

นักบวชของตนมากที่สุด คือ

(ก) อปัลลภกปฏิบัติ

(ข) โพชฌงค์ ๗

(ค) มรรคมีองค์ ๘

(ง) โอวาทปาฏิโมกข์

(จ) อิทธิบาท ๔

(ฉ) สติปัฏฐาน ๔

(ช) ความอ่อนน้อมต่อมตน

(ซ) ความไม่ประมาท

(ณ) ความสุขที่เกิดจากศีล

(ญ) ความไม่เบียดเบียน

วัตรปฏิบัติที่นักบวชชาวอโศกเห็นว่าสำคัญที่สุดใน

ชีวิตนักบวช คือ

(ก) การไม่ใช้เงินทอง

(ข) การฉันอาหารมังสวิรัต ๑ มื้อ

(ค) การบิณฑบาต

(ง) การวางอุเบกขา

(จ) ความเคร่งครัดในพระธรรมวินัย

(ฉ) การเดินเท้าเปล่า

(ช) การทำใจให้สงบ

นักบวชชาวอโศกมีเป้าหมายในชีวิต คือ

(ก) การบวชอยู่กับชาวอโศกตลอดชีวิต

(ข) ความหมดกิเลส

(ค) นิพพาน

(ง) การบรรลุประโยชน์ตน และประโยชน์ท่าน

อย่างสูงสุด

(จ) ความดับทุกข์

(ฉ) การพัฒนาจิตวิญญาณให้เบิกบานแจ่มใส

(ช) พุทธสถานคีรีชะอโศก

มีนักบวชตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น ๖ ชุด โดยทุกท่านเป็นสมณะ สมณะโพธิรักษ์เป็นอุปัชฌาย์ และตั้งชื่อนักบวชให้ ความหมายของชื่อเป็นเครื่องเตือนสติให้เจ้าของชื่อได้ปรับปรุงแก้ไขบุคลิกภาพหรืออุปนิสัยใจคอที่มีข้อบกพร่องของตนให้ดีขึ้น ความหมายของชื่อเป็นความหมายทางธรรม เช่น สมณะดินดี ชาวหินฟ้า (เป็นผู้ออกกำลังกาย) สมณะเดิมแท้ สมณลักษณะ (มีลักษณะเป็นสมณะผู้สำรวจ) และสมณะฝันฟ้า อนุตตโร (ศรัทธาในที่สูง ในชีวิตพรหมจรรย์) โดยใช้ภาษาบาลี และภาษาไทยผสมกัน

นักบวชที่ตอบแบบสอบถามมีระยะเวลาการบวชแตกต่างกันกล่าวคือ ผู้ที่บวชนานเกิน ๑๐ ปีขึ้นไปมี ๔ ท่าน ส่วนอีก ๒ ท่าน บวชนานประมาณ ๕-๑๐ ปี มีเหตุจูงใจให้บวชเป็นนักบวชชาวอโศกโดยประมวลได้ดังนี้คือ

(ก) มีความศรัทธาในสมณะโพธิรักษ์และหมู่กลุ่มชาวอโศก

(ข) มีความศรัทธาวัตรปฏิบัติของชาวอโศก

(ค) ต้องการบรรลุหัตถผล

(ง) ต้องการหลุดพ้นจากวิภวสงสาร

ผู้ตอบแบบสอบถามเคยบวชที่อื่นมาแล้วทั้ง ๖ ท่าน

มีเหตุผลคือ

(ก) บวชตามประเพณี

(ข) บวชหน้าศพ

นักบวชชาวอโศกมีความเห็นว่า การบวชทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ

- (ก) มีชีวิตเรียบง่าย
- (ข) มีโทษจริตน้อยลง
- (ค) กาย วาจา ใจ สงบสุขมากขึ้น
- (ง) มีจลาทิฏฐิตลดลง
- (จ) มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัด

นักบวชชาวอโศกทุกท่านพอใจกับชีวิตนักบวชเพราะ

- (ก) รู้สึกว่าได้เดินตามรอยพระอรหันต์
- (ข) ได้ทำประโยชน์ให้ตนเองและผู้อื่นมากขึ้น
- (ค) พบทางที่ถูกต้องที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์
- (ง) ได้ลดละกิเลส

ธรรมะที่ชาวอโศกเห็นว่าสำคัญต่อชีวิตนักบวชของตนมากที่สุด คือ

- (ก) กรรม
- (ข) อปินณกปฏิบัติ
- (ค) อิทธิบาท ๔
- (ง) มรรคมีองค์ ๘
- (จ) ปรโคโฆสะ (รับฟังผู้อื่น โดยเฉพาะรับฟังกัลยาณมิตร)

วัตรปฏิบัติที่นักบวชชาวอโศกเห็นว่าสำคัญที่สุดในชีวิตนักบวช คือ

- (ก) วินัยของนักบวช
- (ข) กิจนิมนต์
- (ค) การลงโบสถ์หรือการสวดปาติโมกข์
- (ง) ความเพียรลดละกิเลส
- (จ) การปฏิบัติตามโอวาทปาฏิโมกข์

นักบวชชาวอโศกมีเป้าหมายในชีวิต คือ

- (ก) พระอรหันต์
- (ข) การบวชตลอดชีวิต
- (ค) นิพพาน
- (ง) ความพ้นทุกข์

(๕) พุทธศาสนาคือโลก

มีนักบวชตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น ๔ ชุด โดยทุกท่านเป็นสมณะ มีสมณะโพธิรักษ์เป็นอุปฆาต และเป็นผู้ตั้งชื่อนักบวชให้ความหมายของชื่อเป็นเครื่องเตือนสติให้เจ้าของชื่อได้ปรับปรุงแก้ไขบุคคลิกภาพหรืออุปนิสัยใจคอที่มีข้อบกพร่องของตนให้ดีขึ้น ความหมายของชื่อเป็นความหมายทางธรรมเป็นภาษาบาลีเช่นเดียวกับฉายาของพระภิกษุ เช่น สมณะวินยธโร (ผู้เชี่ยวชาญพระวินัย) โดยแต่เดิมมีชื่อว่าวินัย จึงได้ชื่อใหม่เป็นกรรมฐานเตือนสติให้เพียรรักษาพระวินัย และสมณะเสฏฐุพล (ผู้มีกำลังมาก ผู้มีกำลังอันประเสริฐ)

นักบวชที่ตอบแบบสอบถามมีระยะเวลาการอบรมแตกต่างกัน กล่าวคือมีผู้บวชนานเกิน ๑๐ ปีขึ้นไป ๓ ท่าน และบวชระหว่าง ๕-๑๐ ปีอยู่ ๑ ท่าน มีเหตุจูงใจให้บวชเป็นนักบวชชาวอโศกโดยประมุขได้ดังนี้

- (ก) มีความศรัทธาในวัตรปฏิบัติของชาวอโศกที่เคร่งครัดตรงตามจุดประสงค์
- (ข) ต้องการเป็นอิสระจากกิเลส
- (ค) เห็นนักบวชชาวอโศกเป็นหมู่กลุ่มที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม

ผู้ตอบแบบสอบถามเคยบวชที่อื่นมาแล้ว ๒ ท่าน ไม่เคยบวชมาก่อน ๒ ท่าน

ผู้ที่เคยบวชที่อื่นมาแล้ว มีเหตุผลคือ

- (ก) ต้องการตามใจบิดามารดา
- (ข) บวชตามประเพณี

ส่วนผู้ที่ไม่เคยบวชมาก่อน เป็นเพราะ

- (ก) ยังไม่พบชาวอโศกซึ่งเป็นหมู่กลุ่มน่าเลื่อมใส
- (ข) ไม่ศรัทธาพระภิกษุโดยทั่วไป

นักบวชชาวอโศกมีความเห็นว่า การบวชทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ

- (ก) เข้าใจพุทธศาสนามากขึ้น
- (ข) ทำประโยชน์ให้สังคมได้มากขึ้น
- (ค) เลิกอบายมุขได้
- (ง) ภูมิใจตนเองมากขึ้น

นักบวชชาวอโศกทุกท่านพอใจกับชีวิตนักบวช เพราะ

- (ก) รู้สึกว่าชีวิตมีสาระมากขึ้น
- (ข) สามารถพัฒนาตนเองทั้งกาย วาจา ใจ ได้
- (ค) ได้ทำประโยชน์ให้ตนเองและผู้อื่นมากขึ้น

ธรรมะที่นักบวชชาวอโศกเห็นว่าสำคัญต่อชีวิตนักบวชของตนมากที่สุดคือ

- (ก) ความศรัทธา
- (ข) โพธิปักขิยธรรม ๓๗
- (ค) อปัลณกปฏิทา
- (ง) วินัยของนักบวช

วัตรปฏิบัติที่นักบวชชาวอโศกเห็นว่าสำคัญที่สุดในชีวิตนักบวชคือ

- (ก) รักษาพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด
- (ข) มีวัตรปฏิบัติทุกอย่างที่ลดกิเลส
- (ค) ทำวัตรเช้า
- (ง) กิน อยู่ หลับนอน อย่างดำเนินตามมรรคมี

องค์ ๘

นักบวชชาวอโศกมีเป้าหมายในชีวิตคือ

- (ก) ทำชีวิตให้มีคุณค่าสูงสุด
- (ข) ความหมดกิเลส
- (ค) ทำประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน ให้บรรลุอย่าง

สมบูรณ์

- (ง) ความเป็นอรหันต์

(๖) สังฆสถานภูผาฟ้าผ่า

มีนักบวชตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น ๑๑ ชุด โดยทุกท่านเป็นสมณะ มีสมณะโพธิรักษ์เป็นอุปัชฌาย์ และเป็นผู้ตั้งชื่อนักบวชให้ความหมายของชื่อเป็นเครื่องเตือนสติให้เจ้าของชื่อได้ปรับปรุงแก้ไขบุคคลิกภาพหรืออุปนิสัยใจคอที่มีข้อบกพร่องของตนให้ดีขึ้น ความหมายของชื่อเป็นความหมายทางธรรม เช่น สมณะนครวโร (อยู่ในเมืองอันประเสริฐ) มีชื่อภราวาสในบัตรประชาชนคือ ดินทอง นาวาบุญนิยม สมณะลั่นผา สุชาติโก (เกิดดี

แล้ว) ที่ชื่อลั่นผาเพราะเป็นคนไม่ค่อยพูด เลยมีชื่อเตือนสติให้พูดดัง ๆ บ้าง และสมณะศารกโร (ทำในสิ่งที่เป็นสาระ) เพื่อเตือนตนเองให้หลุดพ้นจากกิเลส

นักบวชที่ตอบแบบสอบถามมีระยะเวลาการบวชแตกต่างกันกล่าวคือ มีผู้บวชนานเกิน ๑๐ ปีขึ้นไป ๒ ท่าน บวชนานระหว่าง ๕-๑๐ ปี ๑ ท่าน และบวชนานน้อยกว่า ๕ ปี ๘ ท่าน มีเหตุจูงใจให้บวชเป็นนักบวชชาวอโศกโดยประมวณได้ดังนี้

- (ก) ต้องการมีวัตรปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้
- (ข) มีความศรัทธาในคำสอนของสมณะโพธิรักษ์
- (ค) มีความศรัทธาในวัตรปฏิบัติของนักบวชชาวอโศก

(ง) เห็นว่านักบวชชาวอโศกปฏิบัติตรงตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างจริงจังมากที่สุด

- (จ) ได้อ่านงานเขียนของชาวอโศกแล้วเลื่อมใส

ผู้ตอบแบบสอบถามเคยบวชที่อื่นมาแล้ว ๗ ท่าน ไม่เคยบวชมาก่อน ๔ ท่าน

ผู้ที่เคยบวชมาแล้วมีเหตุผลคือ

- (ก) บวชตามประเพณี
- (ข) บวชหน้าศพ
- (ค) บวชแก้บน

ผู้ที่ไม่เคยบวชมาก่อน ก็เพราะ

- (ก) ไม่สนใจ
- (ข) ไม่เห็นประโยชน์
- (ค) ไม่ศรัทธา
- (ง) ไม่เข้าใจเรื่องพุทธศาสนา

นักบวชชาวอโศกมีความเห็นว่า การบวชทำให้ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ

- (ก) รู้จักตนเองมากขึ้น
- (ข) มีความทุกข์น้อยลง
- (ค) ได้ประพฤติตามธรรมวินัยของนักบวช
- (ง) เลิกอบายมุขได้
- (จ) ลดละกิเลสได้

- (จ) เสียสละได้มากขึ้น
- (ข) จิตใจเข้มแข็งมากขึ้น
- (ค) ใจเย็นมากขึ้น
- (ด) ทำประโยชน์ให้ตนเองและผู้อื่นได้มากขึ้น
- (ญ) เชื่อเรื่องกรรม

นักบวชชาวอโศกทุกท่านพอใจกับชีวิตนักบวช

เพราะ

- (ก) มีมิตรที่ดีมาก
- (ข) มีอิสระมาก
- (ค) หมู่กลุ่มช่วยพัฒนาซึ่งกันและกัน
- (ง) การปฏิบัติธรรมแบบชาวอโศกบรรลุผลได้จริง ๆ
- (จ) ได้สร้างประโยชน์ให้ตนเองและผู้อื่น
- (ฉ) ได้รู้คุณค่าของชีวิต
- (ช) พึ่งตนเองได้มากขึ้น
- (ซ) มีคุณธรรมมากขึ้น
- (ณ) มั่นใจว่าพ้นทุกข์ได้
- (ญ) ได้ปฏิบัติตามคำสอนในพุทธศาสนา

ธรรมะที่นักบวชชาวอโศกเห็นว่าสำคัญต่อชีวิต

นักบวชของตนมากที่สุดคือ

- (ก) อิทธิบาท ๔
- (ข) มรรคมีองค์ ๘
- (ค) หลักไตรสิกขา
- (ง) โพธิปักขิยธรรม ๓๗
- (จ) อปฺนฺณกปฏิบัติ
- (ฉ) ความมีสติ
- (ช) ความอ่อนน้อมถ่อมตน
- (ซ) การดำเนินชีวิตแบบประโยชน์สูง ประหยัดสุด
- (ณ) ขันติ

วัตรปฏิบัติที่คิดว่าสำคัญที่สุดในชีวิตนักบวช คือ

- (ก) การทำวัตรเช้า
- (ข) การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด
- (ค) ความไม่ประมาท
- (ง) อปริหานิยธรรม ๗

- (จ) การบิณฑบาต
- (ฉ) การเดินจงกรม
- (ช) การพยายามเรียนรู้ทุกข์

เป้าหมายในชีวิตของนักบวช คือ

- (ก) ความพ้นทุกข์
- (ข) การบวชตลอดชีวิต
- (ค) การลดละกิเลส
- (ง) การรักษาพรหมจรรย์ตลอดชีวิต
- (จ) นิพพาน
- (ฉ) การทำประโยชน์ตน และประโยชน์ท่านให้

สมบูรณ์

จากแบบสอบถามที่นักบวชชาวอโศกเป็นผู้ตอบนั้น มีประเด็นที่น่าสนใจได้ดังนี้

(ก) สมณะหรือนักบวชฝ่ายชายมักมีฉายาเป็นภาษาบาลีแบบฉายาของพระภิกษุ และภายหลังจากที่เกิดกรณีลั่นตือโลก นักบวชฝ่ายชายถูกปฏิเสธจากคณะสงฆ์และรัฐ (โดยกรมการศาสนา) ว่าไม่มีสถานะเป็นพระภิกษุ จึงไม่สามารถเรียกตนเองว่าพระได้ จึงมีคำนำหน้าชื่อว่า สมณะ และในเมื่อไม่มีใบสุทธิ จึงต้องมีบัตรประชาชน และในบัตรประชาชนก็ไม่ใช้ฉายาแบบพระภิกษุ คงมีชื่อฆราวาส เช่น กล้าดี หรือ นานบุญ เป็นต้น ส่วนนามสกุล อาจเป็นนามสกุลเดิม หรือ นามสกุลที่ตั้งขึ้นใหม่ใช้ในหมู่ชาวอโศก เช่น ชาวหินฟ้า นาวานุญนิยม หรืออโศกตระกูล

ส่วนสิกขมาตุหรือนักบวชฝ่ายหญิง ไม่มีชื่อเป็นฉายาภาษาบาลีแบบฉายาของพระภิกษุ คงเป็นชื่อฆราวาส นามสกุลแบบฆราวาส อาจใช้ชื่อเดิมนามสกุลใหม่ ของชาวอโศก หรือเปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนนามสกุลเป็นชาวอโศกทั้งหมดก็ได้

(ข) เหตุจูงใจให้บวชเป็นนักบวชชาวอโศกที่เด่นชัด ได้แก่ ความศรัทธาในคำสอน แนวคิด และแนวปฏิบัติของสมณะโพธิรักษ์และชาวอโศกซึ่งเคร่งครัดแตกต่างไปจากพระภิกษุสงฆ์ และชาวพุทธโดยทั่วไป

(ค) การบวชในที่อื่นๆ นอกชุมชนชาวอโศกนั้นไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจนตรงกับอุดมคติของพุทธศาสนา สังเกตได้จากคำตอบของสมณะทุกท่านระบุว่าประสบการณ์การบวชก่อนเข้าชุมชนชาวอโศกเป็นการบวชเพื่อแก้บนบ้าง บวชหน้าศพบ้าง บวชตามประเพณีบ้าง ไม่มีผู้ใดบวชเพราะศรัทธาในหลักคำสอนทางพุทธศาสนาหรือต้องการบรรลุความพ้นทุกข์เลย แต่เมื่อมาเข้าชุมชนชาวอโศกจึงสามารถกำหนดเป้าหมายของการบวชตามอุดมคติทางพุทธศาสนาได้ และสามารถเปรียบเทียบได้ว่า วัตรปฏิบัติของนักบวชชาวอโศกมีความเคร่งครัดน่าเลื่อมใสศรัทธาแตกต่างจากวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์โดยทั่วไปอย่างไร ทำให้เกิดแรงคิดได้ว่า วัตรปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ที่บวชตามจารีตนิยมนั้น ลมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับพระวินัยและพุทธโอวาทเพื่อให้เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาและเป็นที่พึ่งทางใจของชุมชนได้อย่างมั่นคงต่อไป นอกจากนั้น คำตอบแบบสอบถามของสิกขมาตุที่ไม่ต้องการบวชชี แต่ต้องการบวชเป็นสิกขมาตุในชุมชนชาวอโศก ชวนให้คิดได้ว่า การบวชชีโดยทั่วไปยิ่งขาดระบบระเบียบ ขาดแนวทางปฏิบัติและเป้าหมายที่ชัดเจนตามอุดมคติของความพ้นทุกข์ จึงไม่ดึงดูดความสนใจและศรัทธาจากอุบาสิกาผู้ประสงค์จะละบ้านเรือนออกสู่ชีวิตของนักบวช

(ง) เมื่อบวชเป็นนักบวชชาวอโศกแล้ว ผู้ตอบแบบสอบถามทุกคนเห็นพ้องกันว่า ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ที่สำคัญก็คือ ได้อยู่กับหมู่กลุ่มที่มีคุณภาพ และช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน มีความทุกข์น้อยลง มีสุขภาพกายใจดีขึ้น มีความสุขสงบ และเข้าใจหลักคำสอนทางพุทธศาสนาในเชิงประยุกต์กับชีวิตประจำวัน

(จ) ธรรมะที่นักบวชชาวอโศกเห็นว่าสำคัญที่สุดสำหรับตนนั้น ส่วนใหญ่เป็นธรรมะที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศีล และการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นเป็นหลัก และสอดคล้องกับแนวการดำรงชีวิตของชาวอโศกที่สมณะโพธิรักษ์ กำหนดขึ้น เช่น หลักคำสอนและหลักปฏิบัติว่าด้วยอปถณกปฏิบัติปาฐา โอวาทปาฏิโมกข์ และโพธิปักขิยธรรม

๓๗ ไม่มีธรรมะแนวอกัสมิยเลย ซึ่งแสดงว่าชาวอโศกเห็นคุณค่าของการประยุกต์ธรรมเชิงพัฒนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหมู่กลุ่มและสังคมทั่วไปมากกว่าการบำเพ็ญเพียรทางจิตแบบปลีกตัวโดดเดี่ยว

(ฉ) วัตรปฏิบัติที่นักบวชชาวอโศกเห็นว่าสำคัญที่สุดส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่า ได้แก่ การปฏิบัติตามพระวินัย โดยเคร่งครัด การทำวัตรเข้าด้วยกัน การบิณฑบาต และความเพียรลดละกิเลส ซึ่งเป็นวัตรปฏิบัติที่ผสมผสานหลักการของนักบวชที่พยายามพัฒนาตนเองและพัฒนาชุมชนไปพร้อมๆ กัน

(ช) นักบวชชาวอโศกทุกท่านมีเป้าหมายร่วมกันคือการอยู่กับหมู่กลุ่มชาวอโศกตลอดชีวิตและการบรรลุนิพพาน โดยมีความตั้งใจที่จะทำประโยชน์เพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่นให้สมบูรณ์ นั่นก็คือการช่วยตนเองและผู้อื่นให้พ้นทุกข์ด้วยเช่นเดียวกัน ไม่ใช่เพียงช่วยตนเองให้พ้นทุกข์ตามลำพัง

อนึ่ง วัตรปฏิบัติและวินัยของนักบวชชาย-หญิงนั้นโดยจำแนกมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในขณะที่นักบวชชายถือศีล ๒๒๗ ข้อ พร้อมทั้งข้อปฏิบัติต่างๆ ของชาวอโศก นักบวชหญิงหรือสิกขมาตุต้องถือศีลอย่างน้อย ๑๐ ข้อขึ้นไป (ซึ่งไม่ต่ำกว่าสามแฉกในระบบของคณะสงฆ์ และอัตราส่วนของสิกขมาตุ กวัค ปะหญิง ก็คือ ๖ : ๑ : ๒ หมายความว่า ถ้ามีสิกขมาตุ ๖ ท่าน จะมีกวัคได้ ๑ คน และมีปะหญิงได้ ๒ คน และจำนวนของสิกขมาตุ สมณะ จะเท่ากับ ๑ : ๔ เช่นมีสมณะ ๔๖ ท่าน จะมีสิกขมาตุได้ไม่เกิน ๒๔ ท่าน ดังนั้น หากมีสิกขมาตุในโลกนี้ต่ำกว่า ๖ ท่าน ก็จะรับปะหญิงไม่ได้เลย ในการบวชเป็นสมณะนั้น หมู่สมณะที่ร่วมลงมติดังต้องมีไม่ต่ำกว่า ๔ ท่าน และในการบวชเป็นสิกขมาตุจะต้องมีสิกขมาตุร่วมลงมติด้อยู่กับหมู่สมณะด้วย ไม่น้อยกว่า ๔ ท่าน

นักบวชชาวอโศกมีวัตรปฏิบัติโดยพื้นฐานเพื่อสร้างวินัยให้ตนเองคือ

- (ก) ไม่บริโภคเนื้อสัตว์
- (ข) ไม่บริโภคเกินกว่าวันละ ๑ ครั้ง
- (ค) งดบุหรี
- (ง) งดหมากพลู
- (จ) งดยานัตถ์
- (ฉ) ไม่นอนกลางวัน (ตั้งแต่ ๐๕.๐๐ น. ถึง ๑๔.๐๐ น.)

๗.) ยกเว้นผู้ป่วย

- (ข) ไม่สวมรองเท้า
- (ท) ไม่ใช่ยามและร่มที่ไม่เป็นไปตามหมู
- (ณ) ไม่มีเงินทองหรือเครื่องตกแต่งประดับประดาเกินฐานะของนักบวช (ไม่มีกรรมสิทธิ์แม่ในลักษณะที่แอบแฝงใดใด)^{๑๑}

ข. แนวคิดและแนวปฏิบัติทางศาสนาของชาวอโศก

ชาวอโศกอาศัยอยู่กระจัดกระจายทั่วไปในสังคมไทย และมีศูนย์รวมอยู่ที่พุทธสถาน และชุมชนต่างๆ ที่สำคัญคือ พุทธสถานสันติอโศก พุทธสถานปฐมอโศก พุทธสถานศรีชะอโศก พุทธสถานศาลิอโศก พุทธสถานสิมาอโศก และชุมชนราชธานีอโศก

ในยุคแรกเริ่ม ชาวอโศกไม่ต้องการติดต่อหรือสัมพันธ์กับผู้ใดมากนัก เพราะต้องการจำกัดตัวเองให้อยู่ในหมู่มิตรเพื่อปฏิบัติธรรมตามแนวทางของตน ยังไม่เข้มแข็งและมั่นคงในวัตรปฏิบัติของตนมากนัก จึงยังไม่พร้อมที่จะสัมพันธ์กับผู้อื่น^{๑๒} ต่อมา เมื่อชาวอโศกจัดตั้งเป็นหมู่มิตรที่มีระบบระเบียบชัดเจนแล้ว จึงเริ่มสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกและพยายามสร้างสรรคพัฒนาสังคมส่วนรวม

ชาวอโศกถือว่าการทำงานคือการปฏิบัติธรรม ดังคำสอนของท่านพุทธทาสภิกขุที่ว่า

คันการงาน	คือคำ	ของมนุษย์
ทงมีเกียรติ	สูงสุด	อย่าสงสัย
ย้านนุก	ด้วยการงาน	เบิกบานใจ
ไม่เท่าไร	รู้ธรรม	ข้าซึ่งจริง

คันการงาน	คือคันการ	เบิกบานใจ
ไม่เท่าไร	หลายคำ	มีคำยิ่ง
ถ้าจะเปรียบ	ก็เหมือนคน	ฉลาดยิ่ง
นัตเดียวจริง	เกินนก	หลายพอกเขย

การทำงานของชาวอโศกทุกคนให้ลมาคมหรือมูลนิธิไม่ได้รับเงินตอบแทน ชาวอโศกที่ไม่ใช่นักบวชทำงานและบริหารเอง มีสมณะโพธิรักษ์เป็นที่ปรึกษาสมณะไม่ยุ่งกับเรื่องทางโลก เรื่องการเงิน หรือเรื่องรายได้ของชาวอโศก มูลนิธิเป็นผู้ดำเนินการเรื่องการเงิน รายได้ของชาวอโศกมาจากกิจกรรมของมูลนิธิและจากการบริจาค ซึ่งแตกต่างจากการบริจาคของชุมชนชาวพุทธทั่วไปเนื่องจากไม่มีกล่องรับเงิน ไม่มีการทอดกฐินและทอดผ้าป่า ไม่มีการเรียไร และไม่รับเงินบริจาคจากบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ชาวอโศก โดยมีกฎว่า

๑. ห้ามมีกองทุนในลักษณะกักตุนเพื่อใช้ดอกผล และให้พยายามใช้เงินเป็นการหมุนเวียนให้เกิดประโยชน์สูงสุดและประหยัดที่สุด
๒. ห้ามเรียไร แม้ในรูปแอบแฝง
๓. ไม่รับบริจาคจากผู้ไม่รู้เป้าหมาย ไม่รู้จักกรรมของมูลนิธิ และไม่รู้จัก ผู้มีสิทธิ์บริจาคหรือมีสิทธิ์ทำบุญ ต้องรู้เป้าหมายของกิจกรรมและสารัตถะของมูลนิธิ และต้องคบหากับหมู่มิตรมูลนิธิอย่างน้อย ๗ ครั้ง หรืออ่านสิ่งพิมพ์ของชาวอโศกเกิน ๗ เล่ม

ชาวอโศกจึงถือเป็นหน้าที่ มีสำนึกในการบริจาค และวิธีบริจาค ขบวนการชาวอโศกเริ่มต้นจากสมณะโพธิรักษ์ ที่สอนและปลุกฝังเรื่องสัมมาทิฏฐิให้ลดละกิเลส ตัณหา และอุปาทาน ทำให้มีผู้ปฏิบัติตามถึงขั้นลาออกจากงาน ละทิ้งสมบัติ และขอตามบวชตลอดชีวิตทั้งชายและหญิง จึงเรียกว่า “นักปฏิบัติธรรม” หรือ “ปะ” นอกจากนี้แล้วยังมีฆราวาสที่สนใจศึกษาปฏิบัติตามมากขึ้น เรียกว่า “คนข้างวัด” เช่น พลตรี จำลอง ศรีเมือง ซึ่งอย่างน้อยต้องมีคุณสมบัติขั้นพื้นฐานคือถือศีล ๕ หรือศีล ๘ และรับประทานอาหารมังสวิรัต จะมือเดียวหรือก็มีมือก็ได้ ชาวอโศกและคนข้างวัดเป็นผู้เริ่มทำกิจกรรม

ช่วงแรกจากการขายอาหารมังสวิรัตราคาถูก ปัจจุบันมีประมาณมากกว่า ๒๐ สาขาทั่วประเทศ เมื่อมีผู้สนใจ และปฏิบัติธรรมมากขึ้น ก็อยากรวมกลุ่มกัน เกิดการสร้างชุมชนแห่งแรกที่ปทุมโมโคก เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๗ ชุมชนลีมาอโคกเมื่อ พ.ศ.๒๕๓๔ และชุมชนราชธานีอโคกเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๓๗ ชุมชนเหล่านี้ยึดติดกับพุทธสถาน มีศาสนาเป็นแกนหลัก เป็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน มีวิถีชีวิตแบบครอบครัวใหญ่ เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชาวอโคกตามธรรมชาติ กล่าวคือ การสร้างที่พักที่อาศัยแบบเรียบง่าย มีการแต่งตัว กินอยู่ และวิถีชีวิตแบบไทย^๕

การเกิดชุมชนทำให้เกิดการสร้างงาน เกิดร้านค้า ระบบบุญนิยม เกิดโรงเรียน และมหาลัยวังชีวิต ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไปในบทที่ ๓ ลักษณะการทำงานที่ชาวอโคกเน้นความสำคัญอยู่เสมอคือการทำงานแบบบุญนิยม ซึ่งตรงกันข้ามกับระบบทุนนิยม เช่นในสมัยปัจจุบันโดยทั่วไปแนวคิดแบบบุญนิยมคือแนวคิดที่เห็นความจริงด้วยปัญญาว่าการเสียสละสร้างสรรค์ เอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น เป็นคุณแก่ตนเองและสังคม จึงเต็มใจที่จะทำงานด้วยแนวคิดดังกล่าวอย่างจริงจัง ส่วนแนวคิดแบบทุนนิยมเป็นแนวคิดที่มุ่งแสวงกำไร กอบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวกของตน มีการสะสมทรัพย์สินกันอย่างเลวใฝ่แบบมือใครยาวสาวได้สาวเอา สร้างความทุกข์ สร้างเวรกรรมให้ตนเองและผู้อื่น การทำงานแบบบุญนิยมของชาวอโคกในด้านต่าง ๆ อาจจำแนกได้ดังนี้

(๑) การศึกษาบุญนิยม เป็นการศึกษาด้วยหลักการสอนฟรี ตั้งโรงเรียนสัมมาสิกขาลัย เน้นให้นักเรียนมีศีลเด่น เป็นการ และชาญวิชา

(๒) กสิกรรมบุญนิยม เป็นกสิกรรมที่ไม่ไถ ไม่ใส่ปุ๋ยเคมี ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง

(๓) การค้าบุญนิยม เป็นการค้าแบบขายสินค้าราคาต่ำกว่าตลาด ขายเท่าทุน ขายต่ำกว่าทุน หรือแจกฟรี

(๔) การเมืองบุญนิยม เป็นการเมืองที่ส่งเสริมการกินน้อย ใช้น้อย ทำงานให้มาก ส่วนที่เหลือก็ไว้จุนเจือสังคม

(๕) สื่อสารบุญนิยม เป็นการสื่อสาร การติดต่อกับผู้อื่นหรือสาธารณชนด้วยระบบแจกฟรี และ “พิมพ์หนังสือธรรมะให้ทั่วมโลก” ตามความตั้งใจของสมณะโพธิรักษ์

ค. ข้อสังเกตเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนชาวอโคก

จากการสำรวจความคิดเห็นของชาวอโคก ชุมชนที่เกี่ยวข้องและวิถีชีวิตของชุมชนชาวอโคกโดยทั่วไปแล้ว มีข้อสังเกตและประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

(๑) สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำที่โดดเด่นแต่ผู้เดียวของชุมชนชาวอโคก จะเห็นได้ว่า ท่านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวคิดแนวปฏิบัติและคุณค่าทางจริยธรรม สำหรับชาวอโคกทุกคน แม้ท่านจะส่งเสริมให้นักบวชและชาวอโคกโดยทั่วไปได้ปกครองกันเองตามระบบที่เคารพนับถือกันตามลำดับตามฐานะ และท่านเองทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา แต่โดยส่วนลึกในใจของชาวอโคกทุกคน ความคิดเห็นของสมณะโพธิรักษ์ยังคงมีความสำคัญที่สุด ในฐานะที่เป็น “พ่อ” ของชาวอโคกทุกคน และไม่มีผู้ใดต้องการเป็น “ลูก” ที่ออกนอกกลุ่มนอกทางหรือ “ลูก” หัวรั้นนอกคอก จึงเป็นเรื่องน่าคิดว่า ถ้าไม่มีสมณะโพธิรักษ์เป็นผู้นำของชาวอโคกอีกต่อไป เช่นเดียวกับที่สวนโมกขพลารามขาดท่านพุทธทาส ชาวอโคกจะเป็นชุมชนที่เคร่งครัดและมั่นคงในวัตรปฏิบัติ เช่นเดิมหรือไม่

(๒) สิ่งสำคัญที่สุดที่ “คนนอก” จะก้าวเข้ามาเป็นชาวอโคกได้อย่างสมบูรณ์ก็คือ การที่จะต้องจัดการกับ “อดีต” หรือ “ตัวตน” ของตนเอง บุคคลต้องต่อสู้และเอาชนะข้อเสียของตนเองให้ได้เสียก่อน จึงจะพร้อมที่จะพัฒนาตนเองในระดับสูงขึ้นไป นับว่าสมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ที่ฉลาดหลักแหลมในการมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างชื่อของบุคคลกับตัวตนของบุคคลในเชิงจิตวิทยา ในสังคมไทยโดยทั่วไป จะเห็นได้ว่า ชื่อมีความสำคัญต่อ

บุคคลในเชิงจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง มีบุคคลเป็นจำนวนมาก เชื่อว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวของตน มีความสัมพันธ์กับชื่อเมื่อประสบปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งในชีวิต จึงเปลี่ยนชื่อ แต่อาจไม่เปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อหลอกตนเองว่าเป็นบุคคลใหม่แล้ว มีชื่อที่ประกอบด้วยอักษรที่เป็นสิริมงคล และก้าวออกจากชีวิตแบบเดิมแล้ว จึงสามารถประสบความสำเร็จและมีความสุขต่อไปได้ แม้แต่การบวชพระก็มีการตั้งฉายาให้แตกต่างจากชื่อเดิมด้วยแนวคิดจิตวิทยาเดียวกัน คือ เพื่อให้ตนเองเชื่อว่าได้ตายจากชีวิตของผู้ครองเรือนมาเกิดใหม่ในชีวิตของนักบวชผู้ทรงศีลจะได้ตั้งหน้าประพาศพรหมจรรย์อย่างเคร่งครัดต่อไป

ในกรณีของชาวอโศกก็เช่นกัน เมื่อก้าวเข้ามาเป็นผู้ปฏิบัติธรรมชาวอโศก ผู้ที่ต้องการทิ้งอดีตของตน และก้าวเข้าสู่ชีวิตใหม่ของชาวอโศกอย่างเต็มตัว จึงมักเปลี่ยนชื่อ และเมื่อเป็นนักบวช ชาวอโศกก็มีฉายาเป็นนักบวชอีกเพื่อให้ตนเองตระหนักว่าต้องมีชีวิตที่แตกต่างจากฆราวาส (ยกเว้นในปัจจุบันที่นักบวชชาวอโศกถูกจำกัดจากรัฐไม่ให้มีสถานะเป็นพระภิกษุ สามเณร จึงต้องมีชื่อในบัตรประชาชนเป็นฆราวาส และไม่มีใบสุทธิที่คณะสงฆ์รับรอง) เช่น เมื่อเข้าเป็นชาวอโศก ก็เปลี่ยนจากชื่อเดิม และ/หรือนามสกุลเดิม มาเป็น “พอแล้ว ชาวหินฟ้า” พอได้เป็นสมณะก็มีชื่อใหม่คือ “สมณะสมาธิโต” แต่เมื่อเกิดกรณีสันตือโลก รัฐและมหาเถรสมาคมให้สิทธิพระโพธิรักษ์ และยกเลิกฐานะของนักบวชชาวอโศกที่บวชโดยพระโพธิรักษ์ นักบวชชาวอโศกต้องทำบัตรประชาชน (เพราะไม่ใช่พระภิกษุอีกต่อไป) จึงกลับมาใช้ชื่อในบัตรประชาชนเป็นชื่อฆราวาสว่า “นายพอแล้ว ชาวหินฟ้า” นามสกุลของชาวอโศกที่สมณะโพธิรักษ์ตั้งขึ้นมีอยู่ไม่กี่นามสกุล เช่น ชาวหินฟ้า อโศกตระกูล และ นาวา-บุญนิยม ส่วนฆราวาสหรือญาติธรรมชาวอโศก บางส่วนก็เปลี่ยนชื่อและบางส่วนก็ไม่เปลี่ยนชื่อ ภายหลังจากที่เข้ามาเป็นชาวอโศก แต่ส่วนใหญ่เปลี่ยนชื่อ มีเพียงผู้ตอบแบบสอบถามที่พุทธสถานศาลือโคกเท่านั้นที่จำนวนผู้ไม่เปลี่ยนชื่อยังมีมากกว่าผู้เปลี่ยนชื่อในอัตราส่วนผู้ไม่เปลี่ยน

ชื่อ ผู้เปลี่ยนชื่อ ๔ : ๑ เหตุผลโดยทั่วไปของการเปลี่ยนชื่อคือ (ก) ต้องการให้เป็นกรรมฐานเตือนสติ (ข) เพื่อให้หลุดพ้นจากการยึดติดในครอบครัวเดิม (ค) เพื่อให้รู้สึกเกิดใหม่ทางจิต (ง) เพื่อให้มีชื่อภาษาไทยแท้ ๆ

แนวคิดและแนวปฏิบัติของชาวอโศก ตลอดจนการเปลี่ยนชื่อที่ถือว่าเป็นชื่อทางธรรมนั้น ขวนให้นึกถึงความคล้ายคลึงกับขบวนการสร้างสันติ (The Peace Mission Movement)^{๑๖} ซึ่งเป็นขบวนการนอกจารีตทางคริสต์ศาสนา (Unorthodox Christian Movement) ก่อตั้งขึ้นโดย สาธุ คุณ เอ็ม เจ ดีไวน์ หรือคุณพ่อดีไวน์ (Father Divine) ใน ค.ศ. ๑๙๔๒ เพื่อสร้างสันติภาพในโลกและล้มเลิกการเหยียดผิว (โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่คนผิวขาวเหยียดหยามคนผิวดำ) ในอเมริกา สาขากลุ่มใหญ่ในขบวนการนี้ เดิมนับถือคริสต์ศาสนานิกายต่าง ๆ หลายคนมีประวัติเป็นคนยากจน ทำผิดกฎหมาย และมีปัญหาครอบครัว เมื่อเข้ามาเป็นสาวกของคุณพ่อดีไวน์ก็เปลี่ยนชื่อ เพื่อให้ลืมอดีต ให้เกิดใหม่ทางจิตวิญญาณ ให้เป็นสมาชิกของครอบครัวใหม่อย่างสมบูรณ์ และเพื่อให้มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษ เนื่องจากคุณพ่อดีไวน์ถือว่าภาษาอังกฤษเป็นภาษาสากลของมนุษยชาติ^{๑๗} ฉะนั้น คำทักทายของสมาชิกขบวนการนี้ก็คือ “peace” (สันติภาพ) และชื่อที่เปลี่ยนใหม่ของสมาชิกเมื่อเข้าขบวนการก็เป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งถือว่าเป็นชื่อทางจิตวิญญาณ (spiritual name) เช่น Miss Faithful Truth (นางสาวสัตย์ด้วยศรัทธา) Miss Sincere Determination (นางสาวมุ่งมั่นอย่างจริงจัง) Miss Meekness (นางสาวอ่อนน้อม) ที่น่าสังเกตก็คือสาวกทางฝ่ายหญิงมีจำนวนมากกว่าฝ่ายชาย เช่นเดียวกับชาวอโศก อย่างไรก็ตาม มีผู้ที่ไม่เปลี่ยนชื่อเมื่อเข้าขบวนการเช่นกัน ด้วยเหตุผลคล้ายคลึงกับของชาวอโศกที่ไม่เปลี่ยนชื่อก็คือไม่จำเป็น ไม่มีอดีตที่ต้องการปฏิเสธ เป็นต้น นอกจากนี้ วัตรปฏิบัติต่าง ๆ ของสมาชิกขบวนการสร้างสันติก็มีความคล้ายคลึงกับของชาวอโศก เช่น ปฏิเสธวัตถุนิยม เน้นความประหยัดและความซื่อสัตย์สุจริต ไม่รับเงิน

บริจาค ของขวัญ สินบน ฯลฯ หรือรายได้ที่ไม่ได้ทำงาน แลก ไม่เสียเวลาเสียใจ ของมีเงินมา หรือบุรี ไม่แสดงความหยาบคาย ไม่สร้างหนี้สิน ไม่ใช้บัตรเครดิต และที่สำคัญคือครองชีวิตโสด และไม่ยุ่งเกี่ยวทางเพศ ขบวนการนี้ถูกมองว่าแปลกแยกจากแนวจารีต และไม่ถือตามแนวปฏิบัติของศาสนจักร แม้จะมีแนวทางสร้างสรรค์และพัฒนาสังคม แต่ชาวคริสต์ทั่วไปก็มองด้วยความรู้สึกไม่ไว้วางใจ ไม่เข้าใจ หรือถึงกับรังเกียจด้วยซ้ำไป ปัจจุบันคุณพ่อตีไวน์ที่บรรดาสาวกเชื่อว่าเป็นพระเยซูเสด็จกลับมายังโลกมนุษย์เป็นครั้งที่สองนั้น ได้สละร่างกายกลับคืนสู่สวรรค์แล้ว คงอยู่แต่คุณแม่ตีไวน์ (Mother Divine) ผู้ที่สาวกเชื่อว่าเป็นแม่พระมารีในร่างมนุษย์ปฏิบัติภารกิจทางศาสนาต่อไป โดยมีที่พำนักปัจจุบันคือ คุกหาสน์วูดมอนต์ (The Woodmont Estate) ในรัฐเพนซิลเวเนีย สหรัฐอเมริกา

(๓) นักบวชชาวอโศกส่วนใหญ่เคยบวชในสังกัดของคณะสงฆ์มาก่อน โดยไม่ทราบความหมายและเป้าหมายของการบวชที่แท้จริงตามหลักพุทธศาสนา กล่าวคือ ไม่มีผู้ใดบวชเพราะศรัทธาในพุทธธรรมและต้องการปฏิบัติอย่างจริงจังเพื่อพ้นทุกข์ เหตุผลของการบวชก่อนเข้ามาเป็นนักบวชชาวอโศกก็คือ บวชตามประเพณี บวชตามใจบิดามารดาหรือบวชเพราะเบื่อหน่ายสังคม เป็นต้น แต่เหตุผลที่เข้ามาบวชเป็นนักบวชชาวอโศกกลับมีลักษณะพิเศษไปอีกอย่างหนึ่งนั่นก็คือบวชเพราะเห็นว่านักบวชชาวอโศกและชาวอโศกโดยทั่วไปมีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดดีงาม น่าศรัทธามากกว่าภิกษุทั่วไป และเมื่อบวชเป็นนักบวชชาวอโศกแล้ว ก็เห็นผลดีจากการปฏิบัติ เช่น สามารถเลิกอบายมุขได้ สุขภาพกายใจดีขึ้น มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดมากขึ้น และสามารถเลิกพฤติกรรมอันเป็นอกุศลต่าง ๆ ได้

(๔) นักบวชชาวอโศกทุกท่านพอใจในชีวิตนักบวช และต้องการบวชอยู่กับหมู่กลุ่มตลอดชีวิตทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะตนเองรู้สึกว่าการใช้ชีวิตนักบวชมีคุณค่า ทำให้ตนเองและผู้อื่นได้รับประโยชน์ สามารถพัฒนาตนเองได้ คิด

ว่าได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง และมีความสุขน้อยลง

(๕) ธรรมะที่นักบวชชาวอโศกส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่าสำคัญที่สุดต่อชีวิตนักบวชของตน ก็คือ อปินณ-กปฏิปทา ๓, โฉวาทปาฏิโมกข์, โพธิปักขิยธรรม ๓๗, ไตรสิกขา, สติปัญญา ๕, และการกระทำที่ให้ประโยชน์สูง ประหยัดสุด เอื้อประโยชน์ตน และประโยชน์ท่าน

(๖) วัตรปฏิบัติที่นักบวชชาวอโศกเห็นพ้องกันว่าสำคัญที่สุดในชีวิตนักบวช ก็คือ การทำวัตรเช้า การบิณฑบาต การทำตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด และการฉันอาหารมังสวิรัตตลอดชีวิต

(๗) เป้าหมายในชีวิตที่นักบวชชาวอโศกเห็นร่วมกันก็คือ การบรรลุนิพพาน การบวชตลอดชีวิต และการได้ช่วยเหลือผู้อื่นตลอดไป

(๘) ชาวอโศกโดยทั่วไปมีจำนวนฝ่ายหญิงค่อนข้างมากกว่าฝ่ายชาย ที่สันติอโศก ซึ่งอยู่ในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ชาวอโศกมีอาชีพรับจ้าง และที่จังหวัดอื่น ๆ ชาวอโศกส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม

(๙) เหตุผลส่วนใหญ่ที่ทำให้สนใจเข้ามาเป็นชาวอโศก ได้แก่ ความศรัทธาในวัตรปฏิบัติของชาวอโศก ความศรัทธาในคำสอนของสมเด็จพระโพธิธิราช การได้อ่านเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของชาวอโศก และการแสวงหาแนวทางการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง เป็นต้น ซึ่งหมายความว่า วัตรปฏิบัติและคำสอนของชาวอโศกเป็นจุดสำคัญที่ทำให้คนทั่วไปเลื่อมใสศรัทธา

(๑๐) ชาวอโศกส่วนใหญ่เข้ามาในหมู่กลุ่มแล้วมีความสุขมากขึ้น ที่ทุกคนรู้สึกพ้องกันก็คือ มีความอบอุ่นในหมู่กลุ่มจนต้องการอยู่เป็นชาวอโศกไปตลอดชีวิต ไม่หวังกังวลกับการเลี้ยงชีพ ก็เลิกลดลง มีความสุขมากขึ้น มีความสุขน้อยลง เข้าใจชีวิตมากขึ้น และสุขภาพกายใจดีขึ้น

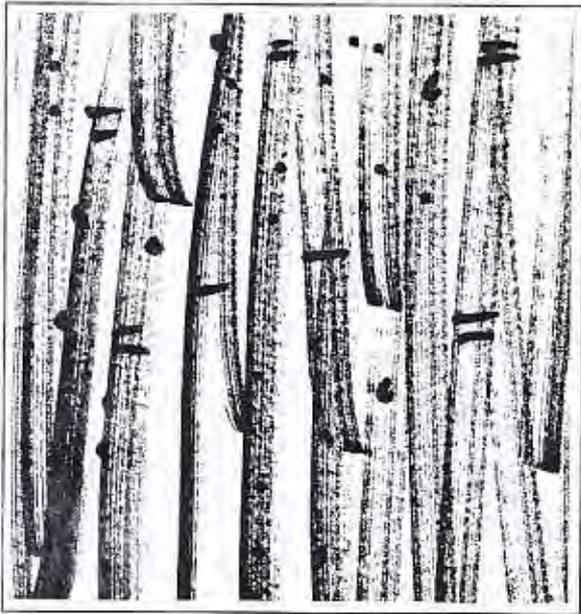
(๑๑) ชาวอโศกส่วนใหญ่ถือศีล ๕ เป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และส่วนใหญ่อ่อนเข้ามาเป็นชาวอโศก

ได้เคยเข้าวัดอื่น ๆ ฟังธรรม และ/หรือปฏิบัติธรรมมาแล้ว เนื่องจากบ้านอยู่ใกล้วัดบ้าง บิตามารดาพาไปบ้าง หรือไปตามประเพณีบ้าง โดยไม่มีความสนใจในพุทธ-ศาสนาอย่างจริงจัง เมื่อเข้ามาสัมผัสกับแนวคำสอนและ

แนวปฏิบัติอย่างเคร่งครัดจริงจังของชาวอโศก จึงเกิดความสนใจ ที่สำคัญคือ ผู้สอนทำตัวเป็นแบบอย่างด้วย จึงทำให้การลั่นธรรมได้ผลและเป็นທີ່เลื่อมใสของผู้พบเห็น

เชิงอรรถ

- ๑ สารอโศก ปีที่ ๑๖ (๑๙) ฉบับที่ ๖ (มกราคม ๒๕๓๙) : ๑๙
- ๒ สารอโศก ปีที่ ๑๘ (๒๑) ฉบับที่ ๓-๔ (ตุลาคม-พฤศจิกายน ๒๕๔๐) : ๕๙
- ๓ ตะวัน เกียรติบุญญาฤทธิ์, พระชาวอโศกกับพุทธบัญญัติในพระไตรปิฎก (กรุงเทพฯ : บริษัทฟ้าอภัย, ๒๕๓๓), หน้า ๙๕-๙๖
- ๔ กฎระเบียบของชาวอโศก (กรุงเทพฯ: มูลนิธิธรรมสันติ, ๒๕๓๙), หน้า ๔-๖
- ๕ สารอโศก ปีที่ ๑๕ (๑๘) ฉบับที่ ๓-๔ (ตุลาคม-พฤศจิกายน ๒๕๓๗) : ๒๗-๒๘
- ๖ สารอโศก ปีที่ ๑๖ (๑๙) ฉบับที่ ๓ (ตุลาคม ๒๕๓๘) : ๑๐
- ๗ ตะวัน เกียรติบุญญาฤทธิ์, พระชาวอโศกกับพุทธบัญญัติในพระไตรปิฎก, หน้า ๑๐๕
- ๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑
- ๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๖
- ๑๐ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘
- ๑๑ ไพบูลย์ธรรม ๓๗ ประกอบด้วย สติปฏิฐาน ๔ (ตั้งสติพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรมให้รู้ตามความเป็นจริง) สัมภเวสีปธาน ๔ (เพียรระวังไม่ให้เกิดบาปอกุศล เพียรละบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรสร้างกุศลและเพียรรักษาอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว) อิทธีบาท ๔ (ความพอใจที่จะทำกิจกรรม ความเพียรกระทำ ความเอาใจใส่ และความไตร่ตรองพิจารณาสิ่งที่ทำด้วยปัญญา) อินทรีย์ ๕ (ความเชื่อ ความเพียร ความระลึกได้ ความตั้งใจมั่น และความรู้ทั่วชัด) ทละ ๕ (ความหมายเหมือนอินทรีย์ ๕) โพชฌงค์ ๗ (ความระลึกได้ การวิจัยธรรมะ ความเพียร ความมีใจ ความสงบกายสงบใจ ความมีจิตแน่วแน่ และความมีใจเป็นกลางอย่างเห็นแจ้ง) และมรรคมรรค ๘ (เห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ กระทำชอบ เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ) และตั้งจิตมั่นชอบ)
- ๑๒ พระราชวรมณี (ประยูรย์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๓๒๐
- ๑๓ อภิเษกปฏิบัติ ๓ ประกอบด้วย อินทรีย์สังวร (การสำรวมอินทรีย์ระวังไม่ให้บาปอกุศลผ่านประสาทสัมผัสเข้ามาครอบงำใจ) โภชเน มัตตัญญูตา (ความรู้จักประมาณในการบริโภค) และ ชาคริยานุโยค (ไม่เห็นแก่นอน ให้จิตตื่นจากกิเลสอยู่เสมอ)
- ๑๔ กฎระเบียบของชาวอโศก, หน้า ๑๐
- ๑๕ สารอโศก ปีที่ ๑๕ (๑๘) ฉบับที่ ๓-๔ (ตุลาคม-พฤศจิกายน ๒๕๓๗) : ๕
- ๑๖ สารอโศก ปีที่ ๑๖ (๑๙) ฉบับที่ ๖ (มกราคม ๒๕๓๙) : ๑๗-๑๙
- ๑๗ กัทรพร สิริกาญจน, "ขบวนการทางศาสนากับปัญหาของสังคมปัจจุบัน." ในกัทรพร สิริกาญจน, บรรณาธิการ, ความรู้พื้นฐานทางศาสนา (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๔๖-๑๔๘
- ๑๘ Mother Divine, *The Peace Mission Movement* (Philadelphia : Imperial Press Inc., 1982), p.181

บทที่ ๒
กรณีสันตติโศกและการแยกตัวออกจาก
การปกครองของคณะสงฆ์

กรณีสันตติโศกเริ่มต้นเมื่อพระโพธิ์รักษ์ถูกจับดำเนินคดี เมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๒ โดยความผิด ๒ ประการ ได้แก่

- ก. การทำผิดกฎหมายบ้านเมือง
- ข. ประพฤติผิดวินัยสงฆ์

นอกจากนั้น ก็มีผู้รู้ทางพุทธศาสนาให้ความเห็นเพิ่มเติมว่ามีความผิดที่ทำคำสอนของพระพุทธเจ้าให้ผิดเพี้ยนหรือลบล้างตัดแปลงพระธรรมวินัย^๑

อันที่จริงความไม่พอใจและคำวิพากษ์วิจารณ์กล่าวโทษสันตติโศกโดยชาวพุทธบางกลุ่มเกิดขึ้นมานานก่อนหน้านั้น กล่าวคือ ใน พ.ศ. ๒๕๒๒ พระอนันต์ เสนาวัฒน์, นายวินัย อ.ศิริกุล, และพระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ รุติญาโณ) ได้เคลื่อนไหวก่อร่างเหล่าไทยสันตติโศกว่าทำผิดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่นักบวชชาวอโศกได้ประกาศลาออกจากการปกครองของมหาเถรสมาคม จนถึงวันที่พระโพธิ์รักษ์ถูกจับ

ดำเนินคดี สันตติโศกได้ถูกกล่าวโทษจากชาวพุทธบางกลุ่มว่า

- ก. ผิดที่ลาออกจากปกครองของคณะสงฆ์ มหาเถรสมาคม
- ข. ผิดที่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง โดยก่อตั้งพรรคพลังธรรม
- ค. ผิดที่แปลภาษาบาลีผิด สอนผิดทำให้พระธรรมวินัยวิปริต
- ง. ผิดที่ไม่โกนคิ้ว และผิดที่ทำตัวเคร่งครัดเกินพอดี
- จ. ผิดที่ไม่กราบพระพุทธรูป
- ฉ. ผิดที่ทำตัวตนเป็นศาสดา เป็นสังฆราชา^๒

โดยทั่วไป มักมีผู้รู้สึกต่อกรณีสันตติโศกว่า ชาวอโศก "ดีแต่ผิด" "ผิดที่ไม่ลึก" และ "ผิดที่บวช" ประเด็นที่ถกเถียงหรือรู้สึกขัดแย้งกันก็คือแม้ชาวอโศกจะประพฤติดี มีความสำรวมเคร่งครัด แต่ก็เป็นขบวนการที่ผิดกฎหมาย ในคำเบิกความของ รศ.ดร.สมบัติ จันทรวงศ์ อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เคยทำวิจัยเรื่องเกี่ยวกับสันตติโศกที่ศาลแขวงพระนครเหนือ เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ มีประเด็นว่า

ผมคิดว่า เหตุผลที่แท้จริงของความขัดแย้ง เกิดจากการที่การปฏิบัติของท่านโพธิ์รักษ์และคณะ ล้ำหน้าเกินกว่าที่คณะสงฆ์จะรับได้... จากการศึกษาค้นคว้า และหนังสือของชาวอโศก ไม่พบสิ่งใดที่จะเป็นพิษภัยกับบ้านเมือง

...ข้อเสียทางวิชาการคือสิ่งที่สันตติโศก เรียกร้อง เคร่งครัดเกินไป อาจจะทำให้บุคคลที่เข้าร่วมได้

นอกจากนี้ คำเบิกความของ ดร.อาภรณ์ พุฒษศรี จากการสืบพยานวันที่ ๒๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ที่ศาลแขวงพระนครเหนือ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสันตติโศก เป็นประเด็น พอสรุปได้ว่า

- ก. การปฏิบัติหลายอย่างถูกต้องแต่ผิดกฎหมาย
- ข. กฎหมายไม่ได้เป็นเครื่องกำหนดคุณความดี

ของคน การปฏิบัติตามกฎหมาย บางกรณี อาจทำผิดศีลธรรมได้ เช่น การขายสุราและขายอาวุธเป็นตามกฎหมาย แต่ผิดศีลธรรม ตามหลักพุทธศาสนา

ค. พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติให้พระสงฆ์ขึ้นอยู่กับผู้ใด จึงไม่จำเป็นที่พระสงฆ์จะต้องขึ้นกับมหาเถรสมาคม

ง. การไม่ฉันเนื้อสัตว์ ไม่โกนคิ้ว และไม่ขึ้นกับมหาเถรสมาคม ไม่ผิดพุทธบัญญัติ เพราะ การไม่ฉันหรือไม่รับประทานเนื้อสัตว์เป็นสิ่งที่ดี ทำให้ไม่ต้องฆ่าสัตว์และไม่ส่งเสริมการฆ่าสัตว์ การไม่โกนคิ้ว (เช่น นักบวชชาวอโศก) เป็นการดีเพราะพระพุทธเจ้าก็ไม่โกนคิ้ว และการไม่ขึ้นกับมหาเถรสมาคมก็ไม่ผิด เนื่องจากพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ธรรมและวินัยเป็นตัวแทนของพระสงฆ์เท่านั้น จึงควรให้ชาวพุทธมีเสรีภาพในการนับถือศาสนาและไม่มีประมุขสูงสุดทางศาสนา^๕

ส่วนผู้พิพากษาท่านหนึ่งมีทัศนะเรื่องกรณีสันติอโศกแตกต่างออกไปดังนี้

ก. การลาออกจากการปกครองของมหาเถรสมาคมเป็นการสิ้นคลอนสถาบัน และระบบศักดิ์นา มีโทษถึงจำคุก คดีนี้ไม่มีโทษปรับ และไม่มีการรอลงอาญา

ข. ในส่วนของกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยสิทธิและการนับถือศาสนา ยังไม่เคยมีการใช้พิจารณาตัดสินคดีความเลย การพิจารณาตัดสินใช้กฎหมายลูกเป็นหลัก (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๓๕) และเป็นไปไม่ได้ที่จะแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในสภาผู้แทนราษฎร^๖

จากทัศนะต่างๆ ดังกล่าว สังเกตได้ว่า ฝ่ายผู้พิพากษาใช้กฎหมายเป็นหลัก ส่วนฝ่ายนักวิชาการและชาวอโศกพิจารณาเรื่องนี้โดยอาศัยหลักสิทธิมนุษยชนและการตีความพระวินัยอย่างไรก็ตาม กรณีสันติอโศกเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณารอบด้าน มีความละเอียด

อ่อน มีผลกระทบต่อความศรัทธาต่อพุทธศาสนา ความรู้สึกและความเชื่อมั่นของชาวพุทธทั่วไปต่อสถาบันหลักของประเทศ ตลอดจนความสามัคคีของคนในชาติ จึงไม่อาจสรุปได้โดยง่ายเพื่อให้ทุกฝ่ายพอใจ

คดีสันติอโศกนี้ย้ายการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องเมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาว่า พระโพธิ์รักษ์ และพระชาวอโศกกระทำผิดต่อพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ในวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ และศาลอุทธรณ์ พิพากษายืนตามศาลชั้นต้นเมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยมีรายงานข่าวผ่านทางสื่อมวลชนสรุปได้ดังนี้

ในส่วนของสาวกจำเลยที่ ๓๒-๔๔ และ ๕๗-๖๓ ซึ่งเป็นหญิงทั้งหมด พิจารณาแล้วเห็นว่า การแต่งกายของสาวกจำเลยเหล่านั้นเหมือนกับพระภิกษุในประเทศพม่าจึงไม่เป็นความผิด ส่วนจำเลยที่เหลือ พิจารณาแล้วเห็นว่าจำเลยที่เหลือได้รับการบวชจากนายรักหรือพระโพธิ์รักษ์ ซึ่งไม่ได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์ ถือเป็นบวชที่ไม่ถูกต้อง จึงไม่เป็นภิกษุในพุทธศาสนา เมื่อใช้แต่งกายด้วยผ้าไตรจีวรหรือหม้อผ้าคลุมคล้ายไตรจีวร และออกบิณฑบาต จึงเป็นการประพฤติตนเพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่า ตนเป็นภิกษุ จึงมีความผิดพิพากษาให้ลงโทษจำคุกคนละ ๓ เดือน

ส่วนนายรัก จำเลยที่ ๔๐ มีความผิดฐานสนับสนุน จำเลยอื่นๆ ถือเป็นความผิดหลายกรรมต่างกัน พิพากษาให้ลงโทษจำคุกกระทงละ ๒ เดือน รวม ๒๗ กระทง รวมโทษจำคุก ๕๔ เดือน แต่ไม่ปรากฏว่าจำเลยทั้งหมดได้รับโทษจำคุกมาก่อน เห็นควรรอโทษจำคุกไว้คนละ ๒ ปี และห้ามจำเลยประพฤติใดๆ อันอาจนำไปสู่การกระทำผิดในทำนองเดียวกันอีก โดยให้พนักงานคุมประพฤติสอดส่อง และให้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของศาล^๗

คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์เป็นไปตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ยกเว้นในส่วนของสาวกที่เป็นหญิงเท่านั้นที่ศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษายกฟ้อง

ก. พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์

การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ซึ่งเกิดขึ้นในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้เนื่องจากจอมพลสฤษดิ์เห็นว่าการแยกอำนาจการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็นสังฆสภาสังฆมนตรี และคณะวินัยธร ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำให้คณะสงฆ์ขาดประสิทธิภาพในการทำงาน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้รวมอำนาจให้สมเด็จพระสังฆราชทรงบัญชาการ คณะสงฆ์ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย สมเด็จพระสังฆราชจึงทรงมีอำนาจสูงสุดในการบังคับบัญชา คณะสงฆ์กล่าวคือ

(๑) สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งสถลมหาสังฆปริณายก หรือประมุขสงฆ์ไทย ทรงบัญชาการ คณะสงฆ์เอง และทรงรับผิดชอบเอง

(๒) สมเด็จพระสังฆราชทรงดำรงตำแหน่งประธานประธานกรรมการมหาเถรสมาคม และทรงบัญชาการคณะสงฆ์ร่วมกับมหาเถรสมาคม

ที่สำคัญที่สุดคืออำนาจการบริหารและการปกครองของสมเด็จพระสังฆราชเป็นอำนาจที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากพระมหากษัตริย์ เนื่องจากพระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช^๕ และรัฐมีบทบาทในการตรวจสอบ ควบคุม และดูแลคณะสงฆ์โดยการอุปถัมภ์พุทธศาสนาดังที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ คือ

(๑) พระมหากษัตริย์ทรงสถาปนาพระสังฆราชผู้ทรงเป็นประธานกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง (มาตรา ๗ และ ๘)

(๒) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศนามสมเด็จพระสังฆราชผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชในกรณีตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชว่างลง (มาตรา ๑๐)

(๓) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้รักษาการ ตามพระราชบัญญัตินี้ และมีอำนาจออกกฎกระทรวงเกี่ยวกับการสร้างวัด การบริหารศาสนสมบัติของวัด และวางระเบียบการปกครองคณะสงฆ์วินัยนิกาย และอนันนิกาย (มาตรา ๖, ๓๒, ๔๐ และ ๔๖)

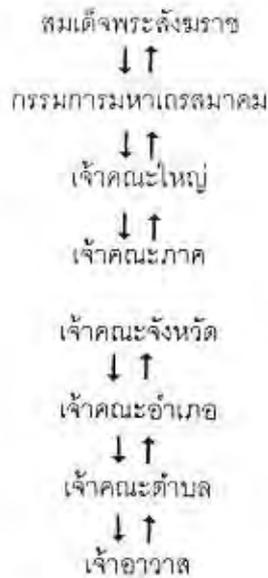
(๔) ในการแต่งตั้งและถอดถอนกรรมการมหาเถรสมาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช (มาตรา ๑๙)

(๕) กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานความสัมพันธ์ระหว่างศาสนจักรและอาณาจักร ทั้งนี้เพราะอธิบดีกรมการศาสนาเป็นเลขาธิการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง และกรมการศาสนาทำหน้าที่สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม^๖

โดยนัยดังกล่าว รัฐ และศาสนจักรมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น และรัฐมีอำนาจในการลงโทษพระภิกษุผู้ประพฤติผิดพระธรรมวินัย ดังในมาตราที่ ๔๔ คือ

ผู้ใดใส่ความคณะสงฆ์ไทย อันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียหรือความแตกแยก ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท หรือจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือทั้งปรับทั้งจำ^๗

การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน มีลักษณะ โดยทั่วไปดังนี้

อย่างไรก็ตาม คณะสงฆ์มหานิกายคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายก็ยังคงแยกกันปกครอง โดยเป็นอิสระจากกัน ภายใต้มหาเถรสมาคม กล่าวคือ คณะสงฆ์มหานิกาย แบ่งสายการปกครองการบังคับบัญชา เป็นเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์เฉพาะฝ่ายมหานิกาย คณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายก็แบ่งสายการปกครองทุกตำแหน่งตั้งแต่เจ้าคณะภาคถึงเจ้าอาวาสฝ่ายธรรมยุตปกครองดูแลกิจการคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตคู่ขนานกันไป^{๑๑}

นอกจากนี้ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับแก้ไขใหม่ พ.ศ. ๒๕๓๕ มีข้อความแตกต่างจากฉบับ พ.ศ. ๒๕๐๕ กล่าวคือ มีการระบุว่า

(๑) คณะสงฆ์อื่น หมายถึง จีนิกาย และอนัมนิกายเท่านั้น

(๒) คณะสงฆ์มีอำนาจสั่งให้ภิกษุสิกจากสมณเพศได้ในกรณีที่มีการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจिन หรือไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง

ส่วนมหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณา วินิจฉัยอธิกรณ์หรือคดีความในคณะสงฆ์ มีอำนาจตรากฎมหาเถรสมาคม กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติเพื่อให้การลงนิกนกรรม หรือการลงโทษ เป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม^{๑๒} ในกรณีนี้ สมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานกรรมการฯ และทรงแต่งตั้งกรรมการฯ จำนวน ๔-๘ รูป เมื่อรวมกับสมเด็จพระราชาคณะ ๘ รูป จำนวนกรรมการมหาเถรสมาคมจะมีทั้งสิ้น ๑๒ รูป

กฎมหาเถรสมาคมแบ่งอำนาจการพิจารณา วินิจฉัยอธิกรณ์ออกเป็น ๓ ชั้น คือ

(๑) การพิจารณาชั้นต้น เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสที่พระภิกษุผู้ถูกฟ้องสังกัดอยู่ ถ้าผู้ถูกฟ้องเป็นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะ เจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์เหนือขึ้นไปเป็นผู้พิจารณา

(๒) การพิจารณาชั้นอุทธรณ์ เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ซึ่งประกอบด้วย เจ้าคณะหรือผู้ปกครองเหนือระดับชั้นเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะในการพิจารณาชั้นต้น

(๓) การพิจารณาชั้นฎีกา เป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม คำสั่งหรือคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมในการลงนิกนกรรม ไม่ว่าในกรณีใดถือเป็นอันถึงที่สุด

ในบางกรณีมหาเถรสมาคมมีอำนาจวินิจฉัยหรือออกคำสั่งโดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาชั้นต้นและชั้นอุทธรณ์ โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๗ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่ว่า "พระภิกษุรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิกนกรรมไม่ถึงให้สึกไม่ยอมรับนิกนกรรมนั้นหรือประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยเป็นอาจिन หรือไม่สังกัดอยู่วัดใดวัดหนึ่ง กับทั้งไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง มหาเถรสมาคมมีอำนาจวินิจฉัยและมีคำสั่งให้พระภิกษุรูปนั้นละสมณเพศเสียได้" และ

พระภิกษุดังกล่าวนี้ต้องสึกภายในเจ็ดวัน นับตั้งแต่วันที่ ได้รับทราบคำวินิจฉัยนั้น นอกจากนั้นมาตรา ๕๒ ก็บัญญัติด้วยว่า ผู้ที่ไม่ยอมสึกภายในเจ็ดวัน นับตั้งแต่ได้รับ ทราบคำวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมจะต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกิน ๖ เดือนอีกด้วย^{๓๖}

ข้อดีของระบบมหาเถรสมาคมก็คือ ความแข็งแกร่ง ไม่ทันเหตุการณ์ ขาดความริเริ่มสร้างสรรค์ และค่อนข้าง บริหารงานแบบอนุรักษนิยม ทำให้พระสงฆ์ที่มีความคิด ก้าวหน้าและเป็นนักพัฒนามักแยกตัวออกมาทำงาน เป็นอิสระโดยไม่รอการสนับสนุนจากมหาเถรสมาคม เกิด เป็นขบวนการสงฆ์ (Sangha Movement) ซึ่งอาจนำไปสู่การปฏิรูปทางศาสนาหรือการยกเลิกพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕^{๓๗} ส่วนข้อดีของระบบมหาเถร- สมาคมก็คือ ความมีเอกภาพ มีการปกครอง การเคารพ (ซึ่งยังเป็นลำดับขั้น จึงดำเนินกิจการต่างๆ ได้อย่างพร้อมเพรียงกัน เพียงแต่พระเถระผู้ใหญ่ในคณะสงฆ์มีกิจกรรม ที่ริเริ่มสร้างสรรค์ และมีคำสั่งให้การสนับสนุนกิจกรรม ที่ก้าวหน้าพัฒนาหรือแก้ปัญหาทางพุทธศาสนาอย่าง จริงจังเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากคณะสงฆ์ในศรีลังกา เพราะ ระบบการบริหารของคณะสงฆ์ศรีลังกาขาดเอกภาพ พระสังฆราชศรีลังกาออกคำสั่งได้ เฉพาะต่อพระภิกษุใน วัดของตน บังคับพระวัดอื่นไม่ได้ เช่น ถ้าออกคำสั่งหรือ ลงโทษพระวัดอื่นให้สึก พระที่ถูกลงโทษอาจฟ้องศาล กล่าวหาว่า ไม่ได้รับความเป็นธรรมและหากผู้พิพาก- ษาไม่ได้นับถือพุทธศาสนา ตัดสินว่าการให้สึกเป็น การละเมิดสิทธิมนุษยชน จึงไม่ต้องสึก คำสั่งของ พระสังฆราชก็ไม่มีความหมาย ไม่จำเป็นต้องยอมรับ พระสังฆราชก็ปกครองพระภิกษุให้เป็นอันหนึ่ง อันเดียวกันไม่ได้^{๓๘}

ในกรณีของสันตือโลก พระโพธิรักษ์ (สมณะโพธิ รักษ์) ได้ปฏิเสธอำนาจการปกครองของมหาเถรสมาคม และได้ประกาศลาออกจากการปกครองของคณะสงฆ์มา ตั้งกลุ่มชาวอโศกซึ่งเป็นกลุ่มนักบวชอิสระ โดยอ้าง

กฎหมายรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕ ซึ่งให้เสรีภาพในการ นับถือศาสนานิกายของศาสนา หรือลัทธินิยมทางศาสนา และได้ให้เสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อ ของตน ตลอดจนมิให้รัฐตรอนสิทธิดังกล่าว^{๓๙} สมณะ โพธิรักษ์จึงกล่าวว่า

โดยสังขรณ์แล้ว อาตมาก็ "มีสิทธิมนุษยชน" ที่ จะเชื่อถือว่าตนเองถูก และอาตมาก็ยอมมีสิทธิที่ จะคิดเห็นว่าคนที่คิดเห็น หรือที่ท่าไม่ตรงกับ อาตมานั้น "ผิด" ได้เหมือนกัน ...อาตมาขอยืนยัน ว่า อาตมานับถือศาสนาพุทธ อาตมามีสิทธิ์เต็มที่ ที่จะนับถือศาสนาพุทธได้ด้วย เพราะศาสนาพุทธ เป็นสาธารณะเป็นสากล ไม่มีคนหนึ่งคนใด หรือ ไม่มีองค์กรหนึ่งองค์กรใด "มีสิทธิ์" ที่จะจดทะเบียน "สงวนสิทธิ์ศาสนาพุทธ" ไว้เป็นของตนแต่ผู้เดียว ได้ในโลกนี้ ไม่ว่าจะประเทศใดประเทศหนึ่ง ดังนั้น ใครก็ตามจึงไม่มีสิทธิ์ที่จะถือว่า "ตนเป็น เจ้าของศาสนาพุทธ" ชนิดมีลิขสิทธิ์ตามฐานะ "เจ้าของ" เต็มที่แต่ผู้เดียว ซึ่งสามารถฟ้องร้องเอา เรื่องเอาผิดได้ ถ้ามีใครละเมิดสิทธิ์นี้ ...และตาม กฎหมายรัฐธรรมนูญของไทยนอกจากอาตมาจะ "มี สิทธิ์" นับถือจากศาสนาพุทธตามลัทธินิยมในทาง ศาสนาของอาตมาได้แล้ว อาตมายังต้อง "ได้รับ ความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำใดใด อันเป็นการรอน สิทธิหรือประโยชน์อันควรมิควรได้เพราะเหตุที่ถือ ศาสนา นิกายของศาสนาหรือลัทธินิยมในทาง ศาสนา หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อที่อ แดกต่างจากบุคคลอื่น" ...นี่ก็เป็นคำความที่ ยืนยันอยู่ในรัฐธรรมนูญ^{๔๐}

สมณะโพธิรักษ์และชาวอโศกไม่ได้คิดว่าตนเอง กระทำผิดต่อรัฐและต่อสถาบันทางศาสนา แต่ตรงกันข้าม กลับรู้สึกว่าการปฏิบัติธรรมบางครั้งก็ต้องมี การทวนกระแสใจบ้าง ไม่ได้ในสิ่งที่หวังง่าย ๆ และ ไม่ได้ตั้งใจบ้าง แต่นี่คือการเสริมสร้างบารมีธรรมให้ แก่ร่างกายยิ่งขึ้น ไม่เคียดแค้นชิงชังกับสิ่งที่ไม่ได้ตั้งใจ

ทำเช่นนั้นได้ จะมีความสุขใจ และมีพลังใจในการทำความดี ไม่ท้อแท้”^{๕๓}

อย่างไรก็ตามคำวินิจฉัยของผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์และนักวิชาการทางพุทธศาสนานางท่านมีทัศนะที่แตกต่างออกไป กล่าวคือผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ได้ยกอุทธรณ์ของจำเลย (สมณะโพธิรักษ์) และยืนตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้น โดยให้เหตุผลว่าจำเลยเป็นคนไทยอยู่ในราชอาณาจักรไทย จึงต้องยอมรับข้อบังคับของกฎหมายไทยซึ่งให้คณะสงฆ์ไทยอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ และตามมาตรา ๔๕ กำหนดให้การปกครองคณะสงฆ์อื่นต้องเป็นไปตามกฎกระทรวง และกฎกระทรวงฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๒๐) กำหนดว่า คณะสงฆ์อื่นหมายถึงคณะสงฆ์จีน นิกายและคณะสงฆ์อนัมนิกายเท่านั้น แต่จำเลยมิได้อุปสมบทในคณะสงฆ์ทั้งสอง โดยอุปสมบทในคณะสงฆ์ไทยและเป็นคนไทย จึงต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมทุกประการ”^{๕๔}

ส่วนนายสุลักษณ์ ศิวรักษ์ นักวิชาการและนักวิจารณ์สังคมชื่อดังของไทยปัจจุบันก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ขบวนการสันติอโศกมีท่าทีที่แข็งกร้าวต่อคณะสงฆ์และทรวรัดในการจัดตั้งมากเกินไป จึงไม่ได้รับการยอมรับจากชาวพุทธทั่วไปเท่าที่ควร

คณะธรรมยุติกนิกายเริ่มต้นคล้ายสันติอโศกปฏิเสธคณะสงฆ์เดิม แต่เริ่มด้วยความระมัดระวังเป็นอันมาก นี่สันติอโศกไม่ได้ระวัง เมื่อขีรญาติถูกขูดตัดคณะธรรมยุตที่วัดราชาธิวาสแล้วก็ยังอยู่ร่วมกับพระสงฆ์อื่นๆ ในวัดนั้น จนย้ายมาอยู่วัดบวรนิเวศแล้ว จึงประกาศเป็นวัดธรรมยุต แต่คณะธรรมยุตก็ยังขึ้นอยู่กับคณะกลาง วัดพระเชตุพน โดยมีสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสเป็นเจ้าคณะกลางดูแลคณะธรรมยุต ในสมัย ร.๕ จึงแยกคณะธรรมยุตเป็นอิสระจากคณะสงฆ์มหาเถรสมาคม ในกรณีของท่านพุทธทาสเมื่อตั้งสวน

โมกข์ก็ไม่ได้ ปฏิเสธคณะสงฆ์เดิม และการเสนอแนวคิดใหม่ทางพุทธศาสนาก็เป็นอุปายหรืออุปายะ เช่น การมีทัศนะว่า พระพุทธรูปเป็นภูเขากั้นพุทธธรรม แต่ท่านก็กราบพระพุทธรูปและเคารพอนุบน้อมต่อพระสงฆ์ผู้อาวุโสกว่า”^{๕๕}

กรณีสันติอโศกที่อ้างสิทธิมนุษยชนเพื่อคัดค้านอำนาจรัฐและคณะสงฆ์ซึ่งเชื่อมโยงกับพระมหากษัตริย์ดังกล่าวในเชิงพระราชบัญญัติและการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช จึงยากที่ชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปจะยอมรับได้

ข. ปัญหาเรื่องศีลและวินัยสงฆ์

การที่คณะสงฆ์มีคำสั่งให้พระโพธิรักษ์สึกจากสมณเพศนั้น ได้ก่อให้เกิดข้อถกเถียง และการตีความอย่างกว้างขวางในเรื่องศีลและวินัยสงฆ์ ในขณะที่สมณะโพธิรักษ์มีทัศนะว่า ท่านมิได้ทำผิดพระวินัย และมีสิทธิที่จะจัดตั้งกลุ่มปฏิบัติธรรมทางพุทธศาสนาในรูปแบบที่ท่านคิดว่าตรงตามแนวทางของพระพุทธเจ้า ฝ่ายคณะสงฆ์และชาวพุทธฝ่ายจาริตนิยมกลับมองเห็นว่าการกระทำของท่านและกลุ่มชาวอโศกละเมิดพระวินัย และสร้างความแตกแยกในพุทธศาสนาของไทย ประเด็นข้อคิดเห็นของสมณะโพธิรักษ์สรุปได้ดังนี้

(๑) การก่อตั้งสันติอโศกและขบวนการชาวอโศกเป็นนานาสังวาสซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุমัติไว้แล้ว โดยสมณะโพธิรักษ์ให้เหตุผลว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ประชาชนเลือกเอาเอง นอกจากนั้น ศาสนาพุทธในประเทศต่างๆ ก็ไม่มีการตั้งศูนย์รวมเป็นเผด็จการ”^{๕๖}

(๒) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นการบัญญัติวินัยใหม่ซ้อนกับพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้ว เป็นการบัญญัติสิ่งซึ่งพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติ”^{๕๗}

(๓) นักบวชชาวอโศกมีความเคร่งครัดในพระวินัยอย่างมาก การบวชเป็นนักบวชชาวอโศกต้องอาศัยคุณธรรม และความตั้งใจจริง ไม่ใช่บวชง่ายเหมือนบวช

ในคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นเพียงจารีตประเพณีที่ไม่มีการ
กั่นกรอง^{๒๑}

นอกจากนั้น นักคิดบางท่านก็มีความเห็นสนับสนุน
สมณะโพธิรักษ์ โดยสรุปดังนี้

(๑) การที่คณะสงฆ์มีคำสั่งให้พระโพธิรักษ์สึก
จกรกมลเพศ เป็นการขัดแย้งพระธรรมวินัยของ
พระพุทธเจ้า เป็นการขัดขวางสิทธิมนุษยชนและเป็น
เผด็จการ^{๒๒}

(๒) สันติอโศกกับสงฆ์ในสังกัดของมหาเถร-
สมาคมเป็นมานานถึงวาทัน ทั้งโดยธรรมและโดยพฤติกรรม
ทั้งโดยนิตินัยและโดยวินัยเพราะได้มีการขอเป็นสงฆ์มานานา
ถึงวาทันที่มีหลักฐานชัดเจน^{๒๓}

(๓) พระพุทธเจ้าทรงยกย่องสิทธิ์เสรีภาพของ
มนุษย์อย่างสูงสุด และทรงให้คนทุกคนใช้วิจารณญาณ
ของตนเองอย่างเต็มที่^{๒๔}

อย่างไรก็ตาม พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต)
ได้อธิบายกรณีสันติอโศกไปในทางตรงกันข้ามกับสมณะ
โพธิรักษ์และชาวอโศกดังนี้

(๑) สมณะโพธิรักษ์ทำผิดกฎหมายบ้านเมือง
หมายถึง ละเมิดกฎหมายของรัฐ เช่น การตั้งตัวเป็น
พระอุปัชฌาย์บวชพระเอาเอง โดยไม่ได้รับการแต่งตั้ง
การอยู่เป็นพระภิกษุโดยไม่สังกัดวัดใดวัดหนึ่ง การตั้ง
สำนักสงฆ์ขึ้นมาเอง โดยไม่ดำเนินการให้ถูกต้องตาม
กฎหมาย การตั้งตัวเป็นเจ้าของสำนักเอง โดยไม่ได้รับการ
แต่งตั้งตามระเบียบ การประกาศไม่ยอมขึ้นต่อกฎหมาย
บ้านเมืองที่รัฐตราขึ้นสำหรับปกครองพระสงฆ์ไทย
ทั่วประเทศ การทำความผิดเหล่านี้ เจ้าหน้าที่ของรัฐย่อม
ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายได้^{๒๕}

(๒) สมณะโพธิรักษ์ละเมิดพุทธบัญญัติและ
ประเพณีปฏิบัติจากพระธรรมวินัย เช่นบวชแล้วไม่ศึกษา

พระธรรมวินัย ไม่ถือนิสสัยตามพระวินัย ตั้งต้นเป็น
อุปัชฌาย์ทั้งที่มีพรรษายังไม่ครบตามพุทธบัญญัติ ตลอด
จนवादอุตริมนุสสรรม เช่น वादอ้างว่าเป็นพระอริยะ
เป็นพระอรหันต์ การประพฤตินิตินัยของสงฆ์คือการ
ละเมิดพระวินัยบัญญัติ หรือละเมิดพุทธบัญญัติในพระ
วินัย ในขั้นแรก พระภิกษุผู้กระทำความผิด ต้องแสดง
ความผิดของตนและรับการลงโทษตามที่พระวินัยกำหนด
ถ้าพระภิกษุปฏิเสธหรือไม่ยอมรับผิด ให้พระภิกษุรูปอื่น
หรือพระสงฆ์ทั่วไปหยิบยกเรื่องขึ้นพิจารณา และดำเนิน
การให้มีการลงโทษตามพระวินัย กรณีนี้เป็นความผิด
ทางศาสนาซึ่งมหาเถรสมาคมเป็นผู้พิจารณาคำเนินการ

(๓) สมณะโพธิรักษ์คัดค้าน ลบล้าง ดัดแปลง
พุทธพจน์ และพุทธบัญญัติ ตลอดจนทำพระธรรมวินัย
ให้วิปริต ความผิดข้อนี้เป็นกรณีระหว่างสมณะโพธิรักษ์
กับชาวพุทธโดยทั่วไปที่ยึดมั่นในพระไตรปิฎกไม่ใช่เพียง
การตีความเพื่อให้เข้าใจพุทธศาสนาดีขึ้น แต่ทำให้เกิด
ความเสียหายต่อพุทธศาสนาและเป็นการเปลี่ยนแปลง
หลักการของพุทธศาสนา กล่าวคือ

(ก) สมณะโพธิรักษ์อธิบายศัพท์ภาษาบาลี
อันเป็นภาษาจารึกพระไตรปิฎก และเป็นภาษาทางพุทธ
ศาสนาเพื่อให้เข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างผิด
ความหมาย ทำให้ชาวพุทธเข้าใจพุทธธรรมผิด ทั้งนี้
เนื่องจากสมณะโพธิรักษ์ไม่รู้ภาษาบาลี ไม่เข้าใจศัพท์ทาง
พระพุทธศาสนาและไม่ได้เป็นผู้ศึกษาพระปริยัติ ใน
ระยะที่ออกสั่งสอนใหม่ๆ แสดงรากศัพท์ และอธิบาย
เป็นเรื่องเป็นราวอย่างผิดไวยากรณ์ และความหมาย
ที่แท้จริง เมื่อมีผู้รู้ภาษาบาลีทักท้วงขึ้น ท่านก็อ้างว่า
ภาษาบาลีเหล่านั้น ท่านรู้ด้วยญาณเพราะเป็นอริยะ จึง
ถูกต้องกว่าความรู้ของผู้รู้ภาษาบาลี ตัวอย่างที่สมณะ
โพธิรักษ์อ้างภาษาบาลีอย่างผิดๆ เช่น ในหนังสือทางเอก
ภาค ๒ หน้า ๑๔๔ ที่ว่า “และมุตินั้น รากศัพท์มาจาก
มุต อันแปลว่า “ความยินดี” หรือมาจากคำว่า มท อีกที

อันแปลว่า “ความมีวามเนา” หรือ “ความหลงที่เหลืออยู่” หรือ “ความคิด” ...”^{๒๕} พระเทพเวที หรือพระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ปยุตโต) อธิบายว่า การที่บอกว่า *มุต* มาจาก *มท* นั้น เป็นการคิดเอาเองเพราะเป็นรากศัพท์คนละศัพท์กัน

(๓) สมณะโพธิรักษ์นำภาษาบาลีไปโยงความหมายกับภาษาอังกฤษอย่างผิดๆ เช่นใน *ทางเอก ภาค ๓* หน้า ๖๘ มีข้อความว่า

...ลัทธิ trance จึงเห็นดีเห็นชอบที่จะเป็น sense ยิ่งกว่าจะได้ชื่อว่า trance อยู่เท่านั้น ดังนั้น แม้จะระกตจิต หลับตาทำมาอย่างไร ถ้าไม่มีจิตจากปฏิญญิตถิตกับจิตเสวย ก็จะมามุ่งสู่ความเป็น sense กัน ทั้งสิ้นหมด นักเข้าก็เลยเอาแต่ความฉลาด เอาแต่ “ความรู้ลึกนักคิดจิต” ลัทธินี้จึงมาจบอยู่ที่ sense แล้วก็เพี้ยนเขียนกันเป็น Zen ในทุกวันนี้...^{๒๖}

ทั้งนี้ ตามจริงแล้ว คำว่า “Zen” ซึ่งเป็นนิกายหนึ่งของพุทธศาสนาหายาน ไม่ได้มีรากศัพท์มาจากคำว่า “sense” ในภาษาอังกฤษ แต่เพี้ยนมาจาก “Ch’an” ซึ่งเป็นนิกายหนึ่งของพุทธศาสนาหายานในจีน เมื่อนิกายนี้แพร่เข้าสู่ประเทศญี่ปุ่นก็เรียกว่านิกายเซน (Zen) การปฏิบัติความเพียรทางจิตหรือการเข้าฌานนั้นเป็นการปฏิบัติหลักอย่างหนึ่งของนิกายนี้ คำว่า “ฌาน” เป็นภาษาบาลี อาจแปลเป็น “Ch’an” ได้ แต่ไม่มีความเกี่ยวเนื่องกับ “sense” และ “Zen”

(๔) สมณะโพธิรักษ์เปลี่ยนแปลงหลักการของพุทธศาสนาโดยการอวดอุตริมนุสสรรมและบิดเบือนความหมายของศัพท์สำคัญในพุทธพจน์และพุทธบัญญัติ เช่น คำว่า “อนุปลัมบัน” “อุทิสลมังสะ” “พระอรหันต์” และ “พระโพธิสัตว์”

“อุตริมนุสสรรม” แปลว่า “ธรรมที่ยิ่งกว่ามนุษย์สามัญ” หรือ “คุณวิเศษ” เช่น มรรค ผล นิพพาน ฌาน อภิญญา และความเป็นพระอริยบุคคล ซึ่งรู้ได้เฉพาะตน

หรือในหมู่ผู้บรรลุแล้วด้วยกัน หากอวดสิ่งนี้ก็จะได้เยาะต่อกรหลอกลวงกัน จึงต้องระมัดระวัง มีพระวินัยอยู่ ๒ ข้อ ที่ห้ามพระภิกษุอวดอุตริมนุสสรรมคือ “ภิกษุใดไม่รู้ไม่เห็นจริง อวดอุตริมนุสสรรมว่ามีในตน... ภิกษุนี้เป็นปาราชิก หมดสิทธิอยู่ร่วมกับภิกษุทั้งหลาย (วินย. ๑/๒๓๒/๑๗๒) และ “ภิกษุใดบอกอุตริมนุสสรรมแก่อนุปลัมบัน ถ้ามีจริง เป็นปาจิตติย (วินย. ๒/๓๐๖/๒๑๑) คำว่า “อนุปลัมบัน” คือผู้ที่ไม่ได้อุปสมบท หรือชาวบ้านทั่วไป ส่วน “อุปปลัมบัน” คือผู้อุปสมบทแล้ว ได้แก่ ภิกษุ และภิกษุณี”^{๒๗}

แต่ในเรื่องนี้ สมณะโพธิรักษ์แสดงความหมายของ “อนุปลัมบัน” ตามความเข้าใจของตนเองคือ “คนที่ยังมีภูมิธรรมไม่ถึงขั้น” จะเป็นภิกษุหรือคฤหัสถ์ก็ได้ และ “อุปปลัมบัน” คือ “คนที่มีภูมิธรรมถึงขั้น” จะเป็นภิกษุหรือคฤหัสถ์ก็ได้ และผู้ที่บอกว่าใครมีภูมิธรรมถึงขั้นหรือไม่ถึงขั้น ก็คือ สมณะโพธิรักษ์เอง การบัญญัติความหมายเอาเองเช่นนี้ ทำให้ความหมายเดิมของพุทธบัญญัติปราศจากผลในการบังคับใช้”^{๒๘}

นอกจากนี้ สมณะโพธิรักษ์ยังดัดทอนหรือบิดเบือนความหมายของพุทธพจน์ให้สนับสนุนมังสวิรัต โดยพยายามอธิบายและอ้างหลักฐานต่างๆ มาเพื่อแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติให้ภิกษุถือ มังสวิรัต เช่น อธิบายคำว่า “อุทิสลมังสะ” ว่า หมายถึง “เนื้อสัตว์ที่จงใจฆ่า” เมื่อเป็นเนื้อที่เจาะจงฆ่าเพื่อทำเป็นอาหารแล้ว ก็เป็น “อุทิสลมังสะ” ทั้งหมด ภิกษุฉันไม่ได้ทั้งนั้น ซึ่งที่จริงในพระไตรปิฎกมีข้อความว่า “โย ใจ ชิวก ตถาคตวา ตถาคตสาวกั จา อุทิสล ปาณิ อารกติ โส ปญจนิพพุจจาเนหิ พหุอุปญญ (ม.ม. ๑๓/๖๐/๕๒) และคำว่า “อุทิสสะ” แปลว่า “ฆ่าโดยอุทิต” ในที่นี้คือ “อุทิต” หรือ “เจาะจงให้” พระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคตหรือ “คู่ก่อน ชิวก ผู้ใดดำเนินการฆ่าสัตว์ เจาะจงต่อตถาคตหรือสาวกของตถาคต ผู้นั้นย่อมประสบบาปเป็นอันมากด้วยเหตุ ๕ ประการ”^{๒๙}

ส่วนในเรื่องของความหมายของ “พระอรหันต์” และ “พระโพธิสัตว์” นั้น จากแถบบันทึกเสียงของพระโพธิรักษ์หรือสมณะโพธิรักษ์ ขณะที่บรรยายเรื่อง “คน ๆ นั้น ที่นรกไม่ต้องการ” ที่สันติอโศก ใน พ.ศ. ๒๕๒๕ จากรายงานเรื่อง “พระสงฆ์นอกพระธรรมวินัย” ตามมติของที่ประชุมสมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร ครั้งที่ ๓๕ หน้า ๒๗-๒๘ มีข้อความว่า

คนที่พระอรหันต์แล้ว อาจมาขอบอกไว้ คนที่เป็นพระอรหันต์แล้วนั้นจะอยากเกิดได้อีกนะคุณ ฟังไหมนะ อาจมาเป็นทั้งพระโพธิสัตว์และเป็น ทั้งพระอย่างที่เราเรียกว่า ทางเถรวาทถือว่า อรหันต์ ภายมาเอาทั้งสองทิศ อรหันต์ก็เอาโพธิสัตว์ก็เอา เพราะฉะนั้น อาจมานี้รู้แจ้งทั้งสองทิศ^{๓๓}

ทำให้มีประเด็นว่า

- พระโพธิสัตว์เป็นพระอรหันต์ก็ได้
- พระอรหันต์เกิดใหม่อีกก็ได้

ซึ่งค้านกับพุทธพจน์ที่ว่า “อนภิสสมุพฺพโร โภธิสฺสโต ตฺมาโน” (ม.อ. ๑๔/๙๐๘/๒๗๓) ที่แปลว่า “ความหลุดพ้นของเราไม่กลับกลาย นี่เป็นชาติสุดท้าย บัดนี้ไม่มีภพใหม่อีก”^{๓๔}

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน สมณะโพธิรักษ์ดูเหมือนจะเห็นความสำคัญของพระไตรปิฎกและพุทธพจน์ในภาษาบาลีมากขึ้น จากการที่ท่านได้เริ่มศึกษาพระไตรปิฎกและอ่านงานทางพุทธศาสนามากขึ้น ตลอดจนถึงนักบวชชาวอโศกได้ศึกษาอ่านพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นผลดีต่อความเข้าใจพุทธธรรมอย่างถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อการเผยแผ่พุทธธรรมในขั้นต่อไป แม้ขบวนการสันติอโศกจะเป็นขบวนการทางพุทธศาสนานอกแนวจารีตก็ตาม

ค. ชาวอโศกกับพรรคพลังธรรม

พรรคพลังธรรมก่อตั้งขึ้นโดยคณะบุคคลที่มีพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นผู้นำ โดยมีเจตจำนงว่า “จะสร้าง

การเมืองที่มีคุณธรรมนำประชาชนให้มาสุก” หลังการยุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๓๑ ด้วยความรู้สึกต้องการแก้ไขสภาพการเมืองที่นักการเมืองไทยและพรรคการเมืองส่วนมากหาประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าเสียสละเพื่อประชาชน อันทำให้ประชาชนหมดความศรัทธาในระบบอบประชาธิปไตย การก่อตั้งพรรคพลังธรรมลุล่วงเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๑ มีพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นหัวหน้าพรรค จัดทะเบียนเป็นพรรคการเมืองที่กระทรวงมหาดไทย พรรคพลังธรรมมีเป้าหมายในการสถาปนาวัฒนธรรมทางการเมืองแนวใหม่ มีอุดมคติประจำพรรคคือ “ซื่อสัตย์ เสียสละ สามัคคี สร้างสรรค์” พลตรีจำลอง ศรีเมือง เคยเป็นวุฒิสมาชิก เลขาธิการนายกรัฐมนตรี ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีปฏิปทา คือ “ถือศีล ๘ รับประทานอาหารมังสวิรัต วันละ ๑ มื้อ และละเว้นอบายมุข” และมีปรัชญาในการดำเนินชีวิตคือ “กินน้อย ใช้น้อย ทำงานให้มาก ที่เหลือจุนเจือสังคม” ซึ่งเป็นปฏิปทาของชาวอโศกและพลตรีจำลองเองก็มีความเคารพนับถือสมณะโพธิรักษ์เป็นอย่างยิ่ง

ชีวิตของพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นชีวิตที่เรียบง่ายเช่นเดียวกับแนวทางของชาวอโศก ใน พ.ศ. ๒๕๓๗ พลตรีจำลอง ได้เป็นรองนายกรัฐมนตรี แต่ก็ยังคงใส่เสื้อม่อฮ่อมกับกางเกงแบบเดิม รับประทานอาหารมื้อเดียว มีแต่ผักผลไม้ ไม่มีเนื้อสัตว์ ใช้เงินเฉพาะเงินบำนาญ ไม่ใช้เงินเดือนในตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี โดยนำเงินประจำตำแหน่งไปใช้ประโยชน์แก่สาธารณะ นอกจากนั้น พลตรีจำลอง ยังเป็นนักเขียนนำ ในหนังสือพิมพ์รายปักษ์ “เราคิดอะไร” ซึ่งพิมพ์และจัดจำหน่ายโดยสำนักพิมพ์ของชาวอโศก^{๓๕} ด้วยเหตุนี้ คนทั่วไปจึงเริ่มเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพรรคพลังธรรมกับพระโพธิรักษ์และสันติอโศก ก่อให้เกิดความหวาดระแวงว่า พระโพธิรักษ์กำลังดำเนินความเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเข้ามาเป็นใหญ่ทางพุทธจักรในสังคมไทย

ภาพชีวิตและกิจกรรมของพลตรีจำลอง เป็นภาพที่เดินตามแนวคำสอนและแนวปฏิบัติของสมเด็จพระสังฆราชและชาวอโศกอย่างเคร่งครัด โดยก่อตั้งบริษัท “เท่าทุน” ซึ่งอาจเป็นบริษัทเดียวในโลกที่ไม่เอาค่าไ้ เป็นผู้เริ่มโรงเรียนผู้นำ ซึ่งพลตรีจำลอง บอกว่า ทุกชีวิตในโรงเรียนแห่งนี้ต้องเป็นนักมั่งสรวิตี แม้แต่สุนัขก็ชื่อเป็นฝึกว่า “กวางตุ้ง” เป็นสุนัขพันธุ์โด้เบอร์แมน กินกล้วยและมะละกอเป็นอาหาร ส่วนแม่ชื่อ “ชะอม” เพราะชอบกินชะอม ความเป็นอยู่ของพลตรีจำลองเรียบง่ายและประหยัด มีภรรยาเป็นผู้ตัดผมให้ ส่วนบ้านที่อยู่ในโรงเรียนผู้นำ จังหวัดกาญจนบุรี ก็สร้างตามพระไตรปิฎกเป็นบ้านกว้าง ๗ คืบ ยาว ๑๒ คืบ ขนาดเดียวกับบ้านที่กรุงเทพฯ และนครปฐม^{๑๑}

อย่างไรก็ตาม สมณะโพธิรักษ์ก็ปฏิเสธอย่างแข็งขันว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพรรคพลังธรรมไม่ได้เป็นทั้งสมาชิกพรรคพลังธรรมและกรรมการบริหารพรรคพลังธรรม ไม่เคยย่างกรายไปที่ทำการพรรคฯ และไม่เคยมีความคิดเป็นนักการเมือง สิ่งที่ท่านต้องการคือเป็นนักการศึกษา และตั้งใจ “ถวายชีวิตให้กับองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปจนกระทั่งวันตาย”^{๑๒}

สมณะโพธิรักษ์ให้ทัศนะว่า ในเมื่อพลตรีจำลองเป็นคนดี ก็ไม่เสียหายอะไรที่จะไปส่งเสริมสนับสนุน จึงไม่นำมือคดตีเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพรรคพลังธรรมกับชาวอโศกไปในทางที่เสียหาย โดยท่านกล่าวที่แจ่มว่า

พลคุณจำลองมาบอกอาตมาว่า ตั้งพรรคการเมืองแล้ว เพราะได้ไปยื่นเรื่องราวขอตั้งแล้ว โดย

อ้างความจำเป็นว่า ผู้ใหญ่คนไหนคนนี่ให้ตั้ง... คุณจำลองตั้งพรรคด้วยสองมือเปล่า ๆ ไม่มีทุน เป็นก้อนเป็นกองเหมือนพรรคการเมืองอื่น ๆ ไต่ ๆ เลย... “งาน” เลยมาตกหนักอยู่ ที่ชาวอโศก... ที่จริงมันก็เป็นความหวังดีของคุณจำลอง ที่อยากจะช่วยชาติประเทศ ตัวคุณจำลองเองก็มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความจริงใจ เหมาะสมที่จะไปทำงานนี้ยิ่งกว่าคนอื่นอีกตั้งมาก ดังนั้น เมื่อก่อตั้งขึ้นแล้วก็ต้องช่วยกันสาน อาตมาจึงต้องช่วยอย่างน้อยมันก็ดูดีกว่า จะว่าอาตมายกหรือหลงก็ได้ หลงว่าอันนี้ดีกว่าพรรคอื่น ๆ คิดว่ายังไม่ดีเท่า อย่างไรก็ตาม ก็ยังเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติบ้านเมืองก็เอาเถอะ ก็ต้องช่วย”^{๑๓}

อย่างไรก็ตาม บุคคลสำคัญ กรรมการบริหารของพรรคพลังธรรมหลายคนก็เป็นคนวัดและผู้เชื่อมโศสมณะโพธิรักษ์และแนวทางสันตืออโศก เช่น หัวหน้าพรรคพลังธรรมคนปัจจุบัน นายไชยวัฒน์ สินสุวงศ์ ผู้ซึ่งมีวัตรปฏิบัติในชีวิตประจำวันทำนองเดียวกับพลตรีจำลองศรีเมือง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างชาวอโศกกับพรรคพลังธรรม ไม่อาจนำไปสู่ข้อสรุปได้ว่า สมณะโพธิรักษ์มุ่งหมายใช้การเมืองเป็นเครื่องค้าจุนสถานภาพ และเป็นใบเบิกทางไปสู่ความเป็นใหญ่ในพุทธจักรในอนาคต หากชาวพุทธทุกคนเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและประพฤติตนตามแนวคำสั่งสอนพระพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัดด้วยสติปัญญาแล้ว ก็ไม่น่าจะห่วงไหวกับขบวนการทางศาสนาแนวใหม่ นอกแนวจารีต เช่น ขบวนการสันตืออโศก หรือขบวนการอื่นใดที่อาจเกิดขึ้นอีกในสังคมไทยในภายหน้า

เชิงอรรถ

- ^๑พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), *เพื่อความเข้าใจปัญหาโพธิรักษ์* (กรุงเทพฯ : มูลนิธิธรรม, ๒๕๓๓), หน้า ๒.
- ^๒สารอโศก ปีที่ ๑๖ (๑๙) ฉบับที่ ๖ (มกราคม ๒๕๓๙) : ๗๘.
- ^๓เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.
- ^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑-๘๘.
- ^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๙.
- ^๖ภาพพุทธประวัติตีสินคคี “โพธิรักษ์ฯ” หนังสือพิมพ์พิมพ์ดีดรายวัน, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๔๐, หน้า ๑๓.
- ^๗พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), *ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย* (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๖๖.
- ^๘เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒.
- ^๙เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑.
- ^{๑๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕-๗๕.
- ^{๑๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.
- ^{๑๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘-๗๙.
- ^{๑๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑-๘๒.
- ^{๑๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖-๘๗.
- ^{๑๕}ว. ชัยภักดิ์, *เพียงแมกแตกต่าง* (กรุงเทพฯ : ฟ้ายกย, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙.
- ^{๑๖}คณะโพธิรักษ์, *โพธิรักษ์กับศาสนานิวทาส “มีบุญ”* (กรุงเทพฯ : สามัคคีสาร, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕-๑๘.
- ^{๑๗}สารอโศก ปีที่ ๑๖ (๑๙) ฉบับที่ ๖ (มกราคม ๒๕๓๙) : ๑๐.
- ^{๑๘}สารอโศก ปีที่ ๑๗ (๒๐) ฉบับที่ ๑-๒ (สิงหาคม-กันยายน ๒๕๓๙) : ๘๙.
- ^{๑๙}ล. สิวรักษ์, *ปัญหาและทางออกกรณีสันตติอโศก* (กรุงเทพฯ : เว็บบอร์ดการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๐-๑๑.
- ^{๒๐}สารอโศก ปีที่ ๑๕ (๑๘) ฉบับที่ ๘-๙ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๓๘) : ๑๘.
- ^{๒๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐-๒๑.
- ^{๒๒}เพิ่มเติม
- ^{๒๓}ว. ชัยภักดิ์, *เพียงแมกแตกต่าง*, หน้า ๑๖.
- ^{๒๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.
- ^{๒๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๘.
- ^{๒๖}พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), *เพื่อความเข้าใจปัญหาโพธิรักษ์*, หน้า ๓.
- ^{๒๗}ทางเอก ภาค ๒ หน้า ๑๕๔, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.
- ^{๒๘}ทางเอก ภาค ๓ หน้า ๖๘, อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘-๑๙.
- ^{๒๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓-๒๕.
- ^{๓๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖-๒๗.
- ^{๓๑}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕-๓๖.
- ^{๓๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๙.
- ^{๓๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.
- ^{๓๔}สารอโศก ปีที่ ๑๓ (๑๖) ฉบับที่ ๑-๒ (สิงหาคม-กันยายน ๒๕๓๕) : ๗๕.
- ^{๓๕}สารอโศก ปีที่ ๑๕ (๑๘) ฉบับที่ ๓-๔ (ตุลาคม-พฤศจิกายน ๒๕๓๗) : ๑๓-๑๕.
- ^{๓๖}เราคิดอะไร ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓๓ (กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙) : ๘-๑๐.
- ^{๓๗}เราคิดอะไร ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓๙ (พฤษภาคม ๒๕๓๙) : ๕๑.
- ^{๓๘}คณะโพธิรักษ์, *โพธิรักษ์กับศาสนานิวทาส “มีบุญ”* (กรุงเทพฯ : สามัคคีสาร, ๒๕๓๘), หน้า ๒๖.

บทที่ ๓

หลักคำสอนของสมณะโพธิรักษ์และกิจกรรม
ของชาวอโศกในการพัฒนาสังคมไทย

แม้แนวคิดแนวปฏิบัติของสมณะโพธิรักษ์และชาวอโศกจะเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางในหมู่ชาวพุทธของไทย มีทั้งผู้เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือกิจกรรมและคำสอนหลายอย่างของสมณะโพธิรักษ์และชาวอโศกเป็นความริเริ่มสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมไทยอยู่ไม่น้อยและอาจนำมาประยุกต์ได้อย่างมีคุณค่ายิ่งในยุคปัจจุบัน กิจกรรมต่างๆ ของชาวอโศกอยู่ในความดูแล และดำเนินการขององค์กรหลัก ๔ องค์กรของชาวอโศก คือ

ก. มูลนิธิธรรมสันติ (ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐) ทำหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่ของสมณะและฆราวาส โดยมีหน่วยงานย่อย คือ

- (๑) โรงพิมพ์มูลนิธิ
- (๒) โครงการปฐมอโศก
- (๓) ศาลาสุขภาพที่สันตอโศก
- (๔) ธรรมสันติหัตถกรรมปฐมอโศก

- ๕) โรงเรียนล้มมาลิกขาปฐมอโศก
- (๖) โรงเรียนล้มมาลิกขาสันตอโศก

ข. กองทัพนวัตกรรมมูลนิธิ (ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕) มีพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นประธาน ทำหน้าที่เผยแพร่และม็องค์กรย่อย คือ

- (๑) โรงพิมพ์
- (๒) ศูนย์โฮปไลน์ (สายใยแห่งความหวัง)
- (๓) ชมรมชยะวิทยา
- (๔) มหาลัยวังชีวิต

ค. สมาคมผู้ปฏิบัติธรรม (ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๗) มีหน้าที่ธำรงรักษาบำรุ่งส่งเสริม และเผยแพร่กิจกรรมของพระพุทธานุสา มี พ.ต.ท.รุ่งโรจน์ เรืองฤทธิ์ เป็นนายกสมาคม ปัจจุบันมีสมาชิกสมาคมประมาณ ๓,๐๐๐ คน มีองค์กรย่อย คือ

- (๑) ชมรมหัตถกรรมกะลาไทย
- (๒) ห้องสมุดสมาคมผู้ปฏิบัติธรรม
- (๓) ชมรมนักศึกษาผู้ปฏิบัติธรรม
- (๔) ชมรมมังสวิรัตแห่งประเทศไทย
- (๕) ชมรมล้มมาลิกขาพุทธธรรม
- (๖) โรงเรียนสมาคมจังหวัดขอนแก่น
- (๗) หมู่บ้านพุทธธรรมจังหวัดศรีสะเกษ (ศรีชะอโศก)

ง. ธรรมทัศน์สมาคม มีหน้าที่ผลิตสื่อธรรมะ เช่น หนังสือ เทป วีดีโอ ออกเผยแพร่

องค์กรเหล่านี้ได้ทำหน้าที่เผยแพร่หลักคำสอนของสมณะโพธิรักษ์ และส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ของชาวอโศกที่เป็นไปเพื่อพัฒนาสังคมไทย ในที่นี้จะกล่าวถึงหลักคำสอนและกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ประเพณี วัฒนธรรม และการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ก. หลักคำสอนและกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ

ชาวอโศกมีหลักคำสอนและกิจกรรมด้านเศรษฐกิจแบบ “บุญนิยม” ซึ่งหากจะกล่าวไปแล้ว การพัฒนาตนเอง

และพัฒนาสังคมของชาวอโศกก็ล้วนแต่วางรากฐานอยู่บนหลัก “บุญนิยม” ทั้งสิ้น สมณะโพธิรักษ์เป็นผู้ริเริ่มบัญญัติคำว่า “บุญนิยม” ขึ้นมาใช้กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวอโศก ในช่วงประมาณ ๒๕๓๐ ขณะที่ระบบทุนนิยมกำลังรุ่งเรืองและระบบสังคมนิยมกำลังเสื่อมถอย เป็นช่วงที่สังคมทุกระดับ ทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ กำลังตกเป็นทาสวัตถุนิยมอย่างมัวเมาและมีชีวิตหลงระเหิงแบบบริโภคนิยม งานอุตสาหกรรมได้รับการสนับสนุนจากรัฐจนเฟื่องฟู ส่วนงานกสิกรรมกลับถูกทอดทิ้ง ผู้คนพากันทิ้งไร่นามาทำงานที่บ้จ้งในเมือง สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ฯลฯ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ขาดแนวคิดแบบ “บุญนิยม”

“บุญนิยม” คือหลักการที่ทวนกระแสทุนนิยม เป็นแนวคิดและการทำกิจกรรมที่หวัง “บุญ” ไม่ใช่ “เงิน” เป็นหลัก เป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางจิต ไม่ใช่ทางวัตถุ ซึ่งเป็นไปได้โดยการปฏิบัติพุทธธรรมอย่างจริงจังจนเกิดผล และมีสัมมาอาชีพตามลำดับฐานะ”

โดยทั่วไป ระบบเศรษฐกิจและการพาณิชย์มักถือหลัก “ต้นทุนต่ำสุด แต่กำไรสูงสุด” จึงมุ่งผลิตสินค้า และซื้อขายแลกเปลี่ยนโดยกอบโกยให้มาก มุ่งเอาเปรียบผู้อื่นเพื่อให้ตนเองได้ประโยชน์มากที่สุด จึงเป็นไปโดยความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน ส่วนเศรษฐกิจการพาณิชย์แบบ “บุญนิยม” มุ่งหวังการลดกิเลสตัณหาและพัฒนาทางจิต จึงจึงต้องอาศัยหลักการที่ตรงกันข้ามกับเศรษฐกิจแบบ “ทุนนิยม” คือ ความเสียสละ โดยมีหลักปฏิบัติในการทำขายคือ (๑) แจกฟรี (๒) ขายต่ำกว่าทุน (๓) ขายเท่าทุน (๔) ขายต่ำกว่าราคาตลาด และถือคติตามคำสอนของสมเด็จพระโพธิรักษ์ที่ว่า “คนที่เอาเปรียบคนอื่นได้ เขาก็ถือกันว่าเป็นคนฉลาดแต่คนที่เสียสละให้กับผู้อื่นได้อย่างรู้อย่างเต็มใจนั้นนับเป็นคนฉลาดยิ่งกว่า”^๑ สินค้าทั้งหลายที่ชาวอโศกผลิตขึ้นมาขายนั้น ถ้าต้องใช้เทคโนโลยี เช่น ยารักษาโรค แชมพู และน้ำดื่ม ตลอดจนอาหารต่างๆ

ก็มีตรา อ.ย. รับรองคุณภาพและความปลอดภัย ที่ชาวอโศกสามารถดำเนินเศรษฐกิจการพาณิชย์แบบ “บุญนิยม” ได้ ก็เพราะใช้แรงงานฟรี แล้วส่งไปขายยังร้านค้าต่างๆ ทั้งของชาวอโศกเองและของบุคคลภายนอก สำหรับที่ปทุมอโศกนั้น ศาลาค้าหุดขายวันจันทร์ และทุกปีในวันปีใหม่ชาวปทุมอโศกจัดงานวันปีใหม่ เปิดขายสินค้าราคาต่ำกว่าทุน เรียกว่า ตลาดอารียะ เพื่อเชิญชวนพ่อค้านายทุนให้รู้จักกับการเสียสละและขายสินค้าต่ำกว่าทุน”

สินค้าประเภทแรกของชาวอโศกที่แพร่สู่สังคมทั่วไปคือหนังสือและสิ่งพิมพ์ต่างๆซึ่งไม่มุ่งการค้าเอากำไร แต่แจกเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้ทุนบริจาคของมูลนิธิฯ ของชาวอโศก

สินค้าลำดับที่สองที่แพร่ออกสู่สังคมภายนอก คืออาหารมังสวิรัต เริ่มต้นจากร้านเล็ก ๆ ในชุมชนชาวอโศกขยายตัวเป็นชมรมมังสวิรัตแห่งประเทศไทย (ชมร.)

ส่วนบริษัทและร้านค้าอื่นๆ ของชาวอโศกก็อาศัยหลัก “บุญนิยม” เช่นกัน กล่าวคือบริษัทพลังบุญจำกัด ขายสินค้าของกินของใช้ ไม่ขายสินค้ามีจواهرนิชชา ๕ อย่าง (การคำที่มีศีลธรรมตามหลักพุทธศาสนา ได้แก่ คำอาวุธ คำมูษย์ คำสัตว์เพื่อฆ่า คำของเมา และคำยาพิษ) และไม่ค้าสินค้าบางประเภท บริษัทฟ้าอภัยจำกัด รับงานพิมพ์จากภายนอก ร้านบุญนิยมและร้านค้าย่อยของญาติธรรม ก็ใช้นโยบายขายถูก ซื่อสัตย์ และไม่เอาเปรียบผู้บริโภค”

สินค้าที่ชาวอโศกผลิตได้ และเป็นที่ยอมรับของประชาชน ตลอดจนหน่วยงานของรัฐ เช่น สาธารณสุข จังหวัดนครปฐม เป็นอย่างมาก ได้แก่ พืชผัก อาหารมังสวิรัต ยาสมุนไพร แชมพูสมุนไพร เต้าหู้ เต้าเจี้ยว ซีอิ้ว ข้าวกล้อง น้ำดื่ม จัดจำหน่ายโดยบริษัทพลังบุญจำกัด และร้านค้าของชาวอโศก เช่น ศาลาค้าของปทุมอโศก ร้านน้ำใจของศิระะอโศก ร้านใจฟ้าของคาสืออโศก ร้านมินิมาร์ทของสิมาอโศก ร้านแก่นบุญของชุมชนขอนแก่น

อโศก จุดเด่นของสินค้าก็คือ ชายถูก คุณภาพดี ปลอดภัย พาราฟิช และบริการซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งแตกต่างจากสินค้าในระบบทุนนิยมทั่วไป

ข. หลักคำสอนและกิจกรรมด้านการเมือง

ในขณะที่ชาวพุทธบางคน บางกลุ่มอาจมีทัศนคติว่า ศาสนากับการเมืองเป็นสิ่งที่แยกแยะจากกัน สมณะโพธิรักษ์กลับถือว่า พุทธศาสนากับการเมืองเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องกันและอิงอาศัยกัน ชาวพุทธไม่ควรหลีกเลี่ยงการเมือง แต่ควรเอาใจใส่และทำให้การเมืองเป็นสิ่งที่ชอบธรรม โดยมีแนวคิดว่า

งานการเมืองเป็นงานสร้าง“ระบบ” เป็นงานสร้าง “โครงสร้าง” งานศาสนาเป็นงานสร้าง “คน” ให้ดี แล้วคนดีจะไปสร้าง “ระบบ” “ระบบ” หรือ “โครงสร้าง” แม้จะดี แต่ถ้าคนไม่ดี สังคมก็จะแย่ จะเสื่อมเสียเร็วร้ายได้... ถ้าเราไม่ใช้หนักการเมือง ไม่ได้เล่นการเมือง ไม่ได้ยุ่งการเมืองหรือไม่ได้ทำงานการเมือง เราก็ไม่ควรสนใจ ศึกษาตลอดสอง ดูแลการเมืองของชาติ และดูแลนักการเมืองว่า ทำงานการเมืองกันอย่างไร ร้ายที่สุดก็คือ หลงผิดว่าเราเองไม่มีหน้าที่ ไม่มีสิทธิ์แสดงความเห็น สิ่งนี้คืออันตราย เพราะบ้านเมืองแบบนี้ ประชาธิปไตยไม่มีทางเติบโต

จากทัศนะดังกล่าว แสดงว่า สมณะโพธิรักษ์เห็นว่าการเมืองต้องมีพื้นฐานจากหลักธรรมทางศาสนา จึงจะเป็นการเมืองที่ถูกต้องและเอื้อประโยชน์ต่อประชาชนได้ การปฏิบัติธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะพัวพันคนดี นักการเมืองที่ดี เพื่อให้เข้าไปวางระบบการเมืองที่ดี อาจเป็นเพราะเหตุที่ท่านสนับสนุนพรรคพลังธรรมเพื่อให้เป็นพรรคการเมืองคุณธรรม ทำงานอุทิศดีทางศาสนาตามแนวชาวอโศก จึงถูกมองในแง่ลบและได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง

นอกจากการส่งเสริมให้พัฒนาบุคคลให้เป็นคนดีเป็นนักการเมืองที่ดีแล้ว การเคลื่อนไหวทางการเมืองก็เป็นสิ่งที่ทุกคนควรทำเพื่อตรวจสอบการทำงานของรัฐ

และควรทำโดยสันติตามหลักการของประชาธิปไตย ดังที่สมณะโพธิรักษ์กล่าวว่า

การเมืองเรื่องไหนที่ดีหรือที่เป็นเดือดร้อนของประชาชนต้องช่วยกันรณรงค์ เคลื่อนไหวให้รัฐบาลให้รัฐบาลรับรู้ ทั้งในสภาและนอกสภา ในสภาก็โดยการเลือกผู้แทนประชาชน มีอะไรก็บอกผู้แทนฯ นอกสภาประชาชนก็ทำกันเอง โดยไม่มีผิดกฎหมายทำได้มากวิธี แม้แต่ชุมนุมประท้วงอย่างสันติ เมื่อครบเห็นสมควร ไม่มีผิดกฎหมายแต่ประการใด นี่คือนิยามประชาธิปไตย ...ประชาธิปไตยต้องระลึกถึงหลัก ๔ ประการ ที่ใช้กันอย่างสม่ำเสมอ ๑. เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน (Freedom of Speech) ๒. กึ่งเสียงข้างมากเป็นหลัก (Majority Rule) ๓. ปกป้อง อารักขา ฝ่ายมีเสียงส่วนน้อย (Protection of Minority) และ ๔. กึ่งหลักกฎหมายเป็นใหญ่ (The Rule of Law)“

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ ชาวอโศกหลายคนได้เป็นสมาชิกของพรรคพลังธรรม ได้มีบทบาทในทางการเมืองเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และได้ดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ในบางครั้ง ก็อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล มีการประท้วงโดยสันติวิธี ในลักษณะต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ ก็มีชาวอโศกร่วมประท้วงด้วยอยู่หลายคน จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล อย่างไรก็ตามการหลอหลอมนักการเมืองที่ดีและการวางระบบการเมืองที่ถูกต้องนั้น จำเป็นต้องให้การศึกษาในด้านพัฒนาคุณธรรมและจิตสำนึกที่ถูกต้องด้วย สมณะโพธิรักษ์และชาวอโศกจึงเน้นการพัฒนาด้านการศึกษาเพื่อปูพื้นฐานบุคลากรในด้านพัฒนาด้านอื่น ๆ ในลำดับต่อไป

ค. คำสอนและกิจกรรมด้านการศึกษา

แนวคิดเรื่องระบบการศึกษาในอุดมคติทางพุทธศาสนาของชาวอโศกมีมานานร่วม ๑๐ ปีก่อนจะมีกิจกรรม

ทางรูปธรรมอย่างชัดเจน ชาวอโศกเห็นว่า รูปแบบการศึกษาในระบบของสถาบันการศึกษาต่างๆ ในสังคมปัจจุบัน แม้กระทั่งในมหาวิทยาลัยสงฆ์เองก็ตาม กำลังทำให้เกิดกิจกรรมการศึกษาหรือ “ลัทธิ” เป็นสิ่งที่แปลกแยกจากชีวิตและทำให้เนื้อหาของการศึกษาแปลกแยกจากแก่นสารของชีวิต ด้วยเหตุนี้เอง ชาวอโศกจึงเสนอมโนทัศน์เรื่อง “มหาวิทยาลัยชีวิต” ซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษานอกระบบที่มีความทันสมัยเป็นจุดหมายขึ้นหลักสูตรของมหาวิทยาลัยชีวิตมีอยู่ ๔ ระดับ และมีชั้นเตรียมอุดมศึกษาอีกหนึ่งระดับ คือ หลักสูตรการศึกษาโนทันภัลยาณชน โสตาบัน สกทาคามี อนาคามี และอรหันต์ตามลำดับ (จากเทพธรรมะชาวอโศก การแสดงธรรมก่อนฉัน โดยพระโพธิรักษ์ เมื่อวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๓๐ ณ พุทธสถานสันติอโศก) มหาวิทยาลัยชีวิตนี้ไม่มีปริญญาที่จะมอบให้เป็นหลักประกันสภาพทางสังคม แต่เนื้อหาของการศึกษา หรือ “ลัทธิบาท” ซึ่งมีอยู่ในตัวผู้เรียนหลักสูตรแต่ละระดับจะช่วยยกสถานภาพทางสังคมของบุคคลผู้นั้นเอง รูปแบบการศึกษาในมหาวิทยาลัยชีวิตของชาวอโศก มีศูนย์รวมอยู่ที่การสร้างคณะสงฆ์ที่มีความบริสุทธิ์ ตั้งมั่นอยู่ในหลักพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด และปฏิบัติให้ได้มรรค-ผลจริงจึงตามฐานานุฐานะ เป็นแกนกลางของการจัดองค์การศึกษา ระบบการศึกษาเล่าเรียน จะช่วยขัดเกลากิเลสต้นเหตุให้ลดน้อยลงตามลำดับ ทำให้ผู้เรียนประพฤติธรรมได้มากขึ้น และบรรลุความจริงของชีวิตได้มากขึ้น แต่ละขั้นตอนของการศึกษาจะมีการสะสมหน่วยกิตจนจบหลักสูตรแต่ละระดับ เช่นเดียวกับการจบหลักสูตรเตรียมอุดมศึกษา ปริญญาตรี ประกาศนียบัตรชั้นสูง ปริญญาโท และปริญญาเอก ตามลำดับ มหาวิทยาลัยชีวิตอาศัยรูปแบบการบรรลุมรรค พุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินการศึกษาคือหลักวุฒิ ๔ ได้แก่ การคบสัตบุรุษ การได้ฟังลัทธิธรรม การมีโยนิโสมนสิการ และการประพฤติธรรมตามควรแห่งธรรม ตลอดจนขั้นตอนในการบรรลุความจริงในแจ้งกิเลส คือ การรักษากิจจะ รู้ตามลัทธิจะ และบรรลุลัทธิจะ^๕

สมณะโพธิรักษ์มีข้อคิดว่า ในการศึกษาที่แท้จริงนั้น สิ่งสำคัญอยู่ที่ตัวความรู้ ไม่ใช่ตัวตนของอาจารย์ผู้สอน นักศึกษาจึงควรพยายามศึกษาความรู้นั้นๆ เพื่อนำปฏิบัติให้เกิดเนื้อหาสาระอันเป็นสัจธรรมในตัวของเรา ไม่หลงยึดติดในตัวอาจารย์ นอกจากมีความสำคัญอันดีงามว่า อาจารย์เป็นผู้มีพระคุณที่ช่วยชี้ทางเดินที่ถูกต้องให้^๖ นอกจากนั้น ท่านยังมีความเห็นว่า การศึกษาไทยในปัจจุบันล้มเหลว จึงคิดสร้างมหาวิทยาลัยชีวิตขึ้น ท่านวิพากษ์การศึกษาไทยในปัจจุบันว่า

การศึกษาทุกวันนี้ล้มเหลวไปหมดทุกระดับแล้ว แต่รัฐก็พยายามขยายขีดเวลา ทั้งชั้นประถม และมหาวิทยาลัย แก้ปัญหาการว่างงานแบบลูปหน้าประจุก จาบจวยเต็มที เด็กในเมืองทุกวันนี้ ครูใหญ่คือทีวี แต่เด็กบ้านนอก คนจนอายุ ๙-๑๐ ขวบ ก็ทำงานเลี้ยงน้อง ทำครัว บัดกวดเช็ดถู เสียความเขิน เด็กพวกนี้ก็มีคุณค่าต่อสังคมแล้ว เก็บผักพิน นี่เป็นงานสร้างสรรค์สังคมแล้ว ส่วนเด็กในเมืองไม่มีประโยชน์สักเท่าไรเลย ยิ่งลูกคนมีฐานะดี ๆ ยิ่งเห็นชัด มีแต่เรียน ๆ กิน เที่ยว เล่น ดูทีวี เมื่อเรียนมาก รู้มาก ก็คิดเอาเปรียบ เอาชนะคะคานเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การศึกษาทุกวันนี้ จึงทำลายเศรษฐกิจ ทำลายมนุษยชาติ แต่รัฐก็บังคับเด็กชนบทให้เรียนมากขึ้น เสียทั้งเวลา และไม่ได้ประโยชน์คุณค่าอะไรเลย^๗

มีนักคิด นักวิชาการหลายคนในปัจจุบันคิดว่า หากจะให้เยาวชนมีศีลธรรม ก็ควรพาไปฝากเรียนอยู่กับพระในวัด หรือไม่ก็ควรให้พระ ให้วัดเข้ามาเป็นหลักในการให้การศึกษาแก่เยาวชนเหมือนในสมัยโบราณ ในเรื่องนี้ สมณะโพธิรักษ์ไม่เห็นด้วย เพราะวัดและพระสงฆ์เองในยุคปัจจุบัน ก็ยังไม่พัฒนาตนเองให้มีธรรมะ โดยท่านแสดงทัศนะว่า พระสงฆ์ในปัจจุบันนี้ยังหลงไหลอยู่กับยศถาบรรดาศักดิ์ แข่งกันเป็นใหญ่ ไม่ได้บวชเพื่อความพ้นทุกข์ วัดเองก็เป็นสถานที่หมกมุ่นในไสยศาสตร์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์ ติดในรูปแบบพิธีกรรม พุทธศาสนาในปัจจุบันจึงกลายเป็นวัตถุดิบ อ่างบุญ อ่างสวรรค์

หลอกต่อเพื่อเรียไร และการนำสามเณรเด็กเล็กมาบวช
ภพตฤๅวณ แท้จริงเป็นการทำลายศาสนา ไม่ได้รับ
ประโยชน์จากภรรอบรมตามคาคดหมาย เนื่องจากรูป
แบบและฐานะของนักบวชเป็นสิ่งสูงค่า ผู้สวมเครื่อง
แบบให้คนแควรพทราบไหว จึงต้องมีคุณธรรมและฝึกฝน
มาดีพอ ไม่ใช่เอาเด็กเล็กมาแต่งเครื่องแบบนักบวชให้คน
กรานไหว ซึ่งเป็นบาป”

สมณะโพธิรักษ์จึงคิดนโยบายการเรียนการสอนขึ้น
โดยเน้นคุณธรรม จริยธรรม ให้นักเรียนทุกคนถือศีล
เป็นอันดับแรก เมื่อมีลูกหลานของชาวอโศกมาวัดมากขึ้น
จึงคิดตั้งโรงเรียนขึ้นในชุมชนชาวอโศก ให้ชาวอโศกสอน
เด็กๆ ตามหลักสูตรของระบบการศึกษาออกโรงเรียน
ต่อมาก็ปรับปรุงจดทะเบียนเป็นโรงเรียนราษฎร์เอกชน
การกุศล ตามมาตรา ๑๕(๓) โดยใช้หลักสูตรของสาย
สามัญญสมการศึกษานอกโรงเรียนให้ชื่อว่า โรงเรียน
สัมมาสิกขา มีค่าขั้วอุปประจำโรงเรียนว่า “ศีลเด่น เป็นงาน
ชาญวิชา” ครูทุกคนไม่มีเงินเดือน ไม่เก็บค่าเล่าเรียน เบิก
อุปกรณ์ การเรียน และของใช้บางอย่างได้ฟรีจาก
โรงเรียน”

โรงเรียนสัมมาสิกขา กำหนดชุดม่อส้อม กางเกง
แบบขาวนาลำหรับชาย และผ้าถุงสำหรับหญิง เป็นชุด
นักเรียน ซึ่งเป็นแบบเดียวกันชุดผู้ปฏิบัติธรรมและชาว
ชุมชนไทยส่วนใหญ่ ไม่ใช่รองเท้าหุ้มนิ้วเท้าและสันเท้า
โรงเรียนต้องชี้แจงอย่างมากกับกระทรวงศึกษาธิการ จึง
ได้รับอนุญาตให้ดำเนินการได้ แต่ปัญหา ก็คือตามกฎ
กระทรวง โรงเรียนสัมมาสิกขาเป็นโรงเรียนราษฎร์เอกชน
การกุศล ต้องรับเงินช่วยเหลือจากกระทรวงฯ ในส่วนที่
เป็นเงินสะสมที่ทางกระทรวง จะสมทบให้ และโรงเรียน
ต้องให้เงินเดือนตามวุฒิ แต่ต้องหัก ๓% ของเงินเดือนครู
และอีก ๓% ของมูลนิธิเจ้าของโรงเรียน เพื่อส่งให้กระทรวงฯ
เพื่อเป็นเงินสลดสะสมของครูแต่ทางโรงเรียนไม่มีรายได้จาก
ค่าเล่าเรียนของนักเรียน หรือค่าแป๊ะเจี๊ยะ แต่ต้องให้เงิน

เดือนครูตามวุฒิ”

อย่างไรก็ตาม ชาวอโศกยังคงมีแนวคิดตามคำสอน
ของสมณะโพธิรักษ์ว่า การพัฒนาสังคมที่ถูกต้อง และดี
ที่สุดคือการพัฒนาคน ระบบจะดีปานใด หากคนไม่ดี ไม่มี
คุณธรรม ไม่มีคุณภาพ สังคมก็ไปไม่รอด การพัฒนาคน
ที่จะเกิดประโยชน์สูง ประหยัดสุด เกิดปัญหาขัดแย้งน้อย
ที่สุด ก็ต้องเริ่มจากการพัฒนาตนเองเป็นหลัก”

เป้าหมายของการศึกษาอันดับแรกก็คือการเสริมสร้าง
คุณธรรม สมณะโพธิรักษ์ได้ให้ความหมายของการศึกษา
ว่าเป็นไปเพื่อให้มีคุณธรรมตามหลัก “ศีลเด่น เป็นงาน
ชาญวิชา” กล่าวคือ “มีคุณธรรม” หมายถึง การศึกษา
ตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า คือ หลักไตรสิกขาอัน
ประกอบไปด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา มี “ศีลเด่น” ส่วน
“เป็นงาน” หมายถึง รู้จักทำงานเป็น ชยันหมั่นเพียรใน
การทำงาน เช่น หุงข้าวเป็น เลี้ยงชีวิตเป็น อันเป็นผล
มาจากการศึกษา และ “ชาญวิชา” คือรู้เรื่องวิชาการ
ให้ทันโลก ช่วยตนเอง ช่วยสังคมได้”

นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนสัมมาสิกขา
แล้ว จะมีโอกาสศึกษาในระดับต่อไปที่ “มหาลัยวังชีวิต”
ซึ่งเป็นการศึกษาาระดับอุดมศึกษาของชาวอโศก วิชาที่เรียน
คือสิ่งแวดล้อม อุตสาหกรรมครัวเรือนหรือส่วนรวม
เน้นการทำกิจกรรม ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจาก “มหาลัยวัง
ชีวิต” สามารถเรียนในมหาวิทยาลัยเปิดได้ หรือจะทำงาน
กับชาวอโศก หรือทำงานภายนอกก็ได้ “มหาลัยวังชีวิต”
ไม่รับนักเรียนจากภายนอก เพราะถือว่า การศึกษาจาก
ระบบภายนอกล้มเหลว “มหาลัยวังชีวิต” มีกำหนดเปิดที่
ชุมชนราชธานีอโศก อำเภอจารินชาราบ จังหวัดอุบล-
ราชธานี

เป้าหมายของ “มหาลัยวังชีวิต” ไม่เหมือนมหา-
วิทยาลัยทางโลกโดยทั่วไป คือมีการทำงานเป็นหลัก ว่าง
เมื่อใดจึงเรียน เน้นศีล และทำงานเสริมควมรู้ทาง
นิเวศวิทยา ชีวภาพชีวิตวิทยา และวิทยาศาสตร์ นักเรียน
ต้องถือศีล ๘ และทางโรงเรียนไม่กำหนดอายุนักเรียน

มีบุคคลภายนอกเสนอให้ใช้ชื่อ “เขมาลัย” หรือ “สัมมาลัย” เพราะ “มหาลัย” เป็นคำแสลง (slang) มาจากคำว่า “มหาวิทยาลัย” ในหลักสูตรไม่มีการสอนกีฬา เพราะถือว่าการทำงานเป็นกีฬาในตัว ช่วงเช้าทำงาน ช่วงบ่ายเรียน เพราะช่วงบ่ายอากาศร้อนไม่เหมาะแก่การทำงาน ไม่มีปริญญาบัตรให้เมื่อจบหลักสูตร ไม่มีการไล่ออก ยกเว้นในกรณีที่ศีลธรรมเสื่อม มีอาหารให้ฟรี ทั้งนักศึกษาและครูอาจารย์ต้องถือศีล ๕ เป็นอย่างต่ำ (ซึ่งอาจพัฒนาเป็นศีล ๘ ในภายหลัง) นักเรียนต้องมีอายุ ๑๕ ปีขึ้นไป เจ้าของโครงการ “มหาลัยวังชีวิต” คือกองทัพธรรมมูลนิธิ ซึ่งพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นประธาน จึงมีตำแหน่งเป็นประธานโครงการ “มหาลัยวังชีวิต” ด้วย

มหาลัยวังชีวิต มีชื่อย่อว่า ม.วช. ภาษาอังกฤษ คือ Academy of Life and learning (ALL) มีนิตินิตชุดแรก ๑๙ คน ต้องจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ รับประทานอาหารมังสวิรัต วันละ ๒ มื้อ ผู้สำเร็จการศึกษาจะได้ “ปัญญาบัตร” สมณะโพธิรักษ์อธิบายว่า “มหาลัยวังชีวิต” มาจากคำว่า มห+อาลัย+วัง+ชีวิต = ที่อยู่อาศัย เพื่อให้ความเป็นชีวิตดำเนินไปดียิ่ง^{๑๔} การศึกษาใน “มหาลัยวังชีวิต” นอกจากจะพัฒนาศีลธรรมของผู้เรียนแล้ว ยังส่งเสริมแนวคิดด้านการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอีกด้วย นักศึกษาจะเรียนก็ปกติได้ ในการทำงานทำนา นักศึกษามีโอกาสเรียนบทเรียนจากธรรมชาติ ระบบเกษตรกรรมธรรมชาติ รู้จักการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ ทำให้มีความมกน้อย สันโดษ และมีชีวิตที่กลมกลืนกับท้องถิ่นของตน^{๑๕}

อย่างไรก็ตาม โครงการ “มหาลัยวังชีวิต” ได้ถูกทบวงมหาวิทยาลัยทักท้วง นายจันทวิทย์ สุชาติานนท์ ผู้อำนวยการสำนักกิจการสถาบันอุดมศึกษาเอกชน กล่าวว่า ทบวงมหาวิทยาลัยได้ติดตามข้อมูลเกี่ยวกับสถานศึกษาของกลุ่มสันตติอโคก ที่ใช้ชื่อว่า “วังชีวิต” และดำเนินการคล้ายกับการสอนในระดับมหาวิทยาลัย แต่ไม่อนุญาตให้ใช้ชื่อว่า “มหาวิทยาลัย” เพราะผิดพระราชนิพนธ์ปฏิธานสถาบันการศึกษาเอกชน หากจัดตั้งใน

รูปมูลนิธิไม่แสวงหากำไร ก็ต้องให้กระทรวงมหาดไทยรับรู้และดูแล เพราะนักเรียนต้องเสียเวลา ๔ ปี โดยไม่มีหน่วยงานได้รับรองคุณวุฒิ ทำให้เสียเวลาต่อการดำรงชีวิตทางสันตติอโคกได้ ชี้แจงว่า ไม่ได้ใช้ชื่อ “มหาวิทยาลัย” และสอนเรื่องกสิกรรม สิ่งแวดล้อมและคุณธรรม เป็นหลัก ตลอดจนนักศึกษาที่มาจากโรงเรียนภายในชุมชนชาวอโคก^{๑๖}

เนื่องจากมีปัญหายุ่งยากในการดำเนินโครงการมหาลัยวังชีวิต และแนวทางการจัดการศึกษาของมูลนิธิ กองทัพธรรมก็แตกต่างจากทบวงมหาวิทยาลัย ทั้งในด้านปรัชญาการศึกษา และจุดมุ่งหมายในการพัฒนาชีวิต พลตรี จำลอง ศรีเมือง จึงทำจดหมายลงวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๔๐ ตอบจดหมายของปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ฉบับวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๐ บอกยกเลิกโครงการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา มหาลัยวังชีวิต และจัดทำโครงการใหม่คือ “โครงการสัมมนาสิกขาลัย วังชีวิต” ซึ่งไม่มีสถานภาพเป็นสถาบันอุดมศึกษา แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกฝังและอบรมการดำรงชีวิตด้วยระบบบุญนิยม สืบต่อพุทธธรรมว่าด้วยการความรอบรู้ในโลก ๓ ประการ และส่งเสริมพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นต้น^{๑๗}

๖. หลักคำสอนและกิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรม

ในด้านประเพณีและวัฒนธรรม ชาวอโคกมีแนวคิดและแนวปฏิบัติดังนี้

(๑) รักษาความเป็นไทยและวิถีชีวิตแบบพื้นบ้าน ยกตัวอย่างเช่นชุมชนอโคกในช่วงแรกใช้ชีวิตตามธรรมชาติ ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีน้ำประปา ใช้ไฟฟ้าจากพลังไฟฟ้าแผงโซลาร์เซลล์ให้แสงสว่าง ต่อท่อน้ำมาใช้เอง ห้ามรถวิ่งภายในชุมชน ยกเว้นจักรยาน ๒ ล้อ บ้านหลังเล็ก มุงหลังคาด้วยใบจากหรือแฝก เป็นอยู่เรียบง่าย ถือศีลเคร่งครัด ทำกสิกรรม มีโรงสีขนาดเล็ก ปลูกผัก กินอาหารมังสวิรัต มีผู้อาศัยอยู่ ๔๐ หลังคาเรือน ปัจจุบันมี ๑๒๐ หลังคาเรือน มีไฟฟ้า ๑๑๐ วัตต์ ให้เฉพาะแสงสว่าง แทนระบบ

โซลาเซลล์ ให้นำประปาแทนน้ำคูลองซึ่งบางคนบ่นว่า
อาบแล้วรู้สึกคัน^{๕๐}

(๒) ให้ความสำคัญต่อประเพณีการจัดงานของ
ชุมชนชาวอโคก มีวันสำคัญซึ่งชาวอโคกมาร่วมชุมนุม
กันจัดกิจกรรมเพื่อความสามัคคีความเป็นหมู่กลุ่ม และ
เชื้อประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น วันอโคกรำลึก วันมหา
ปวารณา และวันเข้าพรรษา

เดิมวันอโคกรำลึก จัดขึ้นในวันที่ ๑๐ มิถุนายน ซึ่ง
เป็นวันที่ชาวอโคกได้เปลี่ยนเครื่องนุ่งห่มใหม่ตามข้อ
ตกลงกับนายชัยภักดิ์ ศิริวัฒน์ เลขาธิการรัฐมนตรีกว่า
การกระทรวงศึกษาธิการ ขณะนั้น โดยเปลี่ยนมาสวม
เสื้อแขนกระบอกสีน้ำตาล ห่มผ้าครองสีน้ำตาล มีการ
ครองต่างจากจิวร และเรียกตัวเองว่า “สมณพราหมณ์”
แทนคำว่า “พระ” ในวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๒ และ
ถือว่า “สมณะ” เกิดในวันที่ ๑๐ มิถุนายน เริ่มเป็น
ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ และจัดในวันนั้นเป็นต้นมา^{๕๑}

หลังจากออกพรรษาแล้ว สมณะที่อยู่ในพุทธสถาน
ต่างๆ จะเดินทางมาร่วมงานมหาปวารณา วันมหา
ปวารณาเป็นวันที่สมณะทั้งหมดจะมาร่วมประชุมกัน
เพื่อทบทวนการทำงานทางศาสนาที่ผ่านมา ที่ประชุมจะ
เปิดโอกาสให้สมณะแต่ละรูปได้ชี้ข้อบกพร่องให้กันและกัน
ไม่ว่าแล้วแต่สมณะโพธิรักษ์ การชี้ข้อบกพร่องให้กันนี้ เรียก
ว่า “การชี้ขุมทรัพย์”

(๓) ชาวอโคกมีวัฒนธรรมการทำงานเป็นทีม
ไม่เน้นการแข่งขันชิงดีชิงเด่น หรือการปลีกตัวออกโดด
เดี่ยวจากหมู่กลุ่ม เห็นได้จากบทกวี “นิพพานเป็นทีม” ซึ่ง
สะท้อนแนวคิดดังกล่าวจนถึงระดับอุดมคติสูงสุด คือ
การพันทุกข์ร่วมกัน ดังนี้

โคลงพ่อท่านชายไข่มุขรรคผล	“รู้สึกคนจะได้คือยามิฆของ
อิตตาจะเข้าตามิตตามอง	อย่าคะนองหลงตนจะจนใจ”
ให้อัตตามานะสาหลังัก	กุศลกรรมจะระจกจนคักขัย
ห้าลายตนและคนอื่นจุดพิณไฟ	เพราะหลงไหลเนาตัวมิตมัวตา

เราทำดีดีกว่านี้มีอีกมาก	คุณอีกหลายหลากมากศึกษา
อย่าเพ่งมองใครใครไร้ราคา	บางอย่างเขาอาจดีกว่าถ้ามองเป็น
เผ่งสลายอัตตาและมานะ	ดวงตาจะสว่างกระจ่างเห็น
เข้าใจเราเข้าใจเขาไม่ยากเย็น	รวมกันเช่นไปนิพพานกันเป็นทีม ^{๕๒}

(๔) ประเพณีการสร้างถาวรวัตถุและสิ่งเคารพ
บูชาทางศาสนา เพื่อเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของชุมชน
แต่เดิมชาวอโคกปฏิเสธสิ่งเหล่านี้ จะเห็นได้จากการที่สันติ
อโคกไม่มีพระพุทธรูปไม่จุดธูปเทียนบูชา ไม่ใช้น้ำเป็น
เครื่องบูชา ไม่กรวดน้ำทำบุญ ฯลฯ แต่ภายหลังสมณะ
โพธิรักษ์ได้เห็นความสำคัญของความศรัทธาและความ
เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางศาสนา จึงให้สร้าง “พระวิหาร
พันปีเจดีย์บรมสารีริกธาตุ” ถวายพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวในวาระครองราชย์ครบ ๕๐ ปี มีลักษณะเป็น
“พระเจดีย์ทองคำ” มีข้อความอุทิศถวายจารึกในแผ่น
ทองคำหนัก ๖ บาท ก่อนบรรจุไว้ในพระเจดีย์ พร้อมกับ
พระบรมสารีริกธาตุจำนวน ๑,๐๐๐ องค์ และสิ่งสักการะ
อื่นๆ^{๕๓}

สมณะโพธิรักษ์ได้ถูกถามด้วยความสงสัยไม่มั่นใจว่า
เป็นการส่งเสริมความมั่งงาย และวัตถุนิยมหรือไม่ ซึ่ง
ท่านก็ให้เหตุผลว่า การใช้ทองคำทำให้คงทนถาวรทน
แดดทนฝนได้คุ้มค่า และควรค่าในการบรรจุพระบรมสารี
ริกธาตุของพระพุทธเจ้าผู้เป็นสิ่งสักการะสูงสุด พร้อมกับ
นี้ท่านยังกำหนดให้ชาวอโคกเคารพสักการะพระบรม
สารีริกธาตุด้วย โดยท่านกล่าวว่า

ตอนนี้ สันติอโคกมีเจดีย์แล้ว ตั้งแต่นี้ต่อไป เวลา
จะเดินทางไปไหน หรือมาจากที่ไหน จะมากราบ
มนัสการพระบรมสารีริกธาตุเหมือนกับวัดทั่วไปเขา
กราบมนัสการพระประธาน^{๕๔}

ก่อนทำวัตรเช้า ชาวอโคกทั้งหมดจะกราบคารวะ
๓ ครั้ง หันไปทางทิศที่พระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานอยู่
ก่อนคารวะสมณะโพธิรักษ์ สมณะ และสิกขมาตุ ตามที่
เคยปฏิบัติกันมาเป็นลำดับ และหลังจากการทำวัตรเช้า

ชาวอโคกทุกคน จะหันไปกราบพระเจดีย์บรมลวารีรักษา โดยไม่ต้องหันมากราบสมณะโพธิรักษ์ สมณะ และ ลีภมาตุ ดังที่เคยทำมาอีก ทุกวันนี้ จะนอนกินนอนเลย นหรือดินก็ลูกลงออกจากกลดเลย โดยไม่กราบที่หน้านอน^{๑๗}

๑. หลักคำสอนและกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สมณะโพธิรักษ์เน้นความสำคัญของการอนุรักษ์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเผยแพร่แนวคิดดังกล่าว อย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากสังคมไทยตื่นตัวกับแนวคิดดังกล่าว อย่างทั่วถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของสภาพธรรมชาติ และมลพิษต่างๆ ในสังคมคงจะไม่วิกฤตเช่นในปัจจุบัน ตัวอย่างของการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจาก คำสอน และกิจกรรมของสมณะโพธิรักษ์และชาวอโคก ปรากฏเห็นได้จากเรื่องต่อไปนี้

(๑) การทำนาธรรมชาติ วิธีนี้ไม่ต้องไถดินพรวน ดินปล่อยให้พืชทับถมกันบนดิน ปล่อยให้สัตว์อยู่อาศัย กันไปตามธรรมชาติ ดินที่สูงใส่ข้าวเบา ดินที่ต่ำใส่ข้าวหนัก และพันธุ์พื้นเมืองที่เหมาะสมกับดิน ไม่ใส่ปุ๋ยเคมี ใช้หญ้า แพนปุ๋ย เพียงกำจัดหญ้าบางประเภท ผู้ที่ริเริ่มการทำนา แบบธรรมชาตินี้คือ ชาวญี่ปุ่นชื่อ มาซาโนบุ ฟูกุโอกะ วิธีนี้ลดต้นทุนการผลิตและอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ฟูกุโอกะได้ค้นพบว่า ธรรมชาติสร้างป่าไม้และพืช โดยไม่ต้องใส่ปุ๋ย ไม่ปราบวัชพืช หรือศัตรูพืช เพราะ ธรรมชาติมีความสมดุลอยู่แล้วแต่มนุษย์กลับทำลายความ สมดุลของธรรมชาติ ฟูกุโอกะได้ทดลองทำเกษตรกรรม แบบธรรมชาติมา ๕๐ ปี อย่างได้ผล โดยมีหลักการคือ

- (ก) ไม่ไถ ไม่พรวนดิน ไม่ใส่ปุ๋ย ไม่กำจัดวัชพืช ไม่กำจัดศัตรูพืช
- (ข) เคารพในธรรมชาติ ไม่มีในธรรมชาติ
- (ค) มีศีล มีเมตตาต่อสัตว์ และพืชทุกชนิด
- (ง) ใจเย็น ใจสงบ อดได้ ทนได้ รอได้

การทำนาแบบธรรมชาติดีกว่าการทำนาโดยปกติ ทั่วไป เพราะการทำนาโดยทั่วไปเสียค่าใช้จ่ายมาก ต้อง

ใส่ปุ๋ยเคมีทุกปี ตลอดจนถึงเปลืองแรงงานและเวลา เช่น กว่าที่จะดำนาได้ต้องไถ ๒-๓ ครั้ง ต้องใช้น้ำมาก เมื่อ ใช้ปุ๋ยเคมีก็ทำให้ดินมีคุณภาพน้อยลง เป็นดินแข็ง ดินเค็ม นอกจากนั้น ยังทำให้เปลืองเนื้อที่การเกษตร เพราะต้อง ตางป่าเพื่อขยายที่ทำนาในการเพิ่มผลผลิต^{๑๘}

(๒) จัดกิจกรรมวันธรรมชาติอโคกทุกปี เพื่อเน้น ความสำคัญของธรรมชาติ วันธรรมชาติอโคกมีขึ้นทุกวัน ที่ ๑๐ ธันวาคม เป็นประเพณีของชาวอโคกอย่างหนึ่ง ที่ จะเรียนรู้และดอภัยความสำนึก ให้ตระหนักถึงความ สำคัญของ ดิน น้ำ ลม ไฟ น้อมนำให้ทุกคนเห็นความ สำคัญของป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำลำธาร และสิ่งธรรมชาติต่าง ๆ เพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ^{๑๙}

(๓) สร้างที่อยู่อาศัยขนาดเล็กเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ และสภาพแวดล้อม สมณะโพธิรักษ์มีแนวคิดว่า

กฎที่อยู่ของพระจะต้องให้เล็ก พยายามกำหนด เขาไว้ให้เล็ก เพื่อไม่ไปทำลายต้นไม้หรือสิ่งแวดล้อม ต่อมาคำสอนของท่าน พระพุทธเจ้า) ก็ถูกบิดเบือน ไปหรืออนุโลมหย่อนยานไป จนกลายเป็นอนุญาต ให้ญาติโยมสร้างตามใจชอบ^{๒๐}

ในปัจจุบัน ป่าไม้ในเมืองไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง ชาวอโคกจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องอนุรักษ์ป่าไม้ไว้ให้ มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อประโยชน์ร่วมกันของส่วนรวม เพราะเมื่อไม้หมดป่า จะมีผลให้

- (ก) สัตว์ป่าหมดไป
- (ข) ขาดต้นไม้ดูดซึมก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ทำให้เกิดภาวะเรือนกระจก
- (ค) ดินขาดต้นไม้ยึดทำให้พังทลายง่าย
- (ง) ขาดต้นไม้ดูดซับน้ำทำให้เกิดน้ำป่าไหลท่วม^{๒๑}

ในปัจจุบัน ชาวอโคกได้ใช้สวนฟ้า ที่สวนลุมพิน เขตมิวนบุรี กรุงเทพฯ เป็นสวนที่ฝึก เด็กนักเรียนล้มมา ลึกชาติต้นคืออโคก และเด็กนักเรียนพุทธธรรม วันอาทิตย์ของ สันคืออโคก ให้รู้จัก วิธีทำกลีกรธรรมชาติที่ไม่ใส่ปุ๋ยเคมี ไม่ใช้ยาฆ่าแมลง หรือยาปราบศัตรูพืช

เชิงอรุณ

^๑สารอโศก ปีที่ ๑๘(๒๑) ฉบับที่ ๓-๕ (ตุลาคม- พฤศจิกายน ๒๕๓๐) : ๙๐-๙๑.

^๒สารอโศก ปีที่ ๑๖(๑๙) ฉบับที่ ๗-๘ (กุมภาพันธ์- มีนาคม ๒๕๓๙) : ๘๗.

^๓สารอโศก ปีที่ ๑๖(๑๙) ฉบับที่ ๖ (มกราคม ๒๕๓๙) : ๗๒-๗๓.

^๔สารอโศก ปีที่ ๑๕(๑๘) ฉบับที่ ๑๒ (กรกฎาคม ๒๕๓๙) : ๗๖-๗๗.

^๕สารอโศก ปีที่ ๑๖(๑๙) ฉบับที่ ๗-๘ (กุมภาพันธ์ - มีนาคม ๒๕๓๙) : ๘๘.

^๖สารอโศก ปีที่ ๑๓(๑๖) ฉบับที่ ๑-๒ (สิงหาคม - กันยายน ๒๕๓๕) : ๘๘.

^๗เรื่องเดียวกัน หน้า ๘๙.

^๘ศุภชัย เศรษฐบุญสร้าง, “แนวคิดทางการศึกษาของขบวนการศาสนาพุทธขบวนการหนึ่ง (ชาวอโศก), เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “วิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของขบวนการศาสนายุคใหม่.” ณ ธรรมสถาน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วันที่ ๑๙-๒๐ กันยายน ๒๕๓๐.

^๙สารอโศก ปีที่ ๑๕(๑๘) ฉบับที่ ๔-๕ (มีนาคม - เมษายน ๒๕๓๘) : ๕๖.

^{๑๐}สารอโศก ปีที่ ๑๖(๑๙) ฉบับที่ ๗-๘ (กุมภาพันธ์ - มีนาคม ๒๕๓๙) : ๘๐.

^{๑๑}สารอโศก ปีที่ ๑๕(๑๘) ฉบับที่ ๑๓ (กรกฎาคม ๒๕๓๘) : ๖๒-๖๖.

^{๑๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗

^{๑๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑.

^{๑๔}สารอโศก ปีที่ ๑๖(๑๙) ฉบับที่ ๓ (ตุลาคม ๒๕๓๙) : ๘๐.

^{๑๕}แสงสุกัญ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๖๔-๖๕ (มกราคม - ธันวาคม ๒๕๓๙) : ๗-๘.

^{๑๖}สารอโศก ปีที่ ๑๖(๑๙) ฉบับที่ ๗-๘ (กุมภาพันธ์ - มีนาคม ๒๕๓๙) : ๘๑.

^{๑๗}แสงสุกัญ ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๖๔-๖๗, หน้า ๖๕-๖๖.

^{๑๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๙-๘๓.

^{๑๙}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗.

^{๒๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘-๘๙.

^{๒๑}สารอโศก ปีที่ ๑๖(๑๙) ฉบับที่ ๓, หน้า ๗๑.

^{๒๒}สารอโศก ปีที่ ๑๗(๒๐) ฉบับที่ ๑๑ (มิถุนายน ๒๕๔๐) : ๓-๔.

^{๒๓}สารอโศก ปีที่ ๑๕(๑๘) ฉบับที่ ๓-๕ (ตุลาคม - พฤศจิกายน ๒๕๓๗) : ๒๑.

^{๒๔}สารอโศก ปีที่ ๑๖(๑๙) ฉบับที่ ๓, หน้า ๙๕.

^{๒๕}สารอโศก ปีที่ ๑๖(๑๙) ฉบับที่ ๑๒ (กรกฎาคม ๒๕๓๙) : ๖๙.

^{๒๖}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔.

^{๒๗}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖-๗๗.

^{๒๘}สารอโศก ปีที่ ๑๓(๑๖) ฉบับที่ ๑-๒, หน้า ๑๑-๑๒.

^{๒๙}สารอโศก ปีที่ ๑๕(๑๘) ฉบับที่ ๕ (ธันวาคม ๒๕๓๗) : ๓๙-๔๐.

^{๓๐}สารอโศก ปีที่ ๑๓(๑๖) ฉบับที่ ๑๒ (กรกฎาคม ๒๕๓๖) : ๑๑.

^{๓๑}สารอโศก ปีที่ ๑๓(๑๖) ฉบับที่ ๑-๒, หน้า ๖๕.

บทสรุป

ชาวอโศกกับสังคมไทยในปัจจุบัน : ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะ

ปัญหาเรื่องความขัดแย้งระหว่างอโศกกับชาวพุทธทั่วไปนั้น เป็นเพียงความหวาดระแวงที่เกิดจากความไม่เข้าใจแนวคิดและกิจกรรมของชาวอโศก บุคลิกภาพของสมณะโพธิรักษ์และชาวอโศกเอง ตลอดจนคำสอนซึ่งมีลักษณะแปลกแหวกออกจากแนวจารีต หากมีการทำความเข้าใจประเด็นเหล่านี้ได้อย่างถูกต้อง ความหวาดระแวงและความข้อแย้งกันอาจลดลงได้ ความสัมพันธ์ระหว่างอโศกและสังคมไทยในปัจจุบันมีประเด็นที่อาจปรับปรุงแก้ไขส่วนบกพร่อง และส่งเสริมส่วนที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น ดังข้อสังเกตและข้อเสนอแนะต่อไปนี้

ก. วัตรปฏิบัติของนักบวชชาวอโศกบางประการ อาจลดความเข้มงวดและเพิ่มความสัมพันธ์กับชาวบ้านทั่วไปให้มากขึ้น ยกตัวอย่าง การออกบิณฑบาต จากแบบสอบถามชุมชนใกล้เคียงสันตอโศก ปรากฏว่า ชาวบ้านหลายคนต้องการตักบาตรนักบวชชาวอโศก แต่นักบวชชาวอโศกไม่รับการตักบาตรจากชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้าน

เสียความรู้สึก หมดศรัทธา และไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับ หากเกรงว่าชาวบ้านจะถวายอาหารที่ไม่ใช่มังสวิรัติ ก็อาจแจ้งให้ทราบก่อนเปิดฝาบาตร หรืออธิบายได้ ไม่ควรแสดงการปฏิเสธ หรือผ่านเลยไป ซึ่งทำให้ชาวบ้านเข้าใจผิดหรือเกิดปฏิกิริยาในด้านลบต่อชาวอโศกได้

ข. ความรู้สึกแบ่งแยกว่านักบวชในพุทธศาสนามี ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายมหาเถรสมาคม และฝ่ายที่ไม่ขึ้นกับมหาเถรสมาคม เช่น สันตอโศก ทำให้เกิดความรู้สึกมีอคติไม่เป็นมิตร และแตกแยกในหมู่ชาวพุทธของไทย เพราะอาจมีพระสงฆ์ และภราดรวาสเป็นจำนวนมากที่ขึ้นกับมหาเถรสมาคม ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในฝ่ายคณะสงฆ์ไทย แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้มีจิตมุ่งร้ายหรือเป็นศัตรูกับขบวนการสันตอโศก ความรู้สึกเล็กๆ ที่อยู่ในใจของชาวอโศกว่าตนเองแตกต่างจากบุคคลภายนอกที่มีประเพณีพิธีกรรมแบบจารีตนิยม หรือแม้กระทั่งรู้สึกว่าตนเองดีกว่า ประเสริฐกว่าและเคร่งครัดกว่า ในวัตรปฏิบัติ อาจจำกัดหมู่มุ่ให้คับแคบและโดดเดี่ยว

ค. แนวคิดและแนวปฏิบัติของชาวอโศกหลายประการเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย ปัจจุบัน และเป็นแบบอย่างที่ดีที่ชาวพุทธทั่วไปอาจถือปฏิบัติได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ประเทศไทยมีปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ เช่น ทุกวันนี้ เช่น การประหยัดในการดำรงชีวิต การใช้ชีวิตเรียบง่าย การให้คุณค่าต่อเกษตรกรรมเหนืออุตสาหกรรม การปฏิเสธวัตถุนิยม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ สมุนไพรพื้นบ้าน แทนการใช้สารเคมี และผลิตภัณฑ์ต่างประเทศ ล้วนแต่เป็นแนวคิดที่ถูกต้องเหมาะสมในการเผชิญกับสภาพสังคมปัจจุบัน

ง. ชาวอโศกและสมาชิกอื่นๆ ในสังคมไทย สามารถร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคมไทยได้ถ้าต่างฝ่ายต่างลด "อัตตา" ของตนเอง มีท่าทีที่ยอมรับซึ่งกันและกันมากขึ้น และมีใจกว้างที่จะยอมรับว่า ความแตกต่างไม่จำเป็นต้อง

นำไปสู่ความแตกแยก แนวคิดที่เป็นประโยชน์ของชาว
อโศกอาจแพร่เข้าสู่สังคมไทยในวงกว้าง และสามารถมี
บทบาทในการแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมไทยได้มากขึ้น
อย่างแน่นอน

จ. แนวคิดและแนวปฏิบัติของสมณะโพธิรักษ์
และชาวอโศกมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา บาง
สิ่งที่เห็นว่าไม่สำคัญในอดีตกลับนำมาคิดนำมาปฏิบัติใน
ปัจจุบัน เช่น การให้ความสำคัญต่อการศึกษาระดับปริญญา
ซึ่งเดิมก่อนกรณีสันตอโศก สมณะโพธิรักษ์มักเป็น
ศูนย์กลางของความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติซึ่งชาว
อโศกถือเป็นแบบอย่าง ไม่นำและส่งเสริมให้ชาว
อโศกอ่านหนังสือธรรมะต่างๆ ตามใจชอบด้วยเกรงจะ
สับสนในแนวคิดนอกกรอบที่ท่านได้วางไว้ และไม่ได้
ส่งเสริมให้เรียนภาษาบาลีเพื่อให้อ่านพระไตรปิฎกด้วย
ตนเอง แต่ภายหลังกรณีสันตอโศก สมณะโพธิรักษ์ให้ความสำคัญ
ต่อการใช้ภาษาบาลีและการอ่านพระไตรปิฎกมาก
ขึ้น ทั้งนี้ เพราะท่านถูกโจมตีจากนักคิดและนักการ
ศาสนาทั่วไปว่า ท่านไม่รู้ภาษาบาลี ทำให้แปลความ
หมายและตีความคำสอนของพระพุทธเจ้าออกนอกศูนย์กลาง
ทางจะเห็นได้จากหนังสือสื่อต่างๆ ของชาวอโศกมีการอ้าง
พระไตรปิฎกเล่าเรื่องในพระไตรปิฎกเป็นการอ้างอิงมากขึ้น
และสมณะโพธิรักษ์เองก็ส่งเสริมให้สมณะและนักบวชชาว
อโศกต้องอ่านพระวินัย และศึกษาพระไตรปิฎกตาม
สมควร นอกจากนั้น คำเรียกนักบวชสตรีชาวอโศก เดิม
ให้เขียนว่า “สิกขมาตุ” แต่ต่อมาหลังกรณีสันตอโศกก็
เขียนว่า “สิกขมาตุ” ซึ่งเป็นผลมาจากการเขียนให้ถูกต้อง
ตามหลักภาษาบาลี จึงนับว่าเป็นสัญญาณที่ดีที่แสดงว่า
สมณะโพธิรักษ์พร้อมที่จะปรับปรุงพัฒนาขบวนการสันต
อโศกได้ตลอดเวลา และไม่ยึดติดในแนวปฏิบัติดั้งเดิมจน
ปฏิเสธการพัฒนาเปลี่ยนแปลง

ฉ. การที่สมณะโพธิรักษ์วางแนวคิด แนวปฏิบัติ
และเผยแพร่คำสอนอันมีลักษณะเฉพาะ แตกต่างจาก
แนวจารีตนั้น แม้จะไม่ใช้เรื่องเสียหาย และมีสิทธิตาม

สิทธิมนุษยชนอย่างเต็มที่ แต่ก็มีหน้าที่ที่จะต้องอธิบาย
ให้สาธารณชนเข้าใจด้วย เพื่อประโยชน์ของกลุ่มชาว
อโศกเอง และเพื่อให้บรรลุเจตนารมณ์ของชาวอโศกใน
การเอื้อประโยชน์ต่อสังคมไทยโดยรวม นอกจากนั้นชาว
อโศกควรใช้ทำที่แบบประนีประนอมและนุ่มนวลในการ
นำเสนอแนวคิดของตนมากกว่าทำที่ที่ก้าวร้าวแข็ง เชื้อมัน
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อต่างๆ ที่เผยแพร่สู่บุคคลภายนอก
เช่น “สารอโศก” “แสงสุญ” “เราคิดอะไร” และอื่นๆ เพื่อให้
ให้อ่านและผู้รับสื่อเกิดความเข้าใจและไม่รู้สึกต่อต้าน
ตั้งแต่แรก

ช. กิจกรรมเพื่อสังคมหลายอย่างของชาวอโศก
เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวม ชาวอโศกควร
พัฒนาการผลิตและเพิ่มการสื่อถึงประชาชนให้มากขึ้นเช่น
กิจกรรมด้านอาหารธรรมชาติ ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ และ
ยาสมุนไพร ผลิตภัณฑ์เหล่านี้มีคุณภาพดีและไม่เอา
เปรียบผู้บริโภคเหมือนธุรกิจในระบบนายทุนทั่วไป จึง
เป็นที่ต้องการของประชาชนอย่างกว้างขวาง ทั้งชาว
กรุงเทพฯ และชนบท เป็นผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับยุค
สมัยที่ประชาชนต้องการสินค้าคุณภาพดี ราคาถูก และ
ไม่มีสารเคมีหรือสารพิษเจือปนจนเสี่ยงต่ออันตราย
นอกจากนั้นการที่ชาวอโศกสนับสนุนการใช้สมุนไพร
พื้นบ้านและสิ่งธรรมชาติเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยและ
เพื่อบำรุงสุขภาพยังเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
แก้ปัญหาชาวบ้านที่อยู่ห่างไกลยาแผนปัจจุบัน และ
ส่งเสริมชาวบ้านให้ช่วยเหลือตนเองโดยการปลูกพืช
สมุนไพรและใช้ประโยชน์จากสิ่งธรรมชาติ เช่น การเผยแพร่
ข้อมูลในสิ่งพิมพ์ของชาวอโศกว่า “เจ็บคอ เสียงแห้ง
ให้เคี้ยวใบโหระพา ประมาณ ๔-๕ ใบ เคี้ยวแล้วกลืน หรือ
หันตะไคร้เป็นท่อนสั้น ๆ คองใส่เกลือ ๗ วัน จิบแต่น้ำ จะ
ทำให้ชุ่มคอ” และ “หิด ใช้ใบมะลิสด ๑ กำมือ ล้างน้ำ
ให้สะอาด ต้มน้ำจนล้นเอียงแล้วเติมน้ำผสมกับหัวกระเทียม
๑ ช้อนชา ใส่เกลือป่นเล็กน้อย แล้วทาบริเวณที่เป็นหิด
จะค่อยๆ หายไป”

ข. การตั้งองค์กรและการบริหารขบวนการสันติ-
อโศกเป็นไปอย่างมีระบบระเบียบและสามารถควบคุม
สมาชิกให้อยู่ในกรอบของแนวคิดและแนวปฏิบัติ
ได้อย่างเคร่งครัด ทำให้วัตรปฏิบัติของชาวอโศก โดย
เฉพาะอย่างยิ่ง นักบวชชาวอโศกมีความน่าเคารพเลื่อมใส
และอยู่ในระบบระเบียบ และวินัยเป็นใหญ่ การวาง
กฎเกณฑ์การบวชและการกั้นกรองผู้บวชอย่างจริงจัง
ทำให้ได้นักบวชที่มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดและมุ่งมั่นตาม
อุดมคติของการบวช ซึ่งแตกต่างจากการบวชภิกษุสงฆ์
ทั่วไปซึ่งบวชเป็นภิกษุได้ง่ายและส่วนใหญ่บวชด้วย
สาเหตุต่างๆ นอกเหนือจากการบวชเพื่อความพ้นทุกข์

ในสมัยพุทธกาล ผู้ที่จะเข้ามาบวชต้องผ่านการ
ตรวจสอบคุณสมบัติตามพระวินัยและถูกถามเพื่อความ
แน่ใจในขณะที่ทำพิธีบวช (ตามอันตรายกธรรม) กล่าวคือ
(๑) ไม่เป็นโรคเรื้อน (๒) ไม่เป็นโรคฝี (๓) ไม่เป็นกลาก
(๔) ไม่เป็นโรคมือกร้อ (ฝีในท้อง) (๕) ไม่เป็นโรคลม
บ้าหมู (๖) เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ (๗) เป็นบุรุษเพศ
(๘) เป็นไท (๙) ไม่มีหนี้สิน (๑๐) ไม่เป็นข้าราชการ
(ต้องลาก่อนบวช) (๑๑) มีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์
(๑๒) มีบาตรจีวรครบ (๑๓) บิดามารดาอนุญาต นอกจากนี้
นั้น ยังต้องไม่มีลักษณะดังต่อไปนี้ (๑) เป็นคนลักเพศ

(๒) ข้ำพ่อแม่ (๓) ทำผิดต่อศาสนา (๔) ต้องคดีอาญา
(๕) มีโรคติดต่อร้ายแรง และ (๖) บกพร่องทางร่างกาย
หรือพิการ

ปัญหาที่พระภิกษุสงฆ์โดยทั่วไปกระทำผิดพระวินัย
กันหลายรูปแบบและปรากฏเป็นข่าวเสื่อมเสียบ่อยครั้งต่อ
สาธารณชน ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์และเสนอ
แนวคิดต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหานี้ เช่น (๑) กวดขัน
คนเข้ามาบวช ไม่ให้บวชง่ายๆ ให้การศึกษาอบรมก่อน
บวช และให้อุบายฉายดูแลเอาใจใส่ควบคุมอย่างใกล้ชิด
(๒) ให้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง
บวชแล้วต้องเรียน ต้องศึกษาพุทธธรรมให้รู้จริง (๓)
ลงโทษภิกษุที่ละเมิดพระวินัยอย่างจริงจังเด็ดขาด และ
หากไม่สนใจศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างจริงจัง ก็ควร
ให้สึกออกไปไม่ควรให้อยู่เกาะกินศาสนา

แนวการปกครองและบริหารนักบวชชาวอโศกที่
สมณะโพธิรักษ์ควบคุมและวางกฎระเบียบไว้อย่างเคร่งครัด
แม้จะเป็นแนวอนุจาริตแต่ก็เป็นแบบอย่างที่ดีให้สถาบัน
สงฆ์แนวจาริตได้นำไปพิจารณาปรับปรุงพัฒนาการ
บริหารพระสงฆ์ให้ได้ผลดีมากขึ้น และสามารถแก้ปัญหา
อันเนื่องจากวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ได้ในภายหน้า